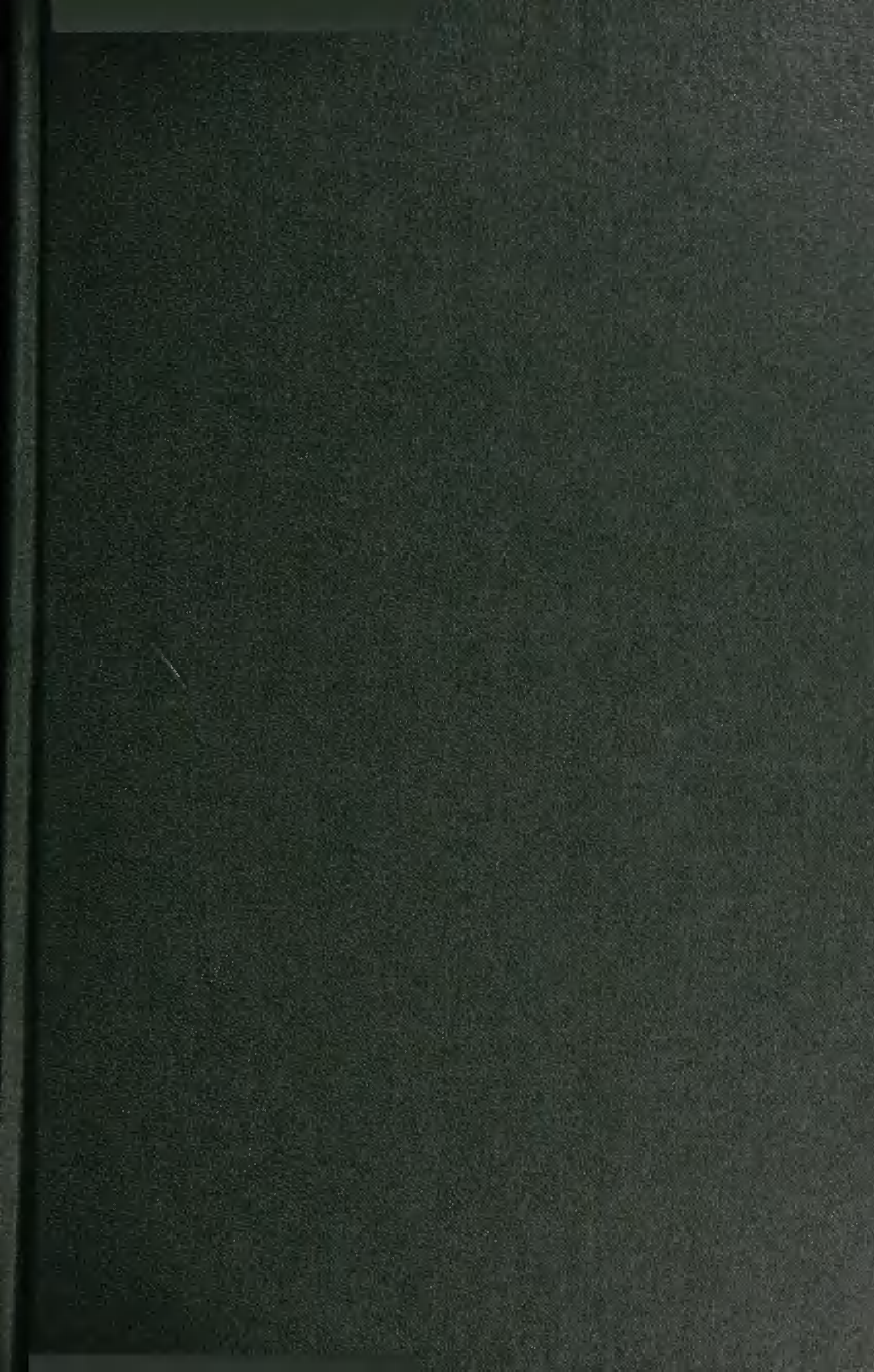
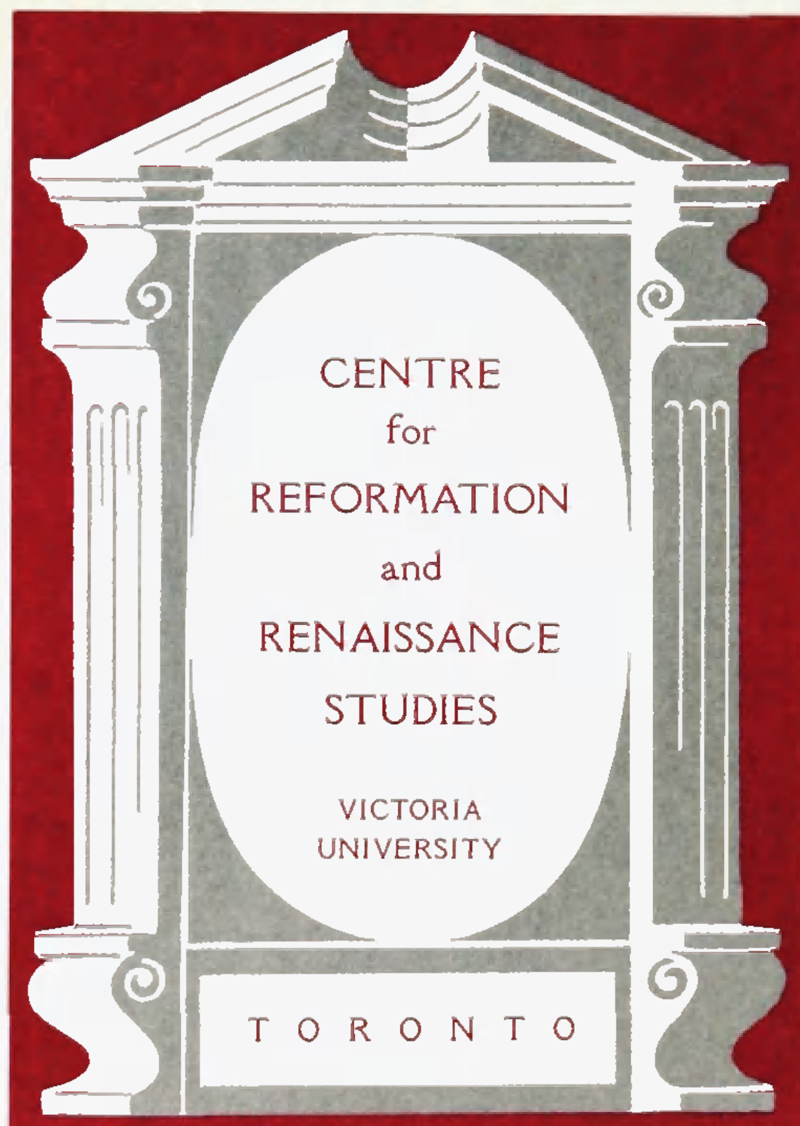

CENTRE
for
REFORMATION
and
RENAISSANCE
STUDIES
VICTORIA
UNIVERSITY
TORONTO

DE INCUNABELEN EN DE NEDERLANDSCHE UITGAVEN TOT 1540 IN DE BIBLIOTHEEK DER UNIVERSITEIT TE AMSTERDAM

E INCUNABELEN EN DE NEDERLANDSCHE UITGAVEN OT 1540 IN DE BIBLIOTHEEK DER UNIVERSITEIT TE AMSTERDAM

DE INCUNABELEN
EN
DE NEDERLANDSCHE UITGAVEN TOT 1540

IN DE BIBLIOTHEEK DER UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

BESCHREVEN DOOR

C. P. BURGER JR.

TWEEDE DEEL

MET EEN AANHANGSEL:
DE AMSTERDAMSCHE UITGAVEN TOT 1578

MET FACSIMILES

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1923

1126

INHOUD.

I. INCUNABELEN.

II. NEDERLANDSCHE UITGAVEN TOT 1540 EN AMSTERDAMSCHE DRUKKEN EN UITGAVEN TOT 1578.

I

INCUNABELEN

De Catalogus van de incunabelen in de Amsterdamsche universiteitsbibliotheek, in 1919 verschenen, gaf voor het eerst een overzicht van de in onze oude Stedelijke Bibliotheek bewaarde en de later min of meer toevallig verkregen 15e-eeuwsche boeken. De beschreven verzameling was van kleinen omvang, maar bevatte verscheidene werken van waarde en van beteekenis, en vormde een niet gering te schatten materiaal voor studie. De volgende jaren boden eene zoo ruime gelegenheid, om zonder al te hooge uitgaven de collectie uit te breiden, dat een vervolg op den catalogus dringend noodig is geworden.

Evenals vroeger is eene scheiding gemaakt tusschen de in de Nederlanden, en de daarbuiten gedrukte boeken. Voor de Nederlandsche groep loopt de beschrijving over de eeuwgrens heen, voor de incunabelen uit andere landen, waarvan de catalogus hier allereerst volgt, is deze grens in beginsel gehandhaafd.

Niet alles wat hier beschreven wordt is nieuw, niet alles is door aankoop verkregen. Opgenomen zijn eenige werken, die vroeger over het hoofd gezien waren, of die om goede redenen waren weggelaten, zooals de Hebreeuwsche incunabelen in de Bibliotheca Rosenthaliana. De verzameling-Fontein, aan de Doopsgezinde Gemeente behoorende, en voor enkele jaren door bruikleen-contract in de Universiteitsbibliotheek gekomen, bracht verscheidene belangrijke incunabelen [1]). Verreweg de meeste hier beschreven incunabelen zijn echter nieuw verworven. Daarbij is voornamelijk gestreefd naar nog grootere veelzijdigheid; naast de groote standaardwerken uit de Middeleeuwen en den Renaissance-tijd, zal men nu tal van kleinere werken van verschillend karakter vinden; naast de christelijke auteurs komen de classieken in veel grootere volledigheid. Het aantal drukplaatsen, en vooral het aantal drukkers hier vertegenwoordigd, is sterk uitgebreid.

De indeeling en de wijze van beschrijving van onzen catalogus zijn in 't algemeen gehandhaafd. De opvatting van de incunabulisten, die elke incunabelbeschrijving geknipt willen zien naar het door hen voorgeteekende patroon, wijst m.i. voor een bibliotheekcatalogus niet den juisten weg. Eenvoudige catalogiseering, zich aansluitende bij die van de geheele bibliotheek, is hier noodig; volledige beschrijving van titel, initium en colophon enz. met aanwijzing van de regelindeeling zou onpractisch zijn. Over de drukletter behoeft slechts weinig te worden meegedeeld; nummering van de typen naar de kunstige stelsels van de incunabulisten heeft voor den gewonen gebruiker van den catalogus geen nut. En zoo kon ook aan eene rangschikking naar die systemen niet gedacht worden. Een overzicht naar drukplaatsen en drukkers wordt beter in beknopten vorm aan den catalogus toegevoegd. Nog minder gewenscht scheen eene alfabetische schikking, die voor incunabelen

---

1) Zie de nummers 143—145, 147—150, 175, 211, 219, 263—265.

niet uitvoerbaar is zonder opneming van tal van verwijzingen tusschen de titels, en die niet overzichtelijk bijeen brengt wat in aard bijeen past. Het voordeel dat zulk een schikking zou geven, wordt door een alfabetisch registertje veel beter gebracht.

Voor de hand ligt daarentegen eene indeeling naar de landen en naar de talen. De Hebreeuwsche en de Grieksche boeken vormen èn uit wetenschappelijk èn uit typographisch oogpunt zulke sprekende eigen groepen, dat slechts eene koppige systeem-doordrijverij een catalogusmaker kan bewegen, ze tusschen de groote massa Latijnsche boeken in te voegen. Ook voor de boeken in de landstalen is bijeengroepeering ten zeerste gewenscht. Zij lag hier des te meer voor de hand, omdat bij de uitbreiding der verzameling juist aan de verwerving van Italiaansche en Duitsche boeken eenige zorg gewijd is. Ook is het mij gelukt, ten minste een enkel Fransch boekje te verkrijgen.

Hoewel het, om tot afronding en druk van den catalogus te komen, noodig was, in 't algemeen de voor incunabelen aangenomen eeuwgrens in acht te nemen, heb ik mij toch niet al te streng aan die grens gehouden. Verscheidene ongedateerde boeken van omstreeks 1500 zijn opgenomen, die bij nader onderzoek wel tot de 16e eeuw kunnen behooren. Zelfs is, om een bundeltje van zulke boekjes niet te splitsen, een gedateerd boekje van na 1500 mee gecatalogiseerd.

De beschrijving begint met de Hebreeuwsche incunabelen. De reeds rijke verzameling van de Bibliotheca Rosenthaliana, in 1919 in een eigen catalogusje beschreven, is nog eenigzins uitgebreid. Zij telt nu 23 nummers; een eerbiedwaardig getal, wanneer men opmerkt, dat de *Thesaurus typographiae Hebraicae saec. MD* in het geheel ongeveer 120 Hebreeuwsche incunabelen zal beschrijven. Voorop gaan twee in Lissabon gedrukte boeken; daarop volgt de beschrijving van wat Italie op dit gebied heeft voortgebracht. De titels zijn door de goede zorg van de heeren J. M. Hillesum en L. Hirschel nieuw geredigeerd in overeenstemming met die van de andere incunabelen, dus, in afwijking van de beschrijving van 1919, met den auteursnaam voorop.

De verzameling der Doopsgezinde gemeente bracht een zevental Grieksche incunabelen; maar eenige ervan doubleeren slechts de reeds vroeger beschrevene, zoodat de wezenlijke aanwinst niet zoo groot is. Toch is zij belangrijk; naast de Florentijnsche en de Aldus-drukken hebben we nu belangrijke werken van drie andere drukkerijen met eigen Grieksche typen. In vele Latijnsche boeken zijn ook hier en daar Grieksche letters gebruikt, wat in de noten veelal is aangegeven; voor den werkelijken Griekschen druk heeft dit sporadische gebruik geene groote beteekenis.

De verzameling Latijnsche boeken, in Italië gedrukt, is zeer sterk uitgebreid. Van de oudste Duitsche drukkers te Rome, Sweynheim en Pannartz hebben we nu een paar specimina; van den Augsburgschen drukker Erhard Ratdolt, die 't eerst te Venetië zijn fraai versierde en rijk geillustreerde boeken over meetkunde en cosmographie in 't licht gaf, is hier een reeksje uitgaven. Pierre Maufer, een Fransche drukker die in Italië op verschillende plaatsen werkte, is met een belangrijk boek, te Verona gedrukt, vertegenwoordigd. Van Nederlandsche drukkers hebben we een Bologneeschen druk van Hendrik van Haerlem, een Romeinschen van Maarten van Amsterdam en een Trevisaanschen van Gerardus de Flandria. In 1919 beschreven we Italiaansche uitgaven van 27 verschillende drukkers in 11 plaatsen; nu is het getal der drukplaatsen tot 18, dat der drukkers tot 87 aangegroeid.

Van dezen werkten er 33 te Venetië; de vroegere beschrijving had 15 Venetiaansche drukkers.

Slechts vier classieke Romeinsche dichters waren te vinden in onze incunabelverzameling, van de prozaschrijvers alleen Caesar, Suetonius en Gellius, en een vertaling van Plato. Nu zijn o.a. Plautus, Terentius en Horatius er bij gekomen, van Cicero drie verschillende werken; voorts tal van andere prozaschrijvers, zoodat we in 't geheel een vijftigtal Italiaansche uitgaven van classieken uit de 15e eeuw bezitten. Daarnaast zijn ook de latere latinisten vertegenwoordigd; we hebben werken van de pausen Pius II en Sixtus IV, en kleinere geschriften en redevoeringen van geestelijke schrijvers over staatkundige en kerkelijke onderwerpen.

Een aardige groep vormen de 15 boeken in de Italiaansche taal. Onze oude verzameling had slechts Dante en de Hypnerotomachia. Nu hebben we verscheidene belangrijke godgeleerde boeken en geschiedwerken, en, van bijzonder belang, de *Summa* van Luca Pacioli, dat merkwaardige oude Italiaansche handboek over arithmetica, meetkunde, handelsrekening en boekhouding. Daarnaast ook weer kleine geschriften, waaronder drie werkjes van Savonarola.

De afdeeling der Fransche incunabelen is meer dan verdrievoudigd. Verscheidene Lyonsche drukkers zijn er bij gekomen, maar vooral zijn nu de elegante uitgaven van de Parijsche drukkers van omstreeks 1500 beter vertegenwoordigd. Onder hunne uitgaven zijn eenige werkjes van de renaissance-dichters Publius Faustus Andrelinus, Baptista Mantuanus, Antonius Mancinellus.

Den aangroei van de Duitsche afdeeling zou men bijna met dezelfde woorden kunnen schetsen als dien van de Italiaansche. De classieken zijn hier uit den aard minder talrijk, maar ontbreken toch niet. Ook hier naast de degelijke studiewerken kleinere specimina van de brochure-literatuur van omstreeks 1500.

Tot besluit volgt eene reeks van 9 uitgaven in de Duitsche taal, waaronder twee plano-drukken. Van bijzonder belang zijn het rechtsboek van Eyke von Repgow, te Augsburg gedrukt, een Duitsche uitgaaf van de kroniek van Hartmann Schedel, en de Keulsche Kroniek. De laatste wel is waar in beschadigden staat, maar met de beschouwing over de uitvinding der drukkunst ongeschonden. Deze wordt bij den titel in een noot weergegeven, zooals ook andere uitingen over de kunst en de uitvinding veelal zijn meegedeeld. In 't algemeen is bij de toevoeging van noten niet angstvallig naar eenvormigheid gestreefd, maar vrij meegedeeld wat aardig of belangrijk scheen. We besluiten met een aardigen Facetus, die wellicht bij strenge afgrenzing niet meer tot de incunabelen zou mogen worden gerekend.

Het Overzicht naar plaatsen, uitgevers en drukkers, en het Register hebben betrekking op de geheele verzameling. Met het oog daarop begint de nummering van dit stuk met 120, in aansluiting bij die van de vroeger beschreven collectie.

C. P. BURGER JR.

Het in 1919 gegeven overzicht van incunabelbeschrijvingen en catalogi eischt twee toevoegingen.

Aangehaalde beschrijvingen van de Hebreeuwsche incunabelen.

Rossi (J. B. DE), Annales Hebraeo-Typographici sec. XV. Parma 1795. 4°.

Steinschneider (M.), Catalogus librorum Hebraeorum in Bibliotheca Bodleiana. 2 vol. Berolini 1852—60. 4°.

Roest Mz. (M.), Catalogus der Hebraica und Judaica aus der L. Rosenthal'schen Bibliothek, 2 Bde. Amst. 1875. 8°.

Schwab (M.), Les incunables orientaux. Paris 1883. 8°.

Haebler (C.), Bibliografia Iberica del Siglo XV. 2 vol. Leipzig—la Haya 1903, 17. 8°.

Jacobs (J.), Incunabula (in: Jewish Encyclopedia). 1904.

Freimann (A.), Die Hebraeischen Incunabeln der Stadtbibliothek zu Frankfurt a. M. 1920. 4°.

Nederlandsche incunabel-catalogen, sedert 1919 verschenen.

Burger Jr. (C. P.), De incunabelen en de Nederlandsche uitgaven tot 1540 in de Bibliotheek der universiteit van Amsterdam. Met facs. 's-Grav. Mart. Nijhoff 1919. 8°. — Ook achter den „Gids voor de Bibl. der Univ. van Amst., voorjaar 1919".

Bom (EMM. DE) en H. POTTMEYER, De incunabelen van de Hoofdbibliotheek der stad Antwerpen. 's-Grav. Mart. Nijhoff 1919. 8°. — Overdruk uit *Het Boek.*

Catalogus van de Incunabelen [in het] Museum Meermanno Westreenianum. II, Nederland, België, Duitschland, Duitsch-Zwitserland, Oostenrijk. [Door mej. R. PENNINK] 's-Grav. 1920. 8°. — Verschenen als Bijlage bij de Verslagen omtr. 's Rijks verzamelingen v. gesch. en kunst.

Alblas (J.) en J. F. VAN SOMEREN, Incunabelen [in de] Bibliotheek der Rijksuniversiteit te Utrecht. Met aant. pl. en facs. Utrecht 1922. gr. 8°.

Stainier (L.), De nieuwe verzameling incunabelen van de Universiteitsbibliotheek te Leuven. 's Grav. 1923. 8°. — Overdruk uit *Het Boek* 1923 blz. 244 e.v.

Hebreeuwsche boeken te Lissabon gedrukt.

120. **Mozes ben Nachman** (Nachmanides), Chiddoesjei ha-Thora. Pentateuchcommentaar. Lissabon, Eliëzer Toledano, Juli 1489. f°.

301 bladen. bl. 1*a* wit; de tekst van bl. 1*b* is door een fraaien rand omgeven; bl. 152*b* wit. De laatste 5 bladen, die als aanhangsel tot den commentaar een gebed voor Jeruzalem en een brief van den schrijver aan diens zoon bevatten, ontbreken. Spaansch-rabbijnsche letter; de opschriften in quadraatletter. 2 kolommen. Watermerk: hand met ster. — Haebler, 458; de Rossi p. 64; St. p. 1960/61; Schwab 54; Jacobs 59; Fr. 49.

Tweede editie; de ed. princeps verscheen te Rome vóór 1480. Het eerste in Lissabon gedrukte Hebreeuwsche boek. Zeer correcte tekstuitgave. Vgl. Maarsen (I.) Tiféreth le-Mosjé.... Amst. 1918, p. 17.

121. **Abudarham** (David ben Jozef), Gebedenrituaal. Lissabon, Eliëzer Toledano, 25 November 1489. f°.

170 bladen. Het eerste blad, aan één zijde bedrukt en met fraaie omlijsting, ontbreekt. Spaansch-rabbijnsche letter, de opschriften in quadraatletter. 2 kol. Watermerk: hand met ster.— Haebler 1; de Rossi p. 67; St. p. 856; Roest p. 296; Schwab 55; Jacobs 63; Fr. 17.

Editio princeps. — Bijgevoegd een photogr. afb. van het ontbrekende blad.

Hebreeuwsche boeken in Italië gedrukt.

122. **Juda ben Jechiël** (Messer Leon), Nofeth Tsoefiem. De rhetorica volgens Aristoteles, Cicero en Quintilianus, toegepast op de Heilige Schrift. Mantua, Abraham ben Salomo Conat [vóór 1480]. kl. 4°.

176 bladen. Italiaansch-rabbijnsche letter; de hoofden in quadraatletter. Zonder pagineering, custos en signatuur. de Rossi p. 113; St. p. 1332; Roest p. 610; Schwab 10; Jacobs 9; Fr. 28.

Abraham Conat was de stichter der eerste Hebr. drukkerij in Mantua. Dit werk, dat het eerste Hebr. boek is, dat tijdens het leven van den auteur gedrukt werd, veroorzaakte een heftigen strijd tusschen den schrijver en den rabbijn Jozef Kolon, tengevolge waarvan beiden door den hertog Lodovico Gonzaga II uit Mantua verbannen werden.

De Rosenthaliana bezit een tweede exemplaar, afkomstig uit de veiling Lehren (1899) n°. 179, waaraan 4 bladen in fraai Hebreeuwsch handschrift voorafgaan: een titelblad vervaardigd door David Franco Mendes met autograaf van Joseph Hirsch de Liema; bibliografische aanteekeningen van R. Salomo Dubno en van Dr. S. I. Mulder. Ook met Hebreeuwsche en Latijnsche randteekeningen in handschrift.

חדושי התורה לרב רבינו
משה בר נחמן תנצבה :.

Aanvangsblad van Chiddoesjei ha-Thora. No. 120.

123. **Mozes ben Maimon** (MAIMONIDES), Moré Nebochiem: Wegwijzer voor de verdoolden. Philosophisch werk uit het Arabisch in het Hebreeuwsch vertaald door SAMUEL BEN JUDA IBN TIBBON. Z. pl. en j. (waarschijnlijk Rome, vóór 1480). kl. f°.

154 bladen. Quadraatletter (2 grootten) zonder pagineering, sign. en custos. — de Rossi p. 121; St. p. 1894; Schwab 8; Jacobs 24; Fr. 47.

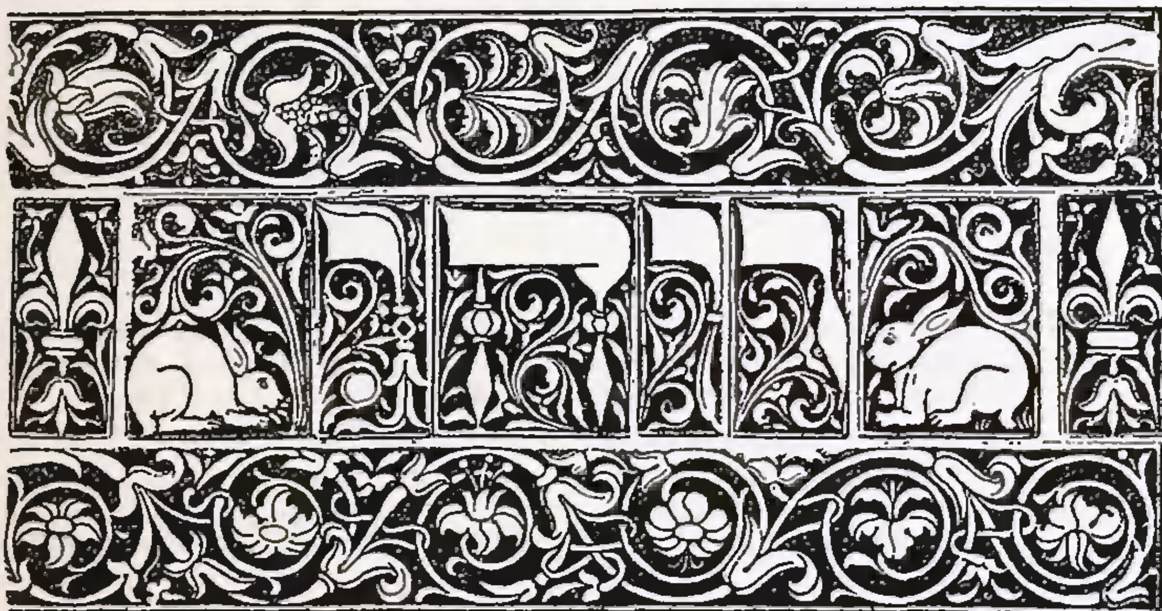
Aan het slot de handteekening van den censor: „Camillo Jaghel 1619", die op enkele plaatsen de sporen van zijn critiek heeft achtergelaten. Cf. bl. 51 *verso* en bl. 85*verso*. Vooraf gaat een titelblad in 1805 geschreven door Sander zoon van Salomo Salman Kats uit Rotterdam.

124. **Salomo ben Izak** (Rasjie), Peiroesj'al ha-Thora. Pentateuchcommentaar [Rome vóór 1480]. f°.

212 bladen + 1 blanco blad, waarvan ons exemplaar er slechts 167 heeft. Quadraatletter (2 grootten), zonder pagineering, custos en signatuur. — de Rossi p. 124; St. p. 2342; Schwab 2; Jacobs 12; Fr. 54.

Tweede ed.; de ed. princeps verscheen te Reggio vóór 1475. — Zes bladen van een latere uitgaaf zijn vóór het ex. gebonden.

שפטים

Houtsnede uit Nebieiem Risjoniem. n°. 127.

125. **Ibn Gabirol** (SALOMO BEN JUDA), Mibchar ha-Penieniem. Ethische spreuken uit het Arabisch in het Hebreeuwsch vert. door JUDA BEN SAUL IBN TIBBON met anoniemen commentaar. Soncino, Jozua Salomo ben Israël Nathan Soncino, 14 Januari 1484. kl. 4°.

60 bladen (het eerste, wit, ontbreekt). Quadraatletter; de commentaar in Rasjieletter. — de Rossi p. 35; St. p. 2319; Roest p. 1002; Schwab 27; Jacobs 31; Fr. 53.

Het colophon van den corrector Salomo ben Perets Bonfoi Sarphati. — Editio princeps.

126. **Bedarsjie** (JEDAJA BEN ABRAHAM), Bechienath ha-'Olam. Wereldbespiegeling. Met anoniemen commentaar. Soncino, Jozua Salomo ben Israël Nathan Soncino, 12 December 1484. kl. 4°.

20 bladen. Quadraatletter; de commentaar in Rasjieletter. — de Rossi p. 38; St. p. 1284; Roest p. 534; Schwab 28; Jacobs 32; Fr. 27.

Tweede uitgave; de eerste was omtreeks 1477 door Estellina, echtgenoote van Abraham Conat, in het licht gezonden.

127. **Nebieiem Risjoniem.** De eerste profeten, bevattende de boeken Jozua, Richteren, Samuel I en II, Koningen I en II met den commentaar van David Kimchi. Soncino, Jozua Salomo ben Israël Nathan Soncino, 15 October 1485. f°.

166 bladen. Quadraatletter (zonder vocalen); commentaar in Rasjieletter. Watermerk: stierekop. — de Rossi p. 40; St. p. 1; Roest p. 192; Schwab 31; Jacobs 37; Fr. 11.

Met fraaie houtsneden aan het begin van elk boek, zie de afbeelding. Editio princeps. De eerste, door „de Soncino's" gedrukte bijbelsche tekst. De variae lectiones dezer uitgave zijn nog heden voor de tekstcritiek van beteekenis.

128. **Albo** (JOZEF), 'Ikkariem. De grondstellingen van het Joodsche geloof. Soncino, Josua Salomo ben Israël Nathan Soncino, 29 December 1485. f°.

108 bladen. De drie bladen met sign. 8[2] tot 8[4] bevattende caput 25 en 26, waarin de anti-christelijke plaatsen voorkomen, ontbreken. Blz. 1*a* en 108*b* wit. Rasjieletter afgewisseld door quadraatletter in 2 grootten. 2 Houtsneevignetten. Watermerk: stierekop. — de Rossi p. 44; St. p. 1443; Schwab 32; Jacobs 38; Fr. 30.

Het boek eindigt met een slotwoord van een der drukkers, die zóó vol bewondering is voor hetgeen door zijn patroons te Soncino voor de verspreiding der Heilige Leer is tot stand gebracht, dat hij besluit met de woorden uit Jesaia II. 3: „want van Tsion gaat de Leer uit en het woord des Eeuwigen uit Jerusalem", aldus te parodiëeren: want van *Tsion* gaat de Leer uit en het woord des Eeuwigen uit *Soncino*. — Editio princeps

129. **Mozes ben Maimon** [MAIMONIDES], Misjné Thora of Jad ha-Chasaka. Systematisch geordende verzameling van wetten, gebruiken en voorschriften, hoofdzakelijk ontleend aan den Talmoed, in 14 boeken. Soncino, Gerson ben Mozes Soncino, 23 Maart 1490. f°.

380 bladen. Bl. 1—24, 30, 293, 360—61 (gedeeltelijk) en 362—380 ontbreken. Quadraatletter. Sierletters aan het begin van elk boek. 2 kolommen. — de Rossi p. 70; St. p. 1870; Schwab 58; Jacobs 71; Fr. 45.

Tweede editie. De ed. princeps verscheen in Italië vóór 1480.

130. **Immanuel ben Salomo,** Machberoth. Poëtische navolging van Alcharisi's Makamen. Brescia, Gerson ben Mozes Soncino, 30 October 1491. 4°.

160 bladen (het eerste blanco blad ontbr.). Rasjieletter afgewisseld door quadraatletter in 3 grootten; het eerste woord in sierletters. — de Rossi p. 84; St. p. 1057; Roest. p. 458; Schwab 68; Jacobs 80; Fr. 29.

Het eerste door Gerson ben Mozes Soncino in Brescia gedrukte Hebreeuwsche boek. Editio princeps.

131. **Misjlei.** Spreuken van Koning Salomo met den Commentaar van IMMANUEL BEN SALOMO. Napels, Chajjiem ben Izak ha-Levie Aschkenazie, 1486. kl. f°.

104 bladen (Bl. 86, 91 en 98 ontbr., bl. 86 in handschrift aangevuld). Quadraatletter *met* vocalen, de tekst van bl. 36 en 37 met grootere quadraatletter *zonder* vocalen; de commentaar in Rasjieletter. Het eerste tekstwoord door sierlijken rand omlijst. — de Rossi p. 58; St. p. 162; Roest p. 206; Schwab 36; Jacobs 39; Fr. 15.

132. **Ibn Esra** (ABRAHAM BEN MEÏR), Peiroesj ha-Thora. Pentateuch-commentaar. Napels, Jozef [Günzenhäuser] Aschkenazie en zoon, 2 Mei 1488. f°.

98 bladen. Rasjieletter; hoofden in quadraatletter. Titel op bl. 1*b* evenals de eerste woorden van ieder boek door fraaien rand omlijst. 2 kolommen. — de Rossi p. 58; St. p. 680; Schwab 46; Jacobs 53; Fr. 1.
Het colophon vermeldt als corrector voor deze uitgave Mozes ben Sjem Tob ibn Chabib uit Lissabon. — Ed. princeps. Met aanteekeningen in handschrift, gedeeltelijk tot herstel van gecensureerde plaatsen.

133. **Makrei Dardekei.** Onderwijzer der jeugd. Hebreeuwsch-Italiaansch-Arabisch woordenboek, hoofdzakelijk met verwijzing naar den commentaar van Rasjie en R. David Kimchi's woordenboek: Seifer ha-Sjarasjiem, Napels, 8 Augustus 1488. f°.

78 bladen. Titel (bl. 1*verso*) door fraaien rand omlijst. Rasjieletter; titel en „voces" in quadraatletter. Ook de Italiaansche en Arabische woorden zijn in Hebreeuwsche karakters weergegeven. Watermerk: Hand met ster — de Rossi p. 60; St. p. 622; Roest p. 532; Schwab 44; Jacobs 54.
Volgens A. Neubauer in: *Revue des Études juives* IX p. 316 is Perets Trévot de schrijver van dit woordenboek. „Le premier lexique polyglotte que l'on dit imprimé" (Brunet I. 301). „Il se recommande specialement à l'attention des romanistes par ses gloses en vieux français" (Schwab). Vele Hebreeuwsche aanteekeningen in handschrift.

134. **Ibn Pakoeda** (BACHJA BEN JOZEF), Choboth ha-Lebaboth. Ethisch en philosophisch werk, uit het Arabisch in het Hebr. vertaald door JUDA BEN SAUL IBN TIBBON. [Napels] Jozef [Günzenhäuser] Aschkenazie, Nov. 1489. 4°.

152 bladen, 1*a*, 151*b* en 152 wit. Bl. 88—103 en het blancoblad ontbreken. Rasjieletter; het eerste woord en de hoofden in groote quadraatletter. — de Rossi p. 78; St. p. 780; Roest p. 130; Schwab 53; Jacobs 62; Fr. 4.
Editio princeps. In het colophon vertelt Jozef Aschkenazie, dat „R. Salomo ben Perets, „wiens naam in de geheele wereld bekend is" als corrector zijn medewerking verleend heeft.

135. **Kalonymos ben Kalonymos,** Eben Bochan. Een satire op de toestanden van zijn tijd. Napels, Jozef [Günzenhäuser] Aschkenazie, Augustus 1489. 4°.

50 bladen. Rasjieletter, titel en eerste woord van het colophon in groote quadraatletter. — de Rossi p. 66; St. p. 1578; Schwab 52; Jacobs 61.
Het colophon is van den corrector Jomtob ben Perets Bonfoi Sarphati. Editio princeps.

136. **Mozes ben Nachman** [NACHMANIDES], Sjaär ha-Gemoel. Over straf en belooning. Napels, Jozef Günzenhäuser Aschkenazie, 23 Januari 1490. kl. 4°.

34 bladen. Rasjieletter; titel en colophon in groote quadraatletter.. — de Rossi p. 69; St. p. 1962; Schwab 57; Jacobs 70. Enkele plaatsen gecensureerd. Editio princeps.

127. **Nebieiem Risjoniem.** De eerste profeten, bevattende de boeken Jozua, Richteren, Samuel I en II, Koningen I en II met den commentaar van David Kimchi. Soncino, Jozua Salomo ben Israël Nathan Soncino, 15 October 1485. f°.

166 bladen. Quadraatletter (zonder vocalen); commentaar in Rasjieletter. Watermerk: stierekop. — de Rossi p. 40; St. p. 1; Roest p. 192; Schwab 31; Jacobs 37; Fr. 11.

Met fraaie houtsneden aan het begin van elk boek, zie de afbeelding. Editio princeps. De eerste, door „de Soncino's" gedrukte bijbelsche tekst. De variae lectiones dezer uitgave zijn nog heden voor de tekstcritiek van beteekenis.

128. **Albo** (JOZEF), 'Ikkariem. De grondstellingen van het Joodsche geloof. Soncino, Josua Salomo ben Israël Nathan Soncino, 29 December 1485. f°.

108 bladen. De drie bladen met sign. 8^2 tot 8^4 bevattende caput 25 en 26, waarin de anti-christelijke plaatsen voorkomen, ontbreken. Blz. 1*a* en 108*b* wit. Rasjieletter afgewisseld door quadraatletter in 2 grootten. 2 Houtsneevignetten. Watermerk: stierekop. — de Rossi p. 44; St. p. 1443; Schwab 32; Jacobs 38; Fr. 30.

Het boek eindigt met een slotwoord van een der drukkers, die zóó vol bewondering is voor hetgeen door zijn patroons te Soncino voor de verspreiding der Heilige Leer is tot stand gebracht, dat hij besluit met de woorden uit Jesaia II. 3: „want van Tsion gaat de Leer uit en het woord des Eeuwigen uit Jerusalem", aldus te parodiëeren: want van *Tsion* gaat de Leer uit en het woord des Eeuwigen uit *Soncino*. — Editio princeps

129. **Mozes ben Maimon** [MAIMONIDES], Misjné Thora of Jad ha-Chasaka. Systematisch geordende verzameling van wetten, gebruiken en voorschriften, hoofdzakelijk ontleend aan den Talmoed, in 14 boeken. Soncino, Gerson ben Mozes Soncino, 23 Maart 1490. f°.

380 bladen. Bl. 1—24, 30, 293, 360—61 (gedeeltelijk) en 362—380 ontbreken. Quadraatletter. Sierletters aan het begin van elk boek. 2 kolommen. — de Rossi p. 70; St. p. 1870; Schwab 58; Jacobs 71; Fr. 45.

Tweede editie. De ed. princeps verscheen in Italië vóór 1480.

130. **Immanuel ben Salomo,** Machberoth. Poëtische navolging van Alcharisi's Makamen. Brescia, Gerson ben Mozes Soncino, 30 October 1491. 4°.

160 bladen (het eerste blanco blad ontbr.). Rasjieletter afgewisseld door quadraatletter in 3 grootten; het eerste woord in sierletters. — de Rossi p. 84; St. p. 1057; Roest. p. 458; Schwab 68; Jacobs 80; Fr. 29.

Het eerste door Gerson ben Mozes Soncino in Brescia gedrukte Hebreeuwsche boek. Editio princeps.

131. **Misjlei.** Spreuken van Koning Salomo met den Commentaar van IMMANUEL BEN SALOMO. Napels, Chajjiem ben Izak ha-Levie Aschkenazie, 1486. kl. f°.

104 bladen (Bl. 86, 91 en 98 ontbr., bl. 86 in handschrift aangevuld). Quadraatletter *met* vocalen, de tekst van bl. 36 en 37 met grootere quadraatletter *zonder* vocalen; de commentaar in Rasjieletter. Het eerste tekstwoord door sierlijken rand omlijst. — de Rossi p. 58; St. p. 162; Roest p. 206; Schwab 36; Jacobs 39; Fr. 15.

132. **Ibn Esra** (ABRAHAM BEN MEÏR), Peiroesj ha-Thora. Pentateuch-commentaar. Napels, Jozef [Günzenhäuser] Aschkenazie en zoon, 2 Mei 1488. f°.

98 bladen. Rasjieletter; hoofden in quadraatletter. Titel op bl. 1*b* evenals de eerste woorden van ieder boek door fraaien rand omlijst. 2 kolommen. — de Rossi p. 58; St. p. 680; Schwab 46; Jacobs 53; Fr. 1.
Het colophon vermeldt als corrector voor deze uitgave Mozes ben Sjem Tob ibn Chabib uit Lissabon. — Ed. princeps. Met aanteekeningen in handschrift, gedeeltelijk tot herstel van gecensureerde plaatsen.

133. **Makrei Dardekei.** Onderwijzer der jeugd. Hebreeuwsch-Italiaansch-Arabisch woordenboek, hoofdzakelijk met verwijzing naar den commentaar van Rasjie en R. David Kimchi's woordenboek: Seifer ha-Sjarasjiem, Napels, 8 Augustus 1488. f°.

78 bladen. Titel (bl. 1*verso*) door fraaien rand omlijst. Rasjieletter; titel en „voces" in quadraatletter. Ook de Italiaansche en Arabische woorden zijn in Hebreeuwsche karakters weergegeven. Watermerk: Hand met ster — de Rossi p. 60; St. p. 622; Roest p. 532; Schwab 44; Jacobs 54.
Volgens A. Neubauer in: *Revue des Études juives* IX p. 316 is Perets Trévot de schrijver van dit woordenboek. „Le premier lexique polyglotte que l'on dit imprimé" (Brunet I. 301). „Il se recommande specialement à l'attention des romanistes par ses gloses en vieux français" (Schwab). Vele Hebreeuwsche aanteekeningen in handschrift.

134. **Ibn Pakoeda** (BACHJA BEN JOZEF), Choboth ha-Lebaboth. Ethisch en philosophisch werk, uit het Arabisch in het Hebr. vertaald door JUDA BEN SAUL IBN TIBBON. [Napels] Jozef [Günzenhäuser] Aschkenazie, Nov. 1489. 4°.

152 bladen, 1*a*, 151*b* en 152 wit. Bl. 88—103 en het blancoblad ontbreken. Rasjieletter; het eerste woord en de hoofden in groote quadraatletter. — de Rossi p. 78; St. p. 780; Roest p. 130; Schwab 53; Jacobs 62; Fr. 4.
Editio princeps. In het colophon vertelt Jozef Aschkenazie, dat „R. Salomo ben Perets, „wiens naam in de geheele wereld bekend is" als corrector zijn medewerking verleend heeft.

135. **Kalonymos ben Kalonymos,** Eben Bochan. Een satire op de toestanden van zijn tijd. Napels, Jozef [Günzenhäuser] Aschkenazie, Augustus 1489. 4°.

50 bladen. Rasjieletter, titel en eerste woord van het colophon in groote quadraatletter. — de Rossi p. 66; St. p. 1578; Schwab 52; Jacobs 61.
Het colophon is van den corrector Jomtob ben Perets Bonfoi Sarphati. Editio princeps.

136. **Mozes ben Nachman** [NACHMANIDES], Sjaär ha-Gemoel. Over straf en belooning. Napels, Jozef Günzenhäuser Aschkenazie, 23 Januari 1490. kl. 4°.

34 bladen. Rasjieletter; titel en colophon in groote quadraatletter.. — de Rossi p. 69; St. p. 1962; Schwab 57; Jacobs 70. Enkele plaatsen gecensureerd. Editio princeps.

137. **Mozes ben Nachman** [NACHMANIDES], Pentateuchcommentaar onder den titel: Peiroesj ha-Thora. [Napels], 2 Juli 1490. f°.

240 bladen. Rasjieletter. Het beginwoord van elke pericope in groote quadraatletter. De titel en het eerste woord van Genesis door fraaien houtsneerand omlijst. Watermerk: hand met ster. — de Rossi p. 71; St. p. 1961; Schwab 59; Jacobs 72; Fr. 50.

3de uitgave. Zie de 2e editie o. d. t. Chiddoesjei ha-Thora: n°. 120.

Minder correcte editie, ofschoon volgens het colophon geleerden uit Messina en een Spaansch geleerde als correctoren hun dienst bij de uitgave hebben verleend. Naar deze editie zijn de meeste der latere uitgaven bewerkt.

In het colophon getuigt de uitgever omtrent de boekdrukkunst: „Vele dochters zijn flink, maar gij overtreft hen allen. Mijn hart gaat uit naar de drukkers in Israël (vgl. Rechteren V. 9), die zich vrijwillig onder het volk aanboden des schrijvers griffel voerend. Het is een voorrecht der drukkers om de Thora en de wijsheid onder Israël te verspreiden, opdat de aarde van kennis vervuld worde. Zij, die onwaarheden van dit vak vertellen, zullen hun zonde dragen; die den drukker steun verleenen, handelen voortreffelijk. Men behoort alle door den druk vervaardigde boeken te prijzen en te roemen". Achter het colophon de visum-verklaring in handschrift van de censoren: „Laurentius Franguellus 1575" en „Camillo Jaghel 1611 in lugo", die ook de sporen van hun critiek hier en daar hebben achtergelaten.

138. **Kol bo.** Verzameling van ritueele voorschriften en ceremoniën. Zonder pl. en j. [Napels (?) 1490).] kl. f°.

179 bladen (5 bladen waaronder het register ontbr.; de twee laatste bladen beschadigd). Quadraatletter (2 grootten). 2 kolommen. Watermerk: hand met ster. —St. p. 555; Schwab 63; Jacobs 69; Fr. 32.

Vgl.: Roest in Catalog Beth ha-Seifer (Almanzi) p. 62 met St. l.c.

Editio Princeps.

139. **Kimchi** (DAVID BEN JOZEF), Seifer ha-Sjarasjiem. Hebreeuwsch woordenboek. Napels [Izak ben Juda ibn Catorzo], 11 Febr. 1491. f°.

168 bladen. (bl. 1 ontbr. en is in hs. aangevuld). Quadraatletter in 2 grootten. 2 kolommen. — de Rossi p. 80; St. p, 873; Roest p. 298; Schwab 61; Jacobs 78; Fr. 19.

Bl. 168 bevat als aanhangsel de onder letter „dalet" uitgevallen woorden.

Derde uitgave; de tweede was slechts eenige maanden vroeger in Aug.-Sept. 1490 bij Jozef Günzenhäuser Aschkenazie te Napels verschenen (de ed. princeps s. l. e. a. vóór 1480).

140. **Avicenna,** Ha-Kanon ha-gadol. Encyclopedie der geneeskunde. Uit het Arabisch in het Hebreeuwsch vert. door JOZEF LORKI en NATHAN HAMATHI. 5 part. 3 vol. Napels, Asriël ben Jozef Günzenhäuser Aschkenazie, 1491—92. f°.

469 bladen. Quadraatletter (2 grootten) 2 kolommen. Watermerk: 2 gekruiste sleutels in een cirkel. — de Rossi p. 86; St. p, 767; Roest p. 455; Schwab 69; Jacobs 81; Fr. 2.

Aan het einde van vol. II wordt als zetter vermeld: Abraham ben Jacob Landau.

Ieder vol. draagt in hs. den naam van den vertaler „Jozef Lorki".

141. **Bachja ben Ascher,** Bioer 'al ha-Thora. Pentateuchcommentaar. Napels, Asriel ben Jozef Günzenhäuser Aschkenazie, 3 Juli 1492. f°.

286 bladen. Quadraatletter (2 grootten). De eerste bladzijde van Genesis, Exodus en Leviticus door fraaien houtsneerand omlijst. Vier houtsneevignetten. 2 kolommen. Watermerk: hand met ster.— St. p.777; Roest p. 130; Schwab 76; Jacobs 87; Fr. 3.

Pag. 284*b*—286*a* gedicht en colophon van den corrector Salomo ben Perets Bonfoi Sarphati. Hierin wordt dank gebracht aan de maecenaten Abraham en Jacob Pakts van het eiland Sicilië, die den uitgever Asriel ben Jozef Aschkenazie — een man die op het gebied der boekdrukkunst reeds lang zijn sporen verdiend heeft — in de gelegenheid hebben gesteld om dit werk uittegeven; aan diens zwager den bekwamen houtsnijder Mozes ben Izak; den zetters Arjei Juda Leon, Nikiel....(?) en den geleerden Abraham ben Jacob Landau; voorts aan zijn mede-corrector Samuel ben Chiskija ha-Levie. Tenslotte vraagt hij den lezer excuus, omdat in den tekst eenige leemten voorkomen: „daar zulks gewoonlijk het geval is met afschriften, welke uit het Oosten afkomstig zijn".

Het door Roest beschreven exemplaar, waaraan twee bladen ontbraken, was een tijdlang het eenige bekende exemplaar van deze eerste uitgave. Dit exemplaar is in 1912 gecompleteerd.

142. **Misjna. R. Juda ha-Nasie's** verzameling der „mondelinge leer" met den uit het Arabisch in het Hebreeuwsch vertaalden commentaar van MOZES BEN MAIMON (MAIMONIDES). 6 part. 1 vol. Napels, Jozua Salomo ben Israël Nathan Soncino, 10 Mei 1492. f°.

256 bladen. Bl. 1—173 en het laatste blad ontbreken. Quadraatletter; commentaar in Rasjieletter. Initialen in houtsnede. 2 kolommen. — de Rossi p. 90; St. p. 280; Schwab 73; Jacobs 86; Fr. 40.

Daar het zesde deel vóór het vijfde gedrukt was, bevindt zich het colophon achter het 5e deel (op p. 270*b*). Hierin vermeldt de drukker, dat hij tot de uitgave van dit kostbare werk in staat is gesteld door den geldelijken steun van zijn compagnon Jozef ibn Piso en van den geleerde Abraham, beiden Sefardiem. Editio princeps. Verschillende plaatsen uit de tractaten Sanhedrin en 'Aboda Zara, die in latere uitgaven werden weggelaten, zijn in deze uitgave opgenomen. De variae lectiones zijn van groot belang. Vgl. Rabbinovicz (R.) Variae lectiones in Mischnam et in Talmud Babylonicum p. 74 en v. Ons exemplaar bevat eenige aanteekeningen in hs.

---

143. **Theodorus** [GAZA], Introductivae grammatices libri quatuor. Eiusdem de Mensibus opusculum. APOLLONII grammatici de constructione libri quatuor. HERODIANUS de numeris. [Impr. Venetiis in aed. Aldi Romani 1495.] f°. — Met houtsnee-ornam. en initialen.

198 bladen, waarvan de laatste 2 (Herodianus de numeris) ontbreken, Grieksche letter (titel en prooem. Rom. letter) Hain-Cop. 7500. Proctor 5548. Latere perkam. band. — Eigendom van de Vereen. Doopsgezinde gemeente.

Een vroeger beschreven ex. (Inc. n° 3) mist de beide werken van Theodorus, maar heeft met Apollonius ook Herodianus de num. compleet.

144. **Thesaurus Cornucopiae.** Venetiis in domo Aldi 1496. f°.

Zie de beschrijving onder n°. 4. Dit ex. in modernen lederen band behoort aan de Doopsgez. gem.

145. **Aristoteles,** Opera, tom. IV: THEOPHRASTUS *περὶ φύτων ἱστορίας* etc. Venetiis in domo Aldi 1497. f°.

Zie de beschrijving ond. n°. 5. Dit ex. in leeren prachtband behoort aan de Doopsgez. gem.

146. **Urbanus** (frater) Bellunensis, Institutiones graecae grammatices. Venetiis in aed. Aldi Manutii Romani 1497. 4°.

212 bladen. Grieksche en Rom. letter. Hain-Cop. 2763 (Bellunensis), Hain 16098 (Urbanus) Proct. 5554(Bolzanius).

Een Grieksche houtsnee-initiaal en enkele kleinere initiaaltjes. Meestal de plaats voor de beginletters open gelaten. Bl. 1 titel (3 woorden); bl. 2 brief van Aldus Manutius aan Picus Mirandola, op de keerzijde alfabet, Pater noster en Ave Maria (Gr.); met bl. 3 begint de tekst. Op bl. a 4verso een voorstelling van de indeeling van de letters in houtsnee.

De titelwoorden (bl a 1) uitgeknipt en opgeplakt.

147. **Epistolae** diversorum philos. etc. Epistolae BASILII MAGNI al. Venetiis ap. Aldum 1499. 4°.

Zie de beschr. ond. n°. 6. Dit ex. in twee lederen prachtbanden behoort aan de Doopsgez. gem.

148. **Phalaris** — *Φαλάριδος Ἐπιστολαὶ τυράννου Ἀκραγαντίνων.* [Venetiis] Ex aedibus Bartholomaei Iustinopolitani, Gabrielis Brasichellensis, Ioannis Bissoli, et Benedicti Mangii carpensium 1498. 4°.

58 bladen, Grieksche en Rom. letter, Hain-Cop. 12871. Proct. 5638.

Voorin brief van Bartholomaeus Iustinopolitanus aan Petrus Contarenus. Onder het colophon een houtsnee-ornamentje.

Behoort tot de verzameling van de Vereen. Doopsgez. gem.

149. **Suidas,** Lexicon graecum. Impr. Mediolani impens. et dexteritate Demetrii Chalcondyli Ioannis Bissoli Benedicti Mangii 1499. f°.

516 bladen, Gr. letter. Hain-Cop. 15135. Proctor 6077.

Initialen oningevuld. Voorin een *Διάλογος Στεφάνου τοῦ μέλανος* tusschen een boekverkooper en een leerlustige, waarin de eerste het boek aanprijst en ten slotte den prijs (*χρυσῶν τριῶν*) noemt, waarop de ander het betaalt en meeneemt. Op de keerzijde twee Lat. ged. van Antonius Motta, verder eene Lat. voorrede van Jo. Maria Cataneus, en een Gr. van Demetrius Chalcondylus. Na het colophon drukkersmerk en twee Lat. gedichten. 17e-eeuwsche perkamentband. Eigendom van de Vereen. Doopsgez. gem.

150. **Etymologicon magnum** — *Ἐτυμολογικὸν μέγα κατὰ ἀλφαβητον πάνυ ὠφελιμον. ἐν Ἐνετίαις, ἀναλώμασι Νικολάου Βλαστοῦ τοῦ Κρητός, πόνῳ δὲ καὶ δεξιότητι Ζαχαρίου Καλλιέργου τοῦ Κρητός* 1499. gr. f°.

224 bladen in 2 kolommen, Gr. letter. Hain-Cop. 6691, Proctor 5644.

De aanvangsbladzijden van elke letter van het alphabet zijn versierd met in hout gesneden en-tetes met arabesken en initialen, in rood gedrukt. Ook opschriften en beginletters in rood. Op bl. 1 twee Grieksche gedichtjes van Marcus Musurus en Joannes Gregoropulus, en eene proza-inleiding van Marcus Musurus. Aan het slot fraaie rood gedrukte merken van Nicolaos Blastos en Zacharias Callierges.

Ex. in 17e-eeuwschen perkamentband, eigendom v. d. Vereen. Doopsgez. gemeente.

---

151. **Cicero** (M. Tul.), [Opera omnia in philosophia. Rome, Conradus Sweynheym et Arnoldus Pannartz 1471.]. f°.

Twee fragmenten in een zwijnslederen stempelband: In dialogum de natura deorum ad M. Brutum Prefatio, fol. 1—8 (= vol. I 2—9); en De finibus bonorum et malorum fol. 9—65 (= vol. II 76—132).
65 bl. Rom. letter. Hain 5231. Proct. 3320. Cat. Br. Mus. IV p. 13, 14.
Fraai specimen van den druk van de oudste drukkerij te Rome. Zwijnslederen stempelband.

152. **Seneca** (L. Aeneus), Epistolae. Roma in domo Petri de maximis, per Arnoldum Pannartz Alamanum 1475. gr. 4°.

180 bladen, waarvan er in dit ex. 4 ontbreken. Rom. letter (enkele woorden Grieksch) Hain-Cop. 14601. Proct. 3525. Br. Mus. IV p. 61.
Slechts enkele Grieksche woorden zijn in Grieksche letter weergegeven; verscheidene heel gebrekkig in de Romeinsche letter; voor eene aanhaling van enkele regels is de ruimte open gelaten. Zie Cat. Br. Mus. l. c. en Proctor, The printing of Greek in the XVth century p. 29.

153. **Dictys** Cretensis, Ephimeris belli Troiani. Impr. Mediolani 1477. 4°.

Druk door Proctor toegeschr. aan Phil. de Lavagna, door Pellechet aan Christ. Valdarfer.
54 bl. Rom. letter. Hain-Cop. 6156. Proct. 5857. Pell. 4240.
Opdrachtbrief van Masellus Beneventanus. Aan het einde twee gedichtjes, Reg. en colophon. Beschadigd ex.

154. **Josephus** [Flavius], De bello Iudaico. De antiquitate Iudaeorum contra Appionem. Impr. Veronae per Petrum Maufer Gallicum 1480. f°.

213 bladen. Rom. letter. Hain-Cop. 9452. Ptoct. 6918.
Brief van Ludovicus Cendrata, en 3 gedichtjes (2 bl.). Bell. Iud. (a 1—y 6). De Antiq. Iud. (A—D 5); col. en reg. Plaats voor initialen open.
Pierre Maufer drukte achtereenvolgens te Padua, Verona, Venetië, Modena en Cremona. De Josephus is de eenige belangrijke Veroneesche druk dien we van hem kennen. Wie de uitgaaf bekostigd heeft wordt in verzen meegedeeld:

Post haec noscere forsitan requiris
Qua impensa niteo novis lituris.
Hoc transibo neque: Innocens Ziletus
.... auro
Exhausit simul assibus crumenam.

155. **Vincentius de Bandelis** (frater) de Castro novo, Tractatus de singulari puritate et prerogativa conceptionis salvatoris nostri iesu christi. Impr. Bonon. per Ugonem de rugeriis de Regio 1481. 4°.

117 in den benedenhoek genummerde bladen (vooraan ontbreekt denkelijk een blanco blad), Gotische letter. Pell. 1757.
Opdrachtbrief aan Hercules Estensis (bl. 1—4). Na het Tractaat (4—113 recto) enkele korte gedichten en een brief van S. Bernardus tegen de onbevlekte ontvangenis van Maria. Daarna tabula, reg. en colophon. — Beginletters enz. in rood.

Wereldkaart uit: Mela, Geographia, Ven. Ratdolt 1482. N°. 158.

156. **Phalaris** tyrannus Agrigentinus, Epistolae. E graeco in lat. traductae a FRANCISCO ARHETINO. Venetiis 1481. 4°.

Druk van Antonio della Paglia, met Bartolommeo da Fossombrone en Marchesino di Savioni. 20 bl. Rom. letter. Hain-Cop. 12895. Proct. 4599. Proctor vermeldt slechts 3 drukken van deze pers.

Initialen in rood; de eerste verguld.

157. **Blondus Flavius** Forlivensis, Roma instaurata. De gestis Venetorum. Italia illustrata. Veronae, per Boninum de Boninis de Ragusia 1481, 1482. f°.

4 (in pl. v. 6) + 54+94 bln. Goth. letter. Hain 3243, 3247. Proct. 6920, Pell. 2425, 2423.

Een blanco blad en een bl. met gedicht en opdrachtbrief ontbr. Op de eerste tekstbladz. een initiaal in blauw en paars; verder de plaats voor de beginletters open. — Lederen band op hout, met blindstempels, zeer beschadigd.

158. **Mella** [MELA] (POMPONIUS), Geographia: PRISCIANI quoque ex dionysio Thessalonicensi de situ orbis interpretatio. Erhardus Ratdolt Augustensis impressit Venetiis 1482. 4° — Met houtsneekaart en initialen.

48 bladen, Gothische letter. Hain-Cop. 11019. Proctor 4385.

Op het eerste blad verso een wereldkaart in houtsnede, op bl. A2 de titel als bovenschrift in rood. Fraaie houtsnee-initialen. Op bl. D6 verso het gedicht van Priscianus dat eindigt op de voorzijde van het laatste blad; eronder het colophon.

Het ex. heeft blijkens inscripties behoord aan Vincentius Vincentinus, en aan het klooster van S. Michael.

159. **Joannes de Sacrobusto,** Sphaericum opusculum. Contraque cremonensia in planetarum theoricas delyramenta JOANNIS DE MONTE REGIO disputationes. Necnon GEORGII PURBACHII in eorundem motus planetarum accuratiss. theoricae. Impr. [Venetiis] mira arte et diligentia Erhardi Ratdolt Augustensis 1482. 4°. — Met houtsneden.

60 bladen, Goth. letter. Hain-Cop. 14110. Proctor 4384.

Op de keerzijde van het eerste blad een Sphaera mundi in houtsn.; op het 2e bl. in rood de titel als opschrift, beginnende: Noviciis adolescentibus. Fraaie initialen en tal van mathematisch-astronomische houtsneden, gedeeltelijk in kleuren. Op bl. c 2 verso de Disp. van Io. de monte regio; op bl.e recto de Theoricae van Ge. Purbachius.

Op den kant aanteekeningen van een lezer; aangehaalde Ptolemaeusteksten rood onderstreept.

160. **Eusebius** [**Pamphili**] Caesariensis Episcopus, Chronicon id est temporum breviarium: quem HIERONYMUS lat. facere cur. et usque in Valentem Caesarem adj. Quem et PROSPER deinde MATHEUS PALMERIUS qui ea quae consecuta sunt adiicere curavere eidem postpositi subsequuntur. Erhardus Ratdolt Augustensis impr. Venetiis 1483. 4°.

180 bl. Gothische letter. Zwart en rood gedrukt, met fraaie houtsnee-initialen. Op bl. u 3verso op het jaar 1457 vermelding van de uitvinding der drukkunst: „Quantum litterarum studiosi Germanis debeant nullo satis dicendi genere exprimi posset. Namque a Joanne Gutenberg Zumiungen equiti Maguntiae rheni solerti ingenio librorum Imprimendorum ratio 1440 inventa: hoc tempore in omnes fere orbis partes propagatur: qua omnis antiquitas parvo aere comparata: posterioribus infinitis voluminibus legitur".

161. **Fasciculus temporum** [auct. WERNER ROLEVINCK]. Erhardus Ratdolt Augustensis impressioni paravit. Venetiis 1484. f°.

8 + 66 bl., Goth. letter, grootendeels in 2 en meer col. Hain 6934. Proct. 4396.

Geen titel; op de keerzijde van het eerste bl. opdracht aan Nicolaus Mocenicus; tabula 7 bl. in 3 kol. Tekst op de genummerde bladen met tal van houtsneden, voornamelijk afbeeldingen van landen en steden, waaronder karakteristieke afb. van Venetië op bl. 37verso. Colophon op bl. 65recto.Houtsnee-initialen, waarvan enkele met kleuren bewerkt; rubriceering in rood en blauw tot op bl. 15.

In de opdracht deelt Ratdolt mede, dat hij het werk driemaal gedrukt heeft.

¶Venetiarum ciuitas.

162. **Joannes de Sacro busto,** Sphaericum opusculum GEORGII que PARBACHII in motus planetarum accuratiss. theoricae. Necnon contra cremonensia in eorundem planetarum theoricas deliramenta IOANNIS DE MONTE REGIO disputationes. Impr. [Venetiis] mira arte et diligentia Erhardi Ratdolt Augustensis 1485. 4°. — Met houtsneden.

58 bladen (het eerste ontbr.), Rom. letter. Hain-Cop. 14111. Proct. 4402.

Deze uitgaaf verschilt van die van 1482 door het Rom lettertype, het grootere aantal houtsnecfiguren, en de volgorde van de stukken. Het eerste werk begint op bl. 2 met opschrift in gewonen zwarten druk, „Noviciis adolescentibus", de theoricae van Ge. Purbachius op bl. 3, 2verso, de Disp. van Io. de monte regio op bl. 6, 5recto.

163. **Alchabitius** — Libellus ysagogicus ABDILASI id est servi gloriosi Dei, qui dicitur ALCHABITIUS ad magisterium iuditiorum astrorum: interpretatus a IOANNE HISPALENSI, scriptumque in eundem a JOHANNE SAXONIE editum [a° 1331]. Correctum per BARTHOLOMEUM DE ALTEN de Nusia. Impr. arte et diligentia Erhardi Ratdolt de Augusta, imper. Johanne Mocenico Venetiarum duce. Venetiis 1485. 4°. — Met houtsn.

98 bladen, Rom. en Goth. letter. Hain 617. Proctor 4400.

Op de keerzijde van het eerste blad een spheer in houtsn. Tal van houtsnee-initialen en nog een enkele houtsneefiguur. De tekst, in Rom. letter, begint met bovenschrift in kapitalen op het 2e blad; het commentaar van Joh. de Saxonia, in Goth. letter, op bl. ee4.

164. **Alexander Cortesius,** Oratio, quam habuit in aede divi Petri frequenti R. Car. Senatu VIII. idus ianuarii in Epiphania. [Roma 1483]. 4°.

Druk van Steph. Planck te Rome. 8 bladen (het laatste blank); Goth. letter. Hain-Cop. 5773. Proct. 3635.

Beginletters niet ingevuld; in den tekst open ruimte voor enkele Grieksche woorden.

Opdrachtbrief aan Sixtus IIII. Op bl. 7 brief aan den bisschop van Signia met antwoord van dezen, gedat. VIII kal. Febr. 83.

165. **Lucanus** (M. ANNEUS), Pharsalia. Parmae per Deiphoebum de Oliveriis 1483. f°.

110 bladen (bl. 1, blanco, en 8 ontbreken). Rom. letter. Hain-Cop. 10236. Proct. 6862. Initialen niet ingevuld. Na het colophon een 12 regelig gedicht van den drukker:

Pharsalicas acies cognataque praelia quisquis
Nosse cupit: chartas perlegat ille meas.
....
Aurea nunc tandem me impressit parma: vacavit
Docta manus: sumptus nec periere graves.
Non igitur loculis parcas lecture precamur:
Impleat aere suas bibliopola manus.
At mihi ut alba trahant faerales pensa puellae
Posce diu: impressi qui fera bella . Vale.

Daarna: leven van Lucanus, testimonia van Tacitus en Martialis, Reg.

166. **Johannes Capreolus** tholosanus, Liber quartus defensionum theologie divi doctoris Thome de aquino in quarto sententiarum [ed. a° 1432]. Impr. Venetiis per Octavianum Scotum 1484. f°. — Met drukkersmerk in rood.

257 bladen, Goth. letter, in 2 kol. Hain 4410 (v. IV).

Tabula huius quarti libri 3 bl. 1 bl. blanco; dan de tekst, loopende van a2 tot 115; op het laatste blad drukkersmerk en registrum.

167. **Nycholaus de Dorbellis,** Compendiosa et optima expositio duodecim librorum metaphysice Aristotelis secundum viam Scoti. Impr. Bononie imp. Henrici de Haerlem et Mathei Crescentini bononiensis sociorum 1485. 4°.

95 bladen, waarvan behalve een blanco aanvangsblad, er 5 (L 3—7) ontbreken. Goth. letter, 2 kol. Hain 12049.

De corrector Petrus Almadianus van Viterbo prijst in een epigram het boekje aan, en zegt van den drukker:

Adde quod Henricus preclarus in arte, volumen
Pressit, et est studio menda repulsa meo.

Hendrik van Haarlem drukte volgens Proctor te Bologna, Siena, Venezia, Lucca en Nozzano, afwisselend geassocieerd met Johann Walbeck en Hendrik van Keulen. Van associatie met Math. Crescentinus vermeldt hij niets.

168. **Bartholomeus Scala,** Oratio ad summum Pontificem Innocentium octavum. S. l. et a. [Roma Steph. Planck, na 15 Dec. 1484]. 4°.

5 bladen, Goth. letter. Hain-Cop. 14501. Proct. 3653. Br. Mus. IV p. 84. Initiaal oningevuld. — Onafgesneden ex.

169. **Salustius** (CRISPUS), Opus. Impr. Venetiis per Benardinum Benalium et soc. 1485. f°.

46 bl., waarvan het eerste (blanco) ontbreekt. Rom. letter. Hain 14216. Proct. 4867.

De *Catilina* begint zonder opschrift op bl. 2 met een houtsnee-initiaal. Verder de beginletters niet ingevuld. Op bl c ii verso *Jugurtha* ook zonder opschrift. Daarna (g iiii verso) *vita* en *invectivae*, colophon, drukkersmerk en reg.; de laatste bladz. blank.

170. **Horatius Flaccus** (Q.). CHISTOPHORUS LANDINUS in Qu. Horatii Flacci libros omnes interpretationes. Impr. Venetiis per Bernardinum de Tridino ex Monteferrato 1486. f°.

176 bladen. Rom. letter in twee grootten (text en daaromheen gedrukte commentaar). Hain-Cop. 8884. Proct. 4827.

Geen titel. Op de keerzijde van het eerste blad Ode van Ang. Politianus op Horatius, die nu eerst in behoorlijken druk verschijnt:

O quam nuper eras nubilus: et malo
Obductus senio: quam nitidos ades
Nunc vultus referens docta fragrantibus
Cinctus tempora floribus
. . . .
Talem te choreis reddidit et lyrae
Landinus veterum laudibus emulus
Qualis tu solitus tibur ad uvidum
Blandam tendere barbiton.

De plaats voor de beginletters is opengelaten. — Voorin twee stempels van de Univ.-bibl. te Breslau.

171. **Jacobus Philippus Bergomensis,** Supplementum Cronicarum. Impr. Venetiis per Berna[r]dinum de benaliis 1486. f°. — Met houtsneden.

12 + 262 bladen (numm. 31—295), Goth. letter. Hain-Cop. 2807, Proctor 4868.

11 bl. tabula, 1 bl. prologus, 262 genumm. tekstbladen met tal van houtsneden: 3 groote houtsn. voorstellende schepping, zondeval, Kain en Abel; tal van initialen; ong. 20 stadsgezichten die zich vaak herhalen, naast één karakteristieke afb. van Venetië (f. 182), omgekeerde copie van die van Ratdolt; zie onder n°. 161. Op bl. 282verso deze mededeeling over de boekdrukkunst:

Ars imprimendi libros his temporibus in germania primum inventa est: quam alii repertam asseruntGutenbergo argentino.Alii a quodam alio nomine Fusto. Qua certe nulla in mundo dignior, nulla laudabilior aut utilior, sive divinior aut sanctior esse potuit. In cuius quidem laude quidam ex nostris hos cecinit versus dicens:

O felix nostris memoranda impressio seclis
Inventore nitet utraque lingua tuo.
Desierat quasi totum, quod fundis in orbem
Nunc parvo doctus quilibet esse potest.
Omnes te summis igitur nunc laudibus ornent
Te duce quando ars hec mira reperta fuit.

172. **Eneas Silvius Picolomineus,** Epistola: iuveni non esse negandum amorem. Eiusdem epistola amatoria. Epistola Enee Silvii s. PII pape secundi de amoris remedio. S. l. et a. 4°.

4 bl. Goth. letter. Hain 180. Cop. II 2 blz. 136. Proct. 6827. Pell. 116.

Hain schrijft den druk toe aan Matth. Cerdonis de Windischgrecz te Padua, die werkzaam was van 1482 tot 1487. Proctor neemt de toeschrijving over, hoewel de letter van dezen drukker overeenkomt met typen te Antwerpen door Gerard Leeu, te Venetie en te Modena gebruikt. Alleen zou de Paduaansche drukker een afwijkende S gebruiken, eigenlijk een paragraafteeken. Deze S zie ik echter in dit

boekje niet. Pellechet drukt twijfel uit, of het een italiaansche druk is. De brief van Aeneas Silvius is een antwoord aan Sigismund van Oostenrijk die hem een model voor een minnebrief gevraagd had. Dit model volgt op het schrijven, dat gedateerd is „ex gretz die XIII dec. 1443. De brief „de amoris remedio" (bl. 2—4) is gedateerd „ex Bienna II° kal. Jan. 1443.

173. **Angelus de Clavasio,** Summa angelica de casibus conscientie. Impr. Clavassii, Jacobinus de Suigo de sancto Germano 1486. 4°.

384 bl. Goth. letter. 2 kol. Hain-Cop. 5382. Proctor 7323.

Brief van f, Hieronymus Tornielus met antw. van f. Angelus over den druk van het werk, Prologus en Tabula 4 bl. Tekst met initiaal in kleuren en goud, verder kleine beginletters enz, in rood en blauw. Aan het einde gedichtje van Jacobinus de Suigo en colophon (bl. z6 recto); op de keerz. reg. Daarna op 10 bladen rubrice iuris civilis et canonici. Het door Copinger (add, vol. II 2 p. 255) beschreven ex. heeft daarna nog 16 bladen, die hier ontbreken.

174. **Cicero,** De verborum copia. BARTHOLOMEUS FATIUS, De elegantia. Ed. PAULUS ALEXIUS SULPITIANUS. Impr. Romae per Eucharium Silber, alias Franck 1487. 4°.

42 bladen. Rom. letter. Hain 5354. Initialen oningevuld.

Inleidend briefje: Cicero Veturio suo salutem. Fol. 24: Bartholomeus Fatius Ioanni Iacobo. Aan het eind deelt Paulus Alexius aan den lezer mede, dat het eerste werkje misschien toch wel werkelijk van Cicero kan zijn.

175. **Nestor Dionisius** Novariensis, [Vocabularium]. [Venetiis], impr. Guiglielmo de Tridino de Monte Fera 1488. f°.

185 bladen, Rom. letter. Hain Cop. 6253. Proctor 5110.

Op de keerz. van het eerste blad opdracht in hexameters aan Lud. Sforza. Op bl. 2 groote houtsnee-initiaal A; verder voor de initialen opengelaten vakken. Op het laatste ongen. bl. Reg. en colophon.

Ex. van de Vereen. Doopsgez. gem., vroeger eigendom van Petrus Burmannus en Petrus Burmannus Jr.

176. **Meditationes** — Devotissime — super sacratissimam passionem domini nostri iesu christi. Z. pl. en j. 8°. — Met houtsnee-initiaaltjes.

Gedrukt voor Leonhard Pachel te Milaan, c. 1488. 60 bl. Goth. letter, 2 kol. Hain-Cop. 10989. Proct. 5979.

Op de eerste bladz. (aanhef v. h. prohemium") een beginletter in goud en kleuren met bloemversiering langs de marge. —In perkamenten bandje met 3 andere werkjes van denzelfden drukker: Joannes Gerson, De imitatione Christi en twee pausel. bullen. n°. 177—179.

177. **Joannes Gerson** [of THOMAS A KEMPIS], Liber de imitatione christi et de contemptu omnium vanitatum mundi. Una cum tractatu de meditatione cordis. Impr. Mediolani imp. Leonardi Pachel de Alamania. 1488. 8°.

76 bln. Goth. letter, 2 kol. Hain-Cop. 9096. Proct. 5978.

Opschrift en beginletter op bl. a 1 in rood gedrukt. De tabule capitulorum achteraan met sign. k ii.

Gebonden achter Meditationes s. passionem, en gevolgd door 2 pausel. bullen; alle drie z. j.; de vier boeken, waarsch. van denz. drukker, in een perkamentbandje met ex-libris M. A. Principis Burghesii.

178. **Sixtus** [IV] Episcopus servus servorum dei ...., Literae dat. pridie Cal. Sept. 1474. S. l. et a. 8°.

Herhaling, bevestiging en uitbreiding van *littere* van Eugenius en Cle-

mens, over de ordo fratr. min. Type overeenkomende met *de imitatione Christi* gedr. voor Leon. Pachel te Milaan in 1488 (n° 177) waarmede het boekje saamgebonden is.
16 bladen. Goth. letter, inhoudsopgaven in margine.

179. **Sixtus IIII,** Literae dat. Rome anno 1479 septimo cal. Aug. S. l. et a. 8°.

Het stuk wordt ingeleid en medegedeeld door JOANNES, pape Capellanus etc. Het betreft de „sacri praedicatorum et minorum fratrum ordines". Type overeenkomende met *de imitatione Christi* gedr. voor Leon. Pachel te Milaan 1488; waarmede het, als vierde en laatste stuk in het perk.-bandje is saamgebonden. — 4 bln. Goth. letter.

180. **Alexander Sermoneta,** In consequentias Strodi commentariolum, cum dubiis rev. mag. PAULI PERGULENSIS necnon GAETANI DE THIENIS quibusdam declarativis. Consequentie mag. RODULPHI STRODI, per fr. MATTHEUM CAMPAGNAM de cherio correctae. Venetiis impr. 1488. 4°.

Proctor schrijft den druk, met twijfel, toe aan Hannibal Foxius, die gelijksoortige paragraaf-typen gebruikt. 106 bl. Goth. letter, 2 kol. Hain-Cop. 15096. Proct. 5666. Initiaaltjes niet ingevuld.
De titel vermeldt alleen de commentaren: Alexander Sermoneta a2—d3; Paulus Pergulensis d4—k4: Gayetanus de Tienis k4 verso—m 3. Op bl. m 4 beginnen de Consequentiae.

181. **Rolandinus,** Flos testamentorum cum additionibus PETRI DE VNCZOLA et BAP. DE GUARINIS. Joannes Haman dictus Hertczog Venetiis impr. 1489. 4°.

42 bladen, Goth. letter. Hain 1297.
Op de keerzijde van bl. 1 brief van Baptista Guarinus. Op bl. 2 begint de tekst met deze versregels aan den lezer:

Hunc avide florem spirantem thuris odorem
Si carpis dextra, flagrabis intus et extra.

Na het colophon een overzicht van de rubrieken op 3 bladz.

182. **Thomas Aquinas** sacri ordinis predicatorum, Commentaria in libros peri hermenias Aristotelis. Supplementum GRATIADEI esculani in librum secundum peri herm. Thome aquinatis commentaria in libros posteriorum Aristotelis. Opusculum fallaciarum (quod ad sophisticas argumentationes dissolvendas plurimum suffragatur). Impr. Venetiis per Gulielmum tridinensem de monteferato 1489. f°.

28 + 63 bln. (het eerste blad, waarop eenige versregels, ontbr.) Goth. letter in twee grootten, 2 kol. Hain 1493*a* (dl I p. 591). Pell. 1077.

183. **Vitae Caesarum.** [SCRIPTORES HISTORIAE AUGUSTAE]. AELII SPARTIANI de vita Hadriani. Etc. Venetiis impr. per Ioannem Rubeum de Vercellis 1490. f°.

106 bln. Rom. letter. Hain-Cop. 14563. Proct. 5127.
In ouden band, achter Orosius 1499 (n°. 233).

184. **Plinius Secundus** (C.), Epistolarum liber I—VIII. S. l. et a. 4°.

Druk wellicht van Joh. Rubeus te Venetie omstr. 1490. 68 bl. sign. a ii —i 5) Rom. letter, hier en daar ook Gr. Cop. II 2 n° 4775. De tekst is volledig bewaard; de ontbrekende bladen (a 1 en i 6—8) waren wellicht blank; ook het bij Cop. zeer kort beschreven ex. had die bladen niet. — Initialen niet ingevuld.

185. **Euclides,** Liber elementorum, in artem Geometrie. In id quoque CAMPANI commentationes. Impr. Vincentiae per Leonardum de Basilea et Gulielmum de Papia Socios. 1491. f°. — Met houtsneeomlijsting v. d. titel, initialen en mathematische figuren.

138 bln. (het eerste en het laatste, beide blank, ontbreken). Rom. letter in twee grootten. Hain-Cop. 6694. Proct. 7130. Pell. 4631.

186. **Salustius** (C. CRISPUS), Romae per POMPONIUM emend. Venetiis impr. per Theodorum de Regazonibus de Asula 1492. f°.

45 bl., Rom. letter in twee gr. (tekst en comm.) Hain-Cop. 14223.
Op bl. 1 inhoudopgaaf, op de keerzijde brief van Pomponius Laetus. Op bl. e ij Portii Latronis declamatio. Aan het slot (hij verso): Salustii vita, en Invectiva in Ciceronem met antwoord. De plaats voor de initialen is opengelaten.

187. **Tullius** [CICERO], De Officiis cum commentariis PETRI MARSI eiusque recognitione. Cuius epistolas quaeso perlegas et in principio et in calce operis editas. Insunt praeterea paradoxa: de amicitia: de senectute: cum interpretibus suis. Impr. Venetiis per Bernardinum de Choris de Cremona 1492. f°. — Met drukkersmerk.

170 bladen (foutieve nummering loopende tot 169). Rom. letter, grootere voor den tekst, kleinere voor den commentaar, om den tekst gedrukt. Grieksche letter (zeer gebrekkig) voor de stellingen van de paradoxa. Hain-Cop. 5278.

188. **Macrobius Aurelius Theodosius,** In Somnium Scipionis expositio. Saturnalia. Impr. Venetiis 1492. f°. — Met houtsneefig. waaronder een wereldkaartje (f°. XXII).

Druk van Johannes Rubeus. 91 bln. (gen. I—LXXXIX; ongen. het eerste blanco-blad en een ingevoegd blad tusschen XXXXIII en XXXXIIII). Rom. en Grieksche letter. Hain-Cop. 10429. Proct. 5131. De initialen niet ingevuld.
De Grieksche teksten in de *Saturnalia* zijn gedeeltelijk gedrukt; vaak is de ruimte er voor open gelaten; 't zij omdat de lettervoorraad ontoereikend was, of omdat een uitgaaf nagedrukt werd, die deze open ruimten reeds had.

189. **Petrus Haedus** Sacerdos Portusnaensis, De amoris generibus, s. Anteroticorum libri tres. Impr. Tarvisii per Gerardum de Flandria 1492. 4°.

6 + 98 bl. (het laatste blank). Rom. letter. Hain-Cop. 8343. Proct. 6507.
Het voorwerk bestaat uit: titel „de amoris generibus", tabula 9 blz., en een gedicht van Quintius Aemylianus Cimbriacus in hendecasyllaben. Op de 97 genummerde bladen: proemium, tekst in dialoogvorm; aan het slot nog een gedicht van Aemylianus, en colophon. Initialen niet ingevuld.
Gerardus Lisa (Van der Leye) uit Harlebeke bij Kortrijk, drukte reeds in 1471 te Treviso, daarna op verschillende andere plaatsen, en weer te Treviso van 1492 tot 1495. Het hier gebruikte type, zijn vierde volgens Proctor, is een heel bijzondere, kleine letter.

190. **Paulus Venetus,** Quadratura [s. Dubia]. Impr. Venetiis per Bonetum Locatellum Bergomensem iussu et exp. Octaviani Scoti 1493. f°. — Met houtsnee-initialen en drukkersmerk.

82 bladen. Goth. letter. Hain 12521.
Bl. 1 titel; op de keerz. tabula primi dubii. Op bl. 81 (foutief gen. 91) verso expl. met mededeeling van bewerkers en datum, op bl. 82 reg., col. en merk.

191. **Petrus Gravina** Panhormitanus, Oratio de Christi ad coelos ascensu: habita apud Alex. VI Pont. Max. XVI Maii M.CCCC. xciii. s. l. et a. 4°.

Druk van Steph. Plannck te Rome. 4 bladen, Rom. letter, een houtsnee-initiaal. Hain-Cop. 7925. Proct. 3714. Br. Mus. IV p. 98.
Aan het eind een Epigramma van Leonardus Corvinus.

192. **Herodianus,** Libri octo de imperio post Marcum: vel de suis temporibus: ANGELO POLITIANO interprete. Romae impr. 1493. f°.

54 bl. Rom. letter. Hain-Cop. 8466. Proct. 3976. Br. Mus. IV p. 137.
De drukker wordt als „drukker van Herodianus" aangeduid. Men kent van hem overigens alleen Dio's leven van Nerva en Trajanus, gewoonlijk met Herod. saamgebonden (zie n°. 193). Hain beschrijft alleen Herodianus. Copinger geeft een verwarde beschrijving van de beide boeken, en in zijn 2e deel een betere van Dio. Proctor vermeldt alleen Herod., de cat. Br Mus. beschrijft beide boeken.
Initialen enz. in rood.

193. **Dio** [**Cassius**] — Nervae Cocceii Ulpiique Traiani vita ex Dionis reliquiis [Lat. redd.] BONIPHATIUS BEMBUS Brixianus. S. l. et a. [Romae 1493]. f°.

8 bl. Rom. letter. Cop. II 1985. Br. Mus. IV p. 138.
Op de keerz. van fol. 1 afdruk van eenige inscripties, en eene mededeeling gedat. Romae die VII Aug. 1493. Op fol. 2 praefatio van Bembus; vervolgens de tekst, doorloopend tot onderaan f. 8 verso. Dit werk is hier, als veelal, verbonden met Herodianus (zie n° 192).
Initialen enz. in rood.

194. **Cicero** (M. T.), Epistolae ad Brutum, ad Q. fratrem, ad Octavium, ad T. Pom. Atticum. T. P. Attici vita per CORNELIUM NEPOTEM. s. l. et a. f°.

Druk van Philippus Pincius te Venetië c. 1494. 132 bladen, Rom. en Grieksche letter. Op bl a ii opschriften en initialen in rood gedrukt. Hain 5212. Proct. 5305.
Voorin: brief van BARTHOLOMAEUS SALICETUS en LUDOVICUS REGIUS, achterin een brief van den laatstgen. aan Augustinus Mapheus. Van dezen een 10 regelig gedichtje op het voorlaatste blad achter Attici vita; het begin luidt:

Quaeque erat altiloqui Ciceronis Epistola bruto
Missa aut ad Quinton: attice sive tibi,
Fraude vel Aetatis vitio corrupta iacebat,
Vixque una poterat parte resumpta legi.
Providit postquam Latiae costadia linguae,
Volvendum tanto vindice surgit opus.

Een aantal fraaie houtsnee-initialen; verder opengelaten plaatsen.
Voor de Grieksche woorden deels open ruimte, deels een Grieksche letter zonder accenten.

195. **Jason Maynus,** Ad Serenissimum Maximilianum invict. Romanorum regem: in auspicatissimis eius et Auguste Blanchemarie nuptiis. Epithalamion. Actum Inspruch die XVI Martii 1494. 4°.

Toegeschr. aan Steph. Plannck te Rome. 8 bl. Goth. letter.
De redevoering eindigt bl. 8 recto. Op de keerzijde brief van Raymondus Card. Curcensis, die den redenaar lof toebrengt en om een afschrift verzoekt, ged. Bononie 8 Sept. 1494.

196. **Jason de Mayno,** Oratio habita in funere exc. iurisconsulti Hyeronimi Torti. Habita Papiae in eccl. fratrum minorum anno 1484. S. l. 4°.

6 bl. Goth. letter. Hain 10974. Initialen niet ingevuld.
Opdracht aan Ludovicus Sfortia. De tekst begint bl. 1 verso.

197. **Ludovicus Imolensis,** In funere R. dom. Petri Ferrici tituli Sixti presbiteri Card. et episcopi Tirasonensis oratio. S. l. et a. 4°.

Druk van Steph. Planneck te Rome. 4 bl. Goth. letter. Hain-Cop. 9159.
Op de redevoering volgt (bl. 4 recto) eene herdenking van de hand van PAULUS DE CROTTIS Cremonensis. Petrus Ferricus overleed in 1478.

198. **Ausonius Peonius,** Epigrammata. Venetiis impr. per Ioannem de Cereto al. Tacuinum de Tridino 1494. f°. — Met drukkersmerk.

42 bladen, Rom. en Gr. letter. Hain-Cop. 2178. Proct. 5434. Pell. 1647.
Bl. 1 titel; op de keerz. inl. van Julius Aemylius Ferrarius aan Ambrosius Varisius Rosatus, verder leven van Ausonius en tab. De tekst begint met vel B, en eindigt op de keerz. van het voorlaatste blad. Onder het col. een vierregelig gedicht, half Gr. half Lat. Op het laatste blad reg. en drukkersmerk.

199. **Statius,** Sylvae cum DOMITII comment. Thebais cum LACTANTII comm. Achilleis cum MATURANTII comm. DOMITII elucubratio in quaedam Propertii loca. Per Bartholameum de Zanis de Portesio Venetiis impr. 1494. f°. — Met houtsnee-initialen.

203 bladen. Rom. letter in 2 grootten (tekst en comm.) met kantteek. Hain-Cop. 14979. Proct. 5331.
Op de keerz. v. d. t. brief v. Domitius Calderinus aan Augustinus Mafeus met gedicht in hendecasyllaben. Aan het slot v. d. Sylvae dateering cal. Sext. 1475. Op de laatste bladz.

Domitius ad lectorem
Sic mihi perpetuae contingant murmura laudis
Et bona post funus hora superstes eat,
Ut nostros cupio multis prodesse libellos
Famaque nonnullo tincta cruore placet.
Me legat invitus nemo. non scripsimus illi
Huic scripta est, si quem pagina nostra iuvat.

Daaronder colophon, Papinii vita, en reg.

200. **Strabo** Amasinus, De situ orbis. Joannes [Rubeus] Vercellensis propria impensa imprimi curavit [Venetiis] 1494. f°.

16 + 150 bl., Rom. letter, met kantteek. Hain-Cop. 15090. Proct. 5135.
Tabula 29 blzn. met brief van Ant. Mancinellus. Op de 150 gen. bladen de tekst met twee prohemia van den vertaler Guarinus Veronensis.

201. **Lactantius Firmianus,** De divinis institutionibus libri septem. Eiusdem de Ira dei ad Donatum. De opificio dei et formatione hominis ad Demetrianum. Carmina. Nephitomon. TERTULLIANI Apologeticus. Impr. Venetiis cura et exp. Octaviani Scoti 1494, per Bonetum Locatellum. f°. — Met houtsnee-beginletters en drukkersmerk.

90 bladen. Rom. letter. Hain 9817. Proct. 5056.
In één band met Terentius e. a. zie n° 207, 208, 209.

202. **Justinus,** In Trogi Pompeii historias. LUCIUS FLORUS, Gestorum Romanorum epithoma. S. l. et a. f°.

Druk van Johannes Rubeus te Venetië c. 1494. 54 bl. Rom. letter. Hain-Cop. 9653. Proct. 5138.

Vóór Flori epit. (f. 38) brief van Philippus Beroaldus, aan het einde brief van M. Antonius Sabellicus. Daarboven deze versregels:

Aurea Iustini Lucique epithomata Flori
 Aere tibi modico candide lector eme.
Contrahit iste Titi numerosa volumina Livi.
 Pompeii historias colligit ille Trogi.
Quam bene coniuncti: namque hic ubi desinit: ille
 Incipit: atque unum pene videtur opus.
Rite recognovit quos Iustinianus ad unguem
 Romanus. Felix lector amice Vale.

203. **Ap[p]ianus** Alexandrinus, De bellis civilibus. Traductio P. CANDIDI. Impr. Regii per Franciscum de Mazalibus 1494. f°.

136 bln, (het laatste blank). Rom. letter. Inhoudsaanwijzingen in marg. Initialen niet ingevuld. Hain 1309. Proct. 7254.

Als tweede deel sluit zich aan, geheel in denzelfden druk: Appiani Romana historia, Scandiani, Peregrinus Pasqualis 1495. (n° 204).

204. **Appianus,** Romana historia. P. CANDIDUS transtulit. Scandiani Peregrinus Pasqualus impr. anno M.CCCCLCXV (lees 1495). f°.

79 bln. Rom. letter. Hain 1310. Proctor 7325.

Inhoudsopgaven in marg. Initialen niet ingevuld. Sluit zich in inhoud en druk geheel aan bij *de bell. civ.*, Regii 1494. (n° 203).

205. **Campanus** [JOANNES ANTONIUS], Opera. MICHAELIS FERNI cura, correctione et impensa. Impr. Romae per Eucharium Silber alias Franck 1495. f°. — Met houtsneden.

304 bladen (waarvan er één ontbr.). Romeinsche letter, eenige bladen Gothisch, sommige deelen (gedichten, indices) in twee of meer col. Hain-Cop. 4286. Proct. 3879. Br. Mus. IV p. 117.

Als titel een klok in houtsnede, met spreuken, inhoudsopgaaf, gedichten enz. er op en er omheen: ook het monogram H A E (Eucharius Argenteus Herbipolensis). De afzonderlijke stukken met eigen signaturen en indices. Tal van sierlijke houtsnee-initialen. Op bl. 302 verso groote houtsnede (drukkersmerk); daarna: corruptorum recognitio, met bovenschrift „vis ex stulto demens, idemque ex demente insanus fieri, libros primus Romae imprime". Aan het einde (304verso) dichtregels, opwekking om te koopen, en colophon. Band met zwijnslederen rug en hoeken.

206. **Baptista Trovamala,** Summa Rosella. Impr. cura et studio Georgi Arrivabeni Mantuani Venetiis 1495. 12°.

16 + 552 bladen. Goth. letter, 2 kol. Hain-Cop. 14183. Proct. 4927.

Op de keerzijde van den titel en volg. 3 bladz. een lijst van de onderwerpen in de alfabetische orde van het werk. Daarna een alfab. lijst van de doctores sacre theologie et utriusque iuris, 3 blz. Dan op 24 blz. de Rubrice iuris civilis et canonici. De tekst op 551 genummerde bladen, de rechtsstof is hier niet per libros aut rubricas sed per materias distincta, d. w. z. alfabetisch op de hoofdwoorden. Daarom heet het boek Rosella. Initialen in rood; op bl. 1 een versierde initiaal in kleuren. Op het laatste bl. 2 gedichtjes en op de keerzijde drukkersmerk. Het tweede van de gedichtjes get. Ad Impressorem prijst den drukker die even goed drukt als vroeger alleen de „gens barbara".

Hactenus ingenio valuit gens barbara: namque
 Impressit plumbo quicquid ubique legis.
Mantua quem genuit: nunc est tua palma Georgi.
 Quilibet ingenio cedit: et arte tibi.

207. **Terentius** cum duobus commentis [sc.] AELII DONATI necnon JOANNIS CALPHURNII. Impr. Venetiis per Simonem dictum Bevilaqua M.CCCC.LXXXV. [lees 1495?]. f°. — Met titelhoutsnede en drukkersmerk.

120 bl. Rom. letter in twee grootten: tekst en daaromheen of ernaast gedrukte commentaar. Hain 15420.
Op de titelhoutsnede Terentius tusschen de twee schrijvende commentatoren. Op het laatste blad reg. en drukkersmerk.
Voorin geschreven: Cartusiae in Buxheim. Op bl. a ii stempel: Bibl. Buxheim.
In ouden zwijnslederen band met blindstempels en koperen sloten, waarin nog drie inc.: Lactantius, Philelphus en Valla. Zie n° 201, 208, 209.

208. **Franciscus Philelphus,** Epistolae familiares. Venetiis impr. per Matth. Capcasam Parmensem iussu et exp. Octaviani Scoti 1495. f°. — Met houtsnee-beginletters en drukkersmerk.

88 bladen, waarvan er twee (c 2 en 7) ontbreken. Rom. letter; hier en daar Grieksch. Hain-Cop. 12944. Proct. 5000.
In één band met Terentius, Lactantius en Valla. Zie n° 207, 201, 209.

209. **Laurentius Vallensis,** Elegantiae de lingua latina. De pronomine sui ad Io. Tortelium. Lima quaedam per Antonium Mancinellum. Impr. Venetiis per Cristoferum de pensis 1496. f°. — Met houtsnee-beginletters.

90 bladen. Rom. letter. Hain 15820. Proct. 5237. —Op bl n 6 verso het gedichtje van Calphurnius Zie n° 15.
In zwijnslederen band achter: Terentius e. a. Zie n° 207, 201, 208.

210. **Cicero** (MARCUS TULLIUS) Tusculanae quaestiones. PHILIPPI BEROALDI Commentarii in Quaestiones Tusculanas. Impr. Benedictus Hectoris Bononiae 1496. f°.

8 + 128 + 1 bln. (twee bladen voorwerk ontbr.; 8 ongen. bl. met eene *Tabula vocabulorum* in 4 kol. gaan vooraf). Rom. letter in twee grootten. Hier en daar Grieksche letter. Hain-Cop. 2947 en 5323. Proctor 6632. Pell. 3784. Initialen niet ingevuld.

211. **Papias,** Vocabulista. Impr. Venetiis per Philippum de Pincis Mantuanum 1496. f°. — Met houtsnee-initialen.

192 bladen (het laatste blank), Rom. letter (enkele woorden Grieksch) Hain-Cop. 12381. Proctor 5310.
Op de keerz. v. d. t. gedicht van Boninus Mombritius. Op bl. a2 inleiding van Papias aan zijn zoons, waarbij de tekst aansluit. Bij de letters X Y en Z zijn geene initialen gedrukt, maar uit de hand in rood en blauw aangebracht. Aan het eind een korte narede, waarin de schrijver evenals in de inleiding te midden van zijn proza in versregels vervalt. Daaronder het colophon.
Eigendom van de Vereen. Doopsgezinde gemeente.

212. **Antonius de Bitonto,** Sermones de observantia super epistolas dominicales per totum annum. Et super epistolas quadragesimales. Iussu et imp. Nicolai de Franckfordia impr. Venetiis per Joannem Hertzog 1496. 8°.

156 gen. bladen en 4 ongen. tusschen 64 en 65. Goth. letter, druk in 2 kol., plaats voor initialen open gelaten. Hain-Cop. 3224.
Op de vier ongenummerde bladen titel en tabula van de Serm. quadrag. en de Questio prima sermonis xxv, waarnaar op fol. 114 door een in rood gedrukten regel wordt verwezen.

THESEI VITA PER LAPVM FLORENTINVM EX PLVTARCHO GRAECO IN LATINVM VERSA.

QVEMADMODVM IN ORBIS TERRAE SITV DESCRIbendo historici solent: ut ad quæ ipsi cognitione aspirare non possunt: extremis tabularum partibus supprimētes quibusdam adiiciunt locos esse uastos arenosos & cælo terraq; penuriam aquarum aut limum insuperabilem: aut montem sciticum: aut astrictum frigore pontum: ita & nobis in hac uirorum collatione perpetua rerum historia quantum probabili oratione assequi potuimus: de his quos supra memorauimus uiris tēpora percurrentibus uere licuit affirmare. Quæ uero antiquiora ac uetustiora sunt: tragica & mōstruosa poetæ & fabulosi rerum scriptores occupant: nec ultra fidē ullam nec certitudinem præse ferunt. Cum igitur Lycurgi legum latoris & Numæ regis res gestas litteris mādauerimus: haud ab re fuerit ad Romulum orationem conuertere: quando historia ipsa ad eius tempora q̄prope accessimus. Sed mihi diu cogitanti huic uiro (ut inquit Aeschilus) quis cōueniret: quem illi opponerem: quis dignus secum in comparatione coniugi: uisum est tandem faciendum esse: ut a quo celebrata Atheniēsium ciuitas amplificata est eum cum

Aanvangsbladzijde van Plutarchus, Ven. 1496. n° 215.

213. **Nonius Marcellus,** De proprietate sermonum. FESTUS POMPEIUS. M. VARRO, De lingua latina. Impr. Venetiis per Philippum de Pinzis 1496. f°. — Met houtsnee-initiaaltjes.

101 bl., Rom. letter (enkele woorden Grieksch). Nonius en Festus in twee kolommen. Varro doorloopend en met kantteek. Hier en daar plaatsen voor initialen opengelaten. Hain 11907. Proct. 5311.

214. **Plynius Secundus** (CAIUS), Naturalis historia. Impr. Venetiis per Bartolameum de Zannis de Portesio 1496. f°. — Met houtsnee-initialen.

239 bln. (het eerste, de titel, ontbr.) Hain-Cop. 13100. Proct. 5336.

215. **Plutarchus,** Vitae. Virorum illustrium vitae ex Plutarcho Graeco in latinum versae solertique cura emendatae. Venetiis impr. per Bartolameum de Portesio 1496. f°. — Met houtsnede enz.

1 + 145 + 144 bladen; Rom. letter. Hain-Cop. 13130. Proct. 5335.
Titel en tab. 1 blad; op fol. aii (genummerd 1) houtsnede: Theseus en de minotaurus, het geheele blad in houtsnee-omlijsting; op bl. 145verso reg. voor het geheele werk; daarna het 2e deel met houtsnee-initiaal.

216. **Diodorus Siculus,** De antiquorum gestis fabulosis, a POGIO florentino in Latinum traductus. Venetiis impr. per Ioannem de Cereto de Tridino alias Tacuinum 1496. f°. — Met houtsnee-initialen.

78 bladen, Rom. letter. Hain 6191. Proct. 5441.
Bl. 1 de auteursnaam als titel. Bl. 2 (gen. I) opdrachtbrief van Pogius Florentinus aan paus Nicolaus V. Op de keerzijde begint de tekst met aant. op den kant, die doorloopt tot het eind van het voorlaatste blad Op het laatste blad reg. en drukkersmerk.

217. **Eusebius Pamphili,** De euangelica praeparatione, a GEORGIO TRAPEZUNTIO e graeco in latinum traductus. Bernardinus Benalius impr. Venetiis anno 1497. f°.

107 bladen (108 ontbreekt). Rom letter. Hain-Cop. 6706. Proct. 4893.
Voorwerk: titel en priv., gedichtje van Hieronimus Bononius Tarvisanus, index. 3 bl. Opdracht aan paus Nicolaus V. Aan het slot mededeeling van Hieronymus Bonon. aan Albertus Vonicus, eenige dichtregels, en colophon. Het ontbrekende blad bevat volg. Hain reg. en drukkersmerk, volg. Copinger is het blank.
Beginletters enz. in rood.; aan 't begin van elk boek versierde initiaal.

218. **Valerius Maximus** cum commento OLIUERII ARZIGNANENSIS Vicentini Impr. Venetiis per Bartolameum de Zanis: de Portesio 1497. f°. — Met houtsnee-initialen.

3 + 206 bladen; Rom. letter in twee grootten. Hain 15795. Proct. 5337.
Voorwerk 3 bl.: na den titel brieven van Petrus Brutus en Oliverius Arzignanensis, opgaaf van bronnen, leven van Val. Max. en rubricae libri. De commentaar is in kleine letter om den tekst gedrukt, vele beginletters in houtsnede, maar meestal de plaats opengelaten.

219. **Iamblichus,** De mysteriis Aegyptiorum, Chaldaeorum, Assyriorum. PROCLUS in Platonicum alcibiadem de anima, atque daemone. PROCLUS de sacrificio et magia. PORPHYRIUS de divinis atque daemonibus. SYNESIUS Platonicus de somniis. PSELLUS de daemonibus. Expositio PRISCIANI et MARSILII in Theophrastum de sensu, phantasia et intellectu. ALCINOI liber de doctrina Platonis. SPEUSIPPI liber de Platonis difinitionibus. PYTHAGORAE aurea

verba. Symbola Pithagorae. XENOCRATIS liber de morte. MARSILII FICINI liber de voluptate. Venetiis in aed. Aldi 1497. f°.

186 bl. (het laatste blank). Rom. letter. Hain-Cop. 9358. Proct. 5559.
Op de keerzijde v. d. titel inleidende brief van Marsilius Ficinus aan Card. Ioannes Medici. Op bl. L 1 vóór Synesius brieven van denz. aan Laurentius en Petrus Medici, de laatste gedat. xv apr. 1489.
Behoort tot de bibl. der Doopsgez. gemeente.

220. **Lucianus,** De veris narrationibus. De asino. Philosophorum vitae. Scipio. Tyranus. Schaphidium. Palinurus. Charon. Diogenes. Terpsion. Hercules. Virtus Dea. In amorem. Timon. [Sermo de calumnia. Laus muscae.] Impr. Mediolani per Mag. Vldericum Scincenzeler 1497. 4°.

78 bladen. Rom. letter. Houtsnee-initialen. Hain-Cop. 10262.
De tekst loopt van bl. 2 recto tot 78 recto. Op de laatste pag. reg. en drukkersmerk. Hain vermeldt in zijne korte titelbeschr. het drukkersmerk, Copinger beschrijft een ex. met blanco-bladz. aan het einde.

221. **Cleomedes,** De contemplatione orbium excelsorum disputatio. ARISTIDES et DIO, De concordia orationes. PLUTARCHUS, Praecepta connubialia. Eiusdemque de virtutibus morum. CAROLO VALGULIO BRIXIANO interprete. Impr. Brixiae per Bernardinum Misintam sumpt. Angeli Britannici 1497. 4°.

72 bln. Rom. letter. Hain 5450. Proct. 7040.
Initialen niet ingevuld.

222. **Baptista Mantuanus,** De patientia aurei libri tres. Impr. Brixiae per Bernardinum Misintam Papiensem 1497. 4°.

116 bladen. Rom. letter (de titel Gothisch, het woord τελοσ Grieksch). Hain 2404. Proct. 7041.
Na den titel brief van Helias Capreolus Brixianus aan Io. Taberius; Indices librorum; opdrachtbrief aan Franciscus Fantucius. Op de voorlaatste blz. het colophon, op de keerzijde gedicht van Io. Taberius Brixianus aan Helias Capreolus.
Overblijfsel van ouden houten band met lederen rug.

223. **Baptista Mantuanus,** Adolescentia in Aeglogas divisa. Ad Paridem Ceresarium. Mantuae impr. per Vincentium Berthocum Regiensem 1498. 4°.

40 bladen. Rom. letter. Hain-Cop. 2401.
Bl. 1*a* blank; op de keerz. proza-opdracht aan Paris Ceresarius. Op bl. 2—39 de 10 Aeglogae in hexameters, en het colophon. Op het laatste bl. *errores*, keerzijde blank. — Perkament-omslag.

224. **Aemylius Probus** [NEPOS], De vita excellentium imperatorum. Impr. Iacobus Britannicus. Brixiae 1498. f°. — Met houtsnee-init.

26 bln. (het eerste blank). Rom. letter. Hain-Cop 5736. Proct. 7005.

225. **Solinus** (C. IULIUS), De Mirabilibus Mundi. Brixiae per Iacobum Britanicum impr. 1498. f°.

5 + 34 bl. Rom. letter. Hain-Cop. 14883. proct. 7007.
Titel 1 bl. Tab. in 3 kol. Opdrachtbrief van Bartolinus Atriensis en inleidende brief van Solinus 4 bl. De tekst op de 34 genumm. bladen. Groote houtsnee-initiaal; de kleinere beginletters niet ingevuld.

226. **Samuel Cassinensis,** Reseratio atque clarificatio falsarum solutionum ad argumenta Samuelis Cassinensis: que facta fuerunt in falsam prophetiam Hieronymi Ferrariensis. Opusculum compositum Aquis 1497. Impr. Mediolani 1498. 4°.

Druk van Ulricus Scinzenzeler. 12 bl. Goth. letter. Pell. 3345. Initialen niet ingevuld.

227. **Dionisius,** De situ orbis. Impr. Venetiis per Chistoferum de Pensis dictum Mandello 1498. 4°.

31 bladen, Rom. letter, aant. op den kant, enkele initiaaltjes, meest opengelaten plaatsen. Hain-Cop. 6229. Proct. 5246.

Op bl. 1 alleen de titel, op bl. 2—3 prooemium v. d. vertaler Antonius Becharia, waarbij de tekst aansluit. Op bl. h verso het colophon, en daarna een overzicht v. d. werelddeelen en landen (4 blz.) en het Reg.

228. **Statius,** Sylvae cum DOMITII Commentariis, et AVANCII sui Emendationibus. Thebais cum LACTANTII Commentariis. Achilleis cum MATURANTII Commentariis. Per Ioannem Petrum de Quarengis Bergomensem Venetiis impr. 1499, 1498. f°.

204 bl. (het laatste blank). Rom. letter in twee grootten, de commentaren om den tekst gedrukt. Hain-Cop. 14980.

Op de keerz. v. d. titel brief van Domitius Calderinus, gevolgd door een gedicht in hendecasyllaben: „Nuper non fueras in urbe notus" Op bl. 2 verso brief van Hieronymus Avancius. Aan het eind van de *Sylvae* (bl. LX v.) colophon met jaartal 1499. Geheel aan het einde (CCIII v.) versregels: Domitius ad lectorem, colophon met jaart. 1498, Papinii vita per Domitium, en Reg.

229. **Plautus** — Plautinae viginti comediae emendatissimae cum accuratissima ac luculentissima interpraetatione doct. vir. PETRI VALLAE placentini et BERNARDI SARACENI Veneti. Impr. Venetiis per Simonem Papiensem dictum Biuilaqua 1499. f°.

348 bladen. Rom. letter in twee grootten. Hain-Cop. 13082. Proct. 5412.

Op de keerzijde v.d. titel brief van Petrus Valla aan Scaramuza Trivultius. Daarna (sign. A-m, 73 bladen) Petri Vallae commentationes „Impr. Venetiis aere et imp. Marci Firmani". Vervolgens brief van Bernardus Saracenus aan Franciscus Marcellus, Bern. Saraceni emendationes (in 3 kol.), en de tekst van Plautus met comm. van Bernardus in kleinere letter er omheen. Op de laatste twee bladen colophon, gedichten, merk van Simon Bivilaqua, registrum, en errata.

230. **Egidius Romanus** [AEGIDIUS COLUMNA], Expositio super libros Priorum Analeticorum ARISTOTELIS cum textu eiusdem. Venetiis impr. (imp. Andree Torresani de Asula) per Simonem de Luere 1499. f°.

86 bln. (het laatste blank). Goth. letter in 2 gr. Hain 133. Proct. 5624.

Op den titel een dialogus in vijf distichen; het boek geeft deze inlichting:

Sordebam: emersi e tenebris: Scotio duce: per quem
In tenebris virtus nulla iacere potest.

Op de keerz. opdracht v. JOANNES ANTONIUS SCOTIUS Parthenopaeus.

231. **Valerius Probus** grammaticus, De interpretandis Romanorum litteris opusculum. Romanorum civium nomina.... Alie abreviature ex Valerio Probo excepte. Littere singulares in iure civili. De ponderibus. De numeris. Lex ex tabellis divum de re futuaria. Sacra lex. Ut quemadmodum sibilla in arcu Romae sculpi fecit viginti litteras quae per Bedam declarate fuerunt. Epitaphium. Etc. Impr. Venetiis per Ioannem de Tridino al. Tacuinum M.CCCC.ICVIIII (lees 1499). 4°. — Met houtsnede.

20 bl. Rom. letter. De tabellen in 2 kol. Hain-Cop. 13378. Proct. 5458.

Op bl. d ii verso groote houtsnede: de sybille in boog met opschrift.

232. **Boccatius,** Fabula Tancredi in latinum versa a PHILIPPO BEROALDO. S. l. et a. 4°.
Druk toegeschr. aan Hugo de Rogeriis die, met tusschenpoozen, te Bologna drukte van 1474 tot 1499. — 6 bl. Goth. letter. Hain-Cop. 3347. (Proctor verwijst onjuist naar n° 3088).
Opdrachtgedicht in 18 verzen aan Anibal Bentivolus; daaronder begint de Fabula, die eindigt op bl. 6 recto.

233. **Orosius** (PAULUS), Historiae. Impr. Venetiis per Christoforum de Pensis de Mandello, opera et imp. Octaviani Scoti 1499. f°. — Met houtsnee-initialen.
72 bln. Rom. letter. Hain 12103. Proct. 5249.
Oude band, zwijnsleder op hout, blind gestempeld, met koperen sloten. Daarin behalve Orosius: de Scriptores hist. Aug. Ven. 1490; Appianus en Macrobius, beide Ven. 1500. Vroegere eigenaars: Ioan. Udal. Zender; Joannes Georgius Brandenburg. 1629, 1633; Bibl. Buxheim. Zie n° 183, 234, 235.

234. **Ap[p]ianus** Alexandrinus. De bellis civilibus. Romana historia. Traductio P. CANDIDI. Impr. Venetiis per Christoferum de Pensis 1500. f°.
179 bln. Rom. letter. Hain-Cop. 1312. Proct. 5253.
Achter Orosius 1499. Script. hist. Aug. 1490 in ouden band (zie n° 233).

235. **Macrobius Aurelius Theodosius,** In Somnium Scipionis expositio. Saturnalia. Impr. Venetiis a Philippo Pincio Mantuano 1500. f°. — Met houtsneefig., waaronder een wereldkaartje (fol. xxx).
36 + 86 bln. (het eerste, met opschrift MACROBIUS, ontbreekt). Rom. en Gr. letter. Hain-Cop. 10430. Proct. 5326. Initialen niet ingevuld.
Voor een deel van de Grieksche teksten in de *Saturnalia* is de ruimte open gelaten; juist als in de uitg. van 1492. (n° 188).
In ouden band achter Orosius 1499, Script. hist. Aug. 1490, Appianus 1500 (zie n° 233).

236. **Virgilius** cum commentariis quinque, videlicet SERVII, LANDINI, ANTO. MANCINELLI, DONATI, DOMITII. Annotationes item in Servium suis locis positae. Venetiis a Lucantonio [Junta] florentino. 1500. f°. — Houtsnee-initialen.
6 + 360 bladen (de genumm. bl. 1, 5, 51—54, 339, 340 ontbreken). Rom. letter in twee grootten; in den comm. ook Gr. Copinger 6080.
Opdrachtbrief van Antonius Mancinellus.
Beschadigd ex. in perk. omslag. Stempels van dott. Leonardo Tirabella.

237. **Nicolaus de Lira,** Postilla seu expositio litteralis et moralis super epistolas et euangelia quadragesimalia: cum quaestionibus fratris Antonii Betontini. Iussu et imp. Bernardini Stagnini de Tridino. Arte Joannis Tacuini de Tridino impr. Venetiis 1500. 8°. — Met titelhoutsnee, initialen en drukkersmerk.
144 bladen, Goth. letter in 2 grootten, druk in 2 kol.: de tekst omgeven door den comm. in zeer kleine letter. De titel boven en onder de houtsn. in rood. Op de laatste bladz. het drukkersmerk met de letters Z. T. Hain 10393.

238. **Laurentius Valla,** Dialecticae libri tres. Seu Reconcinnatio totius dialecticae: et fundamentorum universalis philosophiae: ubi multa adversus Aristotelem: Boetium: Porphyrium; aliosque recentiores philosophos acutissime disputantur. Logica Beati Augustini. Eiusdem Praedicamenta. Eiusdem Topica. Eiusdem Perihermenias. S. l. et a. [Venetiae (?) c. 1500]. 4°.
Dit ex. bevat alleen de Dialectica, niet de vier in den titel genoemde werken van Augustinus.

116 bl. Rom. letter, ook Grieksch. Hain 15828.
Houtsnee-initialen; hier en daar open ruimte voor initiaal. Aan het einde (C 4 recto) τελος Hain geeft op τελωσ (sic.) De laatste bladzijde blank.

239. **Antonius Mancinellus,** Carmen de floribus. S. l. et a. 4°.

Druk v. Eucharius Silber te Rome. 52 bl. (het eerste blank). Hain 10616.
De Latijnsche woordenschat en spraakkunst in vers. Ziehier de verklaring van eenige woorden, aanvangend met Vi:

Annis coniugio sexu probitate Vir esto.
Illa Virago tamen faciet quae facta virorum.
Virgula virga brevis: Virguncula parva puella.
Virtus est vitium fugere: ut dixit Venusinus.
Vis possibilitas: violentia: et impetus esto.
Vita fovet corpus: constringit Vitta capillos.

240. **Tabula** Christiane religionis valde utilis et necessaria cuilibet christiano: quam omnes scire tenentur. S. l. et a. 8°.

Druk toegeschreven aan Euch. Silber te Rome, c. 1500. 16 bladen (laatste blank), Goth. letter. Een houtsnee-initiaaltje.
De aanhef geeft den inhoud nader aldus aan: Ultima enim sunt hec: que unusquisque scire tenetur scilicet. Articuli fidei. Oratio dominica. Duo precepta legis nature. Decem precepta legis scripte. Duo precepta legis gratie. Decem precepta legis canonice. Septem sacramenta ecclesie. Op bl. 13 verso eindigt de *Tabula* en volgen „versus continentes decem precepta legis", 5 bladzijden kreupele hexameters.

241. **Coniuratio** malignorum spirituum in corporibus hominum existentium prout in sancto Petro. S. l. et a. 8°.

Druk toegeschreven aan Euch. Silber te Rome, c. 1500. 8 bl. Goth. letter. Een houtsnee-initiaaltje.

242. **Conjuratio** malignorum spirituum in corporibus hominum existentium prout in sancto Petro. S. l. et a.kl. 8°.

Gedr. te Rome door Martinus de Amsterdam en Jo. Besicken c. 1500. 8 bl. Goth. letter. Proctor vermeldt van deze drukkers acht uitgaven alle van klein formaat, waarvan vier het jaartal 1500 dragen, de andere geene dateering hebben.

243. **Ioannes Antonius Campanus** Ep. Aprut., Oratio in conventu Ratisponensi ad exhortandos principes Germanorum contra Turcos et de laudibus eorum. M.cccc.lxxj. S. l. et a. 4°.

Druk van Stephan Plannck te Rome. 12 bln. Goth. lett. Hain 4290. Proct. 3732. Beginletter en verdere rubriceering in rood.

244. **Missa** — De utilitate misse eam dicentium necnon profectu eam audientium deque periculis eam negligentium. S. l. et a. 4°.

Romeinsche druk. c. 1500(?). 4 bl., Rom letter. Houtsnee-initiaal.

245. **Andrelinus** (PUBLIUS FAUSTUS), Amorum libri quattuor. Impr. Venetiis per Bernardinum Venetum de Vitalibus 1501 (1502). 4°. — Met houtsnee-wapen en initialen.

47 bl. Op den titel wapen, adelaar met letters F.D. Brief van Bartholameus Megalutius Austricus, die het boekje heeft laten drukken, aan Franciscus ex clara Bulgarorum stirpe, gedateerd „Patavi Cal. Jan. M.CCCCC.II. Op de keerzijde van het voorlaatste blad: colophon met dateering van Jan. 1501. Daarna brief van Io. Cordiger aan de Univ. van Parijs (zie no. 263), en mededeeling aan den lezer, dat hij dit goddelijke werk te danken heeft aan Brunorus bulgarus.

---

246. **Hieronymo** (Sancto), Le vite di sancti padri per diversi eloquentissimi doctori vulgarizate. S. l. et a. f°.

Druk toegeschreven aan Paulus Butzbach te Mantua c. 1475. 260 bl. De tabula (8 of 10 bl.?) ontbr. Goth. letter, 2 kol. Cop. II 2968.
Initialen niet ingevuld, de kapitaaltjes met een geel vlekje, signatuur en aansluiting van de quaterns in hs. in rood; de nummering loopt van 3 (bl. 10) tot 27 (bl. 250); de meeste quaterns hebben 10 bl., de eerste slechts 9, no. 11 heeft er 8, no. 14 twaalf, no. 27 elf.

247. **Petrarca** (FRANCESCO), Le vite de pontefici et imperadori Romani. Impr. Florentiae apud Sanctum Iacobum de Ripoli 1478. 4°.

103 bl. Hain-Cop. 12809 (ook Cop. II 2, p. 280), Proct. 6102. De drukkerij ap. S. Jacobum, van fr. Dominicus de Pistoia en fr. Petrus de Pisis is een van de oudste te Florence; nonnen verrichtten het zetwerk.
Twee registerbl.; Proemio en tekst, bl. a 1—r 7. Ontbr. 1 blanco bl.
Beginletters in blauw. Onder de tavola eenige italiaansche dichtregels in hs. over het uitleenen van boeken.

248. **Antonio** (Frate) [ANTONINUS] Arciveschovo Fiorentino, Uno tractato chiamto (sic) Interrogatorio [Defecerunt vulgare]. Impr. in Firenze per Franceschо di Dino. S. a. [c. 1481]. 4°.

166 bln. (4 bln. voorwerk ontbr.; bl. a i blank). Rom. letter. Hain-Cop. 1210. Proct. 6137. Proctor vermeldt 4 boeken met hetz. type door Francesco di Dino gedrukt, waarvan 3 ged. op 1481—1483.
Beginletters in rood en blauw.

249. **Augustino** (Sancto), Il libro de la cità di dio. S. l. et a. f°.

Druk van Antonio Miscomini te Florence 1483. 232 bladen (waarvan L 5 en 6 ontbr.). Rom. letter, 2 kol. Hain-Cop. 2071. Proctor 6145.
Open plaats voor de beginletters.

250. **Iacopo di Messer Poggio,** Sopra el Triompho della fama di M. Franceshco Petrarcha. Impr. in Firenze per ser Francesco Bonaccorsi, a petitione di Alexandro di Francesco Varrochi 1485. 4°.

124 bladen (aan 't begin en 't eind ontbr. een blanco blad). Rom. letter. Hain-Cop. 13168. — Ex-libris Jac. Manzoni. Ex-libris Leo S. Olschki.

251. **Antonius** Archiepiscopus Florentie ordinis predicatorum [ANTONINUS], Confessionale in vulgari sermone editum. [Omnis mortalium cura]. Impr. Venetiis per Antonium de Strata de Cremona 1486. 4°.

48 bladen. Goth. letter, 2 kol. Proct. 4590.
Het eerste blad — misschien niet het oorspronkelijke — blank. De tekst begint (bl. a ii) met vierregelig Latijnsch Incipit in rood gedrukt. Aan het einde Tabula, reg. en col.

252. **Gregorio** (Sancto) papa, Dyalogo. Impr. in Venesia per Andrea di Toresani de Asola 1487. 4°.

102 bl. (het eerste en het laatste blank), Goth. letter, 2 kol. Hain-Cop. 7977. Proct. 4712.

Op bl. A 2 „Incomincia il prologo del vulgarizatore del Dyalogo de miser sancto Gregorio papa". Op de keerzijde begint de tekst die eindigt op bl. M 8 verso; daaronder het colophon. Op N 1—5 la vita di S. Gregorio papa. Initialen oningevuld.

253. **Domenico Chavalcha,** Pungi lingua. Tractato contra el peccato della lingua. Impr. in Firenze appr. a S. Maria maggiore per Lorenzo di Mathio cherico fiorentino: et per Giovanni di Piero thedesco da Maganza 1490. f°.

72 bl. (waarvan het laatste, met Reg., ontbr.). Rom. letter. 2 kol. Hain-Cop. 4774 Proct. 6349. Pell. 3446.

Op bl. 1 alleen de twee titelwoorden; bl. 2 prologho, capitoli en begin v. d. tekst; blz. 71 (k 5) verso „finis. Laus Deo" en colophon.

254. **Lionardo Aretino** [LEONARDUS BRUNUS], Le Historie Fiorentine. Historia del Popolo Fiorentino, trad. in lingua thoscana da DONATO ACCIAIUOLI adi XXVII dagosto M.cccclxxiii. POGGIO [BRACCIOLINI], Historia fiorentina, trad. dilingua latina in lingua thoscana da IACOPO suo figliolo. Impr. in Firenze per Bartolomeo. p. fiorentino 1492. f°.

338 bl. Rom. letter. Hain 1563 en 13173. Proct. 6197 en 6198.

Tavola delle Historie fior. di messer Lionardo darezo. 4 bl. — Le historie Fiorentine; Titel, prohemio di Donato Acciaiuoli, proh. comp. da Lionardo Aretino, en 10 boeken tekst. 218 bl. sign. a-bb. — Tavola della hist. fior. di messer Poggio. 2 bl. — Prohemio en 8 boeken tekst. 114 bln. sign. A-O. — Initialen niet ingevuld.

255. **Iosepho** Ebreo, Il libro della historia della guerra hebbono i Giudei co Romani. Impr. in Firenze per Bartholomeo P. 1493. f°.

206 bladen. Rom. letter. Hain-Cop. 9460. Proct. 6199. Volgens de beschrijving van Hain ontbreekt vóór blad a 1 nog een enkel blad, met blanco voorzijde en op de keerzijde een „proemio in laude della historia, e dell' opera.. di Jos."; volgens Copinger zou de laatste quatern twee bladen meer moeten hebben.

Dit ex. heeft den volledigen tekst, met colophon, op 25 quaterns van 8 en één van 6 bladen.

256. **Lucas de Burgo [Pacioli],** Summa de Arithmetica Geometria Proportioni et Proportionalita. Con spesa e diligentia e opifitio di Paganino de Paganini da Brescia, nella cita de Vinegia 1494. f°.

8 + 224 + 76 bladen, Gothische letter. Hain 4105. Proct. 5168.

Op den titel inhoudsoverzicht; op de keerz. brief aan Marco Sanuto, twee gedichten (Lat. en It.) en reg. Verder opdrachtbrief aan den Hertog van Urbino in Ital. en Lat., Summario en Tavola. Het eerste tekstblad met fraaie omlijsting; tal van houtsnee-initialen, en illustreerende houtsneden; in de breede marge toelichtende berekeningen en geometrische figuren (toegeschreven aan Lionardo da Vinci).

Het eerste groote werk over arithmetica, algebra en geometrie met inbegrip van het handelsrekenen en boekhouden.

257. **Thebaldeo** (ANTONIO), Opere. Impr. in Modena per Dominico Rocociolo 1498. 4°.

174 bladen, Rom. letter. Hain 15450 (ongezien; beschreven o. d. t. Sonetti Capitole e Rime chiamate Opere d'Amore). bl. 1 blank; bl. 2

brief van Jacobus de Thebaldis neef van den dichter. Met bl. 3 beginnen de gedichten in sonetvorm, opgedragen aan Isabella Estensis March. Mantuae. Aan het einde volgens den brief nieuw toegevoegd „alcuni sonetti e capituli composti in la morte de una altra sua amica."
Op het laatste blad een Latijnsch epigram van Franciscus Rocociolus; op de keerzijde drukkersmerk.

258. **Hieronymo da Ferrara** [SAVONAROLA], Expositione o vero compositione sopra il psalmo XXX. In te domine speravi etc. Quando era in prigione del mese di Magio Mcccclxxxxviii, tradocta in volgare. Impr. Bononiae per Benedictum Hectoris Bononiensis 1499. 4°.

16 bladen (bl. 15 beschadigd), Rom. letter. Initiaaltje niet ingevuld. Perkament-omslag.
Niet vermeld bij Hain en Cop. Ook niet bij Proctor, die ruim 80 werken van Savonarola vermeldt, te Florence verschenen.
De schrijver voelt zich van iedereen verlaten: „La Tristitia mha posto lassedio . . Gli amici miei sono nel campo suo et sonmi diventati inimici". Hij wendt zich tot de „cose invisibili", tot de Speranza, waarvan ps. 30 de dichterlijke uiting is.

259. **Hieronymo da Ferrara** [SAVONAROLA], Operette. Regola a tutti ereligiosi. Tractato del sacramento et de mysterii delle messa. Regola del ben vivere. S. l. et a. 4°. — Met titelhoutsnede.

Gedr. door Bartolommeo di libri te Florence, omstr. 1500. 4 bladen. Rom. letter. Hain 14355. Proct. 6304.
Bovenaan kort afgesneden.

260. **Corteggiano** — Il novo — de vita cauta et morale. S. l. et a. 4°.

68 bladen (waarvan er één Qi ontbreekt), Rom. letter, Houtsnee-omlijsting en houtsnee-initiaal. Hain-Cop. 14472.
Het werk is toegeschreven aan SAVONAROLA. Het was in het Br. Mus. vroeger beschreven als Florentijnsche druk van 1500; sedert, als 16e-eeuwsch niet in den incunabelcatalogus opgenomen.

Latijnsche boeken in Frankrijk gedrukt.

261. **Compendium sacre theologie** [Albertus Magnus, Compendium theologice veritatis]. S. l. et a. 4°. — Met drukkersmerk.

Aan het eind het merk van Guil. Balsarin te Lyon. Dateering bij Pellechet op 1490. 182 bln. (het laatste blank.) Goth. letter. Cop. II 161. Pell. 284. Proct. 8581.
Beginletters oningevuld.

262. **Panormitanus** [Nicolaus de Tudeschis], Processus iudiciarius. S. l. et a. 4°.

Druk door Holtrop en Copinger toegeschr. aan Math. Huss te Lyon, door Proctor aan Johann Reinhard van Grüningen te Straatsburg, omstr. 1490. 71 bl. Goth. letter. Hain-Cop. 12360. Holtrop II 785. Proct. 500. Br. Mus. p. 107.
De aanhef in 2 versregels:

Incipit eximius hic iudiciarius ordo.
Panormitanus quem tradidit aquila iuris.

Aan het slot de mededeeling: Presens domini Panormitani practica de modo procedendi in iudicio tam summarie et de plano quam mere et cum strepitu iudiciali in omnibus ferme curiis observari consueta.

263. **Andrelinus** (Publius Faustus), Livia [s. Amorum lib. I—IV]. In alma universitate Parisiensi impr. 1490. 4°.

Op den titel drukkersmerk van Guiot marchant imprimeur .78 bladen Goth. letter. Hain 1086. Pell. 747.
Aan het einde (bl. 77v° en 78r°) brief van fr. Joannes cordiger alemanus aan de univ. v. Parijs; daaronder opgaaf van fouten en colophon.
In een modernen prachtband met vier andere boekjes, Latijnsche gedichten van denzelfden dichter: Ad Carolum francorum regem (n°. 264); Elegie impr. Gand. per Petr. Caesarem 1520 (Ned. uitg. n°. 225); De obitu Caroli VIII etc. (n° 265); de sciolorum arrogantia, impr. Badius 1515.
Eigendom van de Vereen. Doopsgez. gemeente.

264. **Andrelinus** (Publius Faustus), Ad serenissimum Carolum Francorum regem carmen. In alma universitate parisiensi impr. s. a. 4°.

7 bladen, Goth. letter. Pell. 724.
Gebonden achter: Andrelinus, Livia (n°. 263).

265. **Andrelinus** (Publius Faustus), De obitu Caroli octavi deploratio. Etc. S. l. et a. 4°. — Drukkersm. v. Rob. Gourmont op den titel.

10 bladen (het laatste blank), Rom. letter. Pell. 749.
Gebonden achter: Andrelinus, Livia (n°. 263) enz.

266. **Andrelinus** (PUBLIUS FAUSTUS), Elegie. Impr. Parisius per Felicem Balligault z. j. 4°. — Met drukkersmerk.

50 bladen. Goth. letter. Pell. 727.
Titel: Elegie Fausti; daaronder drukkersmerk in lijst van 4 verkeerd aan elkaar gelegde blokjes, met inscr.: felix, en onderschrift:

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.
Felici monumenta die felicia felix
Pressit et hec vicii dant retinentve nichil.

Inleidende brief „ad litteratissimum Thomam custodiam serenissimi Anglici regis oratorem bene merentem". Opdrachten van lib. I en II aan Guil. Rupifortis emin. Francie cancellarius, van lib. III aan den reeds genoemden Thomas. Daarop volgt nog een Tumultuarium opusculum met brief en opdracht aan Carolus Burreus.
De brieven, opschriften en argumenten met een kleinere, de tekst met interlignes gedrukt met een grootere Gothische letter.

267. **Pius II** pontifex maximus [AENEAS SYLVIUS PICOLOMINIUS], Epistole et varii tractatus: ad diversos in quadruplici vite eius statu transmisse: noviter impresse. Venundantur Lugduni ab Stephano Gueynard [1496]. 4°.

192 bl., Gothische letter, houtsnee-initialen. Niet bij Hain, Copinger, Proctor en Pellechet.
Voorwerk van 6 bladen: Titel in rood en zwart, de keerzijde blank; Numerus et ordo epistolarum 9 blz.; meded. van AMBROSIUS ARCHINTUS patricius Mediolanensis aan den lezer. De schrijver ergerde zich dat de werken van den voortreffelijken auteur zoo slecht waren uitgegeven, „quod ab horrida Germania corrupte imprimeretur", zoodat men wel twijfelde of de drukkunst nuttig of nadeelig was voor de menschheid: „non ab re inter literatos sepe disceptatum est profueritne humane societati impressoria hec ars vel potius obfuerit". Zelf wil hij voor fouten niet verantwoordelijk zijn, daar hij op den druk het oog niet kan houden. Deze voorrede is gedateerd van 1496. Zij wordt vermeld in de beschrijvingen van Hain (157: uitg. Milaan 1496 Pell. 96), Copinger (II 37: Lyon 1497).
Proctor vermeldt drie uitgaven van S. Gueynard, gedr. bij Jean de Vingle en Nic. Wolf in 1498 en 1500/1501.

268. **Aristoteles** Stagyrita, Ethicorum ad Nicomachum lib. I—X, interprete LEONARDO ARETINO. In alma Parhisiorum Academia 1496. f°.

36 bladen, Gothische letter. Initialen niet ingevuld.

269. **Augustinus** (Divus), Opus questionum. Impr. Lugduni opera et imp. M. Ioannis Trechsel alemanni 1497. f°.

285 bladen, Goth. letter, 2 kol. Hain-Cop. 1965. Proct. 8613. Pell. 1480.
Gerubriceerd in rood. Oude lederen band met blindstempels (ruitpatroon met rosetten enz.); resten van sloten.

270. **Ovidius,** Metamorphosis cum commento familiari RAPHAELIS REGII et eiusdem annotationibus in tabulam collectis. Lugduni impr. per Jacobum Mallieti 1497. 4°.

6 + 217 bladen. Goth. letter in twee grootten. Hain-Cop. 12175.
Op de 6 ongen. bladen: titel met groote houtsnee-initiaal O. Publii Ovidii Nasonis vita. Praefatio van Raphael Regius aan Franciscus Gonzaga, Index. Twee blanco bladzijden. Houtsnee: de sfeeren. Op de genummerde bladen de tekst met commentaar er omheen, met houtsnee-initiaaltjes.

271. **Antonius Mancinellus,** Carmen de floribus. Carmen de figuris. Die poetica virtute. Vitae carmen. Impr. Parisius in campo Gaillardo per mag. Guidonem Mercatoris. Pour Claude Jaumar. 1497. 4°. — Met drukkersmerk.

68 bl. Goth. letter. Cop. 3799. De beschrijving van Copinger geeft niet de toevoeging Pour Claude Jaumar. Deze woorden in grootere letter onder het colophon schijnen in ons exemplaar later bijgedrukt te zijn.

272. **Juvenalis** sine commento. Venales inveniuntur [Par. ap. Jehan Petit] in vico sancti Jacobi apud Leonem argenteum. Parrhisiis impr. opera mag. Georgii Wolf Thielmannique Kerver. 1498. 4°.

86 bl. Rom. letter. Hain-Cop. 9671. Proct. 8379. Op den titel het drukkersmerk van Jehan Petit, op de laatste bladz. dat van Ge. Wolf. Aant. in hs. op de schutbladen, tusschen de regels en op den kant.

273. **Johannes Caron** Marchyanensis, Ad Erhardum Bertotum Opusculum tumultuarium. [Paris, Felix Balligault] s. a. 4°. — Met drukkersmerk op den titel.

12 bladen, Goth. letter. Het drukkersmerk „Felix" met de versregels:
Felix quem faciunt aliena pericula cautum.
Est felix faustus cui sit fortuna secunda.
in omlijsting van aaneengelegde randen. Op de keerzijde brief van fr. Johannes Caron „ad suum veterem et spectatissimum praeceptorem Erhardum Bertotum". Daarna (a 2 verso) elegisch gedicht aan denz., gevolgd door andere gedichten, epigrammen enz. in hetzelfde metrum; eindigend op bl. 12 recto; de keerzijde blank.

274. **Lavacrum conscientie.** Parisius Noviter impr. pro Dyonisio Roce. s. a. [c. 1500]. 8°. — Met uitgeversmerk op den titel.

112 bladen, Goth. letter. Cop. II 3518.
In één bandje met 2 andere ongedateerde Parijsche boekjes met merk van J. Petit. De drie boekjes komen in druk, formaat en rubriceering geheel overeen. Van beide uitgevers verschenen omstr. 1500 vele uitgaven in klein formaat, bij verschillende drukkers gedrukt, meest ongedateerd, zoodat het niet is uit te maken of zij nog tot de incunabelen behooren.

275. **Mundicia** — De —, continentia, et castitate sacerdotum. [Parisiis], Jean Petit s. a. [c. 1500]. 8°. — Met uitgeversmerk op den titel.

40 bladen, het laatste blank; Gothische letter.
Gebonden achter: Lavacrum conscientie (n° 274), z. a.

276. **Thomas de Aquino,** Confessionale seu libellus peroptimus de modo confitendi et de puritate conscientie cuiuslibet confessori et confiteri volenti perutilis et necessarius. Impr. Parisii per mag. Petrum Le Dru pro Johanne Parvo s. a. [c. 1500]. 8°. — Met merk van Jehan Petit op den titel.

27 bladen, Goth. letter. Cop. II 535.
Gebonden achter: Lavacrum conscientie, en: De mundicia etc. sacerdotum. Zie n°. 274 en 275. Proctor vermeldt 7 drukken van Pierre le Dru, waarvan 2 voor J. Petit, van 1499—1500.

277. **Bonaventura** (Sctus JOHANNES), Stimulus divini amoris devotissimus. Ultimate emendatus et correctus per mag. JOHANNEM QUENTIN. Parisius impr. expensis Dyonisii Rosse s. a. [c. 1500]. 8°. — Merk van Denis Roce op den titel.

99 bladen, Goth. letter. Beginletters niet ingevuld.

278. **Diodorus Siculus,** De antiquorum gestis fabulosis. A POGIO Florentino in latinum traductus. Venduntur [Parisiis] in vico sancti Iacobi sub Leone Argenteo s. a. [c. 1500]. 4°. — Met drukkersmerk van Jehan Petit.

123 + 6 bl. Rom. letter. Pell. 4265 (van fol. IX af afwijkende regelindeeling; de tekst eindigt op fol. CXXIII verso).

279. **Baptista Mantuanus,** Parthenice Mariana, ab IODOCO BADIO ASCENSIO familiariter explanata. Eiusdemque apologeticon et carmen votitium ad divam virginem cum suis elucidatiunculis. Venundatur parrhisiis sub leone argenteo s. a. (c. 1500]. 4°. — Met drukkersmerk van Jehan Petit.

8 + 8 + 158 bladen, Rom. letter in twee gr., ook Grieksche. Pell. 1765. Opdrachtbrief van Jodocus Badius Ascensius gedat. Ex gymnasio Parrhisiensi ad idus Oct. 1499; fr. Baptistae Mant. vita et opera; Tabula et Vocabulorum declaratio; epistola commendativa (8 bladen). Apologeticon fol. I—VIII. Tekst met commentaar fol. I—CLVI recto. Ad divam virginem votum (4 bladzijden); laatste bladz. blank. In denzelfden band volgen, in geheel gelijke uitgaaf, de andere werken van Baptista Mant.: Aureum contra impudice scribentes opusculum; Parthenice Catharinaria; De calamitatibus temporum 1502.

280. **Baptista Mantuanus,** Aureum contra impudice scribentes opusculum: familiariter explicatum. s. l. et a. [c. 1500]. 4°. — Met drukkersmerk van Jehan Petit.

20 bladen, Rom. letter in twee grootten. Op den titel staat: Quod ubi venundetur finis indicat; het laatste blad is echter geschonden, het colophon ontbreekt.

In één band met: Parthenice Mariana e. a. werken van Baptista Mant.

281. **Baptista Mantuanus,** Parthenice Catharinaria, ab ASCENSIO familiariter exposita. Venditur Parisiis [Jehan Petit c. 1500]. 4°. — Met drukkersmerk.

4 + 106 bladen, Rom. letter in twee grootten, ook Grieksche. Pell.1778.
Twee brieven van Jodocus Badius Ascensius, aan Henricus Valluphinus gedat. 1499, en aan Bernardus Bembus; argumentum, index, en inleiding van Ascensius (4 bl.). Tekst met comm., bl. I—CVI.
In denz. band met: Parthenice Mariana, en: Aureum opusculum; gevolgd door: De calamitatibus temporum.

282. **Baptista Mantuanus,** De calamitatibus temporum: seu contra peccatorum monstra aureum poema, familiariter ac succincte declaratum. Venumdant [Parisiis] Joannes Parvus.... et Ioannes Confluentinus 1502. 4°. — Met drukkersmerk: Jehan Petit.

4 + 152 bladen. Rom. letter in twee grootten, ook Grieksche.
Inleidende brief van Jodocus Badius Ascensius gedat. 1499; tabula; Jodoci Badii Ascensii praenotamenta (4 bladen). Tekst met commentaar fol. I—CLI recto; daaronder colophon: „Impressum autem est solerti opera ipsius Ascensii; impensis bibliopolarum quos id venale habere diximus, a. M.D.II. more parrhisiano ad Id. Mart. Laus deo".
Op bl. CLI verso en CLII recto twee gedichtjes van Franciscus Ceretus Parmensis en Bibacius Thiletanus. De laatste bladz. blank.

283. **Alphabetum sacerdotum.** [Par.] Jehan Petit s. a. 8°. — Met drukkersmerk op den titel.

12 bl. Goth. letter.

284. **Cassiodorus,** Hystoria tripertita de regimine ecclesie primitive. Venalis habetur in edibus Francisci Regnault Universitatis Parrhisiorum librarii s. a. 8°. — Met drukkersmerk.

176 bl. Goth. letter, 2 kol. Copinger II 1476.
Titel in rood en zwart, met merk van François Regnault tusschen 6 houtsneeranden. Houtsnee-initiaaltjes.

EEN FRANSCH BOEKJE.

285. **Dialogue** — Le — de consolation entre lame et raison. fait et composé par ung religieux de la reformation de lordre de fontevrault [FRANC. LE ROY], et nouvellement imprime pour Symon Vostre libraire demourant en la rue neufve de nostre dame de Paris a lymaige Sainct Jehan levangeliste 1499. 8°.

Druk toegeschr. aan Phil. Pigouchet. 152 bl. (het laatste blank). Fransch-goth. letter. Hain 6108. Proct. 8207. Copinger beschrijft onder het n°. 6108 een anderen druk dan dezen.
Op den titel een klein, op de laatste bedrukte bladz. een groot drukkersmerk van Simon Vostre.
Groen lederen bandje met goudst., verguld op snede (Chambolle-Duru).

LATIJNSCHE BOEKEN IN DUITSCHLAND GEDRUKT.

286. **Johannes Nider,** Manuale confessorum. Dispositorium moriendi. S. l. et a. 4°.

Druk van Ulrich Zell te Keulen c. 1470; Goth. letter, zijn oudste type met de later daarin opgenomen h. met staart, 104 bladen (het laatste blank). Hain-Cop. 11835 en 11828. Proct. 846. Br. Mus. I p. 185. Voull. 850.

In ouden lederen blindstempelband met Joh. Nider, De morali lepra, en Jeronimus, Exposicio Symboli. Initialen in rood en verdere rubriceering doorloopend over de drie werken. De twee boeken van Nider hebben eene doorloopende signatuur in zeer fijn schrift geheel onderaan rechts. Als schutblad een hs.-blad met muzieknotatie.

287. **Johannes Nider,** Tractatus de morali lepra. S. l. et a. 4°.

Druk van Ulrich Zell te Keulen c. 1470 (zelfde type als Manuale confessorum). 104 bladen (de laatste twee blank). Hain-Cop. 11814. Proct. 845. Br. Mus. I p. 185. Voull. 866.

Gebonden achter: Manuale confessorum; gevolgd door Jeronimus, Expositio Symboli. Doorloopende rubriceering en sign.; zie n°. 286.

288. **Jeronimus,** Exposicio symboli. Contra Jouinianum hereticum. S. l. et a. 4°.

Druk van Ulrich Zell te Keulen c. 1470. 30 bladen (het laatste blank). Goth. letter (oudste type met staart-h). Hain-Cop. 8578. Voull. 1057.

Voull. geeft het werk op naam van Rufinus Aquileiensis.

Initialen enz. in rood. In ouden blindstempelband achter twee boeken van Joh. Nider. Rubriceering enz. van de drie werken van ééne hand.

289. **Leonardus de Utino,** Sermones aurei de sanctis per totum annum. S. l. 1474. f°.

Druk van het klooster van SS. Ulrich en Afra te Augsburg. 430 bladen, Rom. letter. Hain 16130. Proct. 1632. Cat. Br. Mus. p. 339.

Tabula 1 bl. Op het eerste tekstblad een initiaal in kleuren en goud. Verder beginletters enz. in rood. Geene signaturen. Hs.-nummering der bladen tot 100.

Voorin geschreven: Conventus S. Crucis Viennae. De laatste vijf bladen ernstig beschadigd.

290. **Murachismus** [JOHANNES MARCHESINUS], Mammetractus. S. l. 1476. f°.

Druk van Conrad Winters te Keulen. 206 bladen, waarvan het eerste en het laatste (beide blank) ontbreken. Bl. 76 (vóór den Prol. in Ysayam) blank. 2 kolommen. Goth. letter. Hain-Cop. 10556. Proct. 1162. Voull. 781. Br. Mus. p. 245.

Beginletters enz. in rood; op bl. 1 een blauwe initiaal met rijkere versiering in rood. Op bl. 186 (190) verso een beginletter J omgekeerd geplaatst. Folieering in hs., onnauwkeurig, 1—(200).

Grammatische commentaar op den Bijbel, de psalmen, de heiligenlegenden enz. De schrijver stelt zich tot taak „partium difficilium sig-

nificantias et accentus et genera insinuare lectori pauperculo". Op bl. 117 „Explicit mammetractus super bibliam". Bl. 198 verso: Explicit Mammetractus. Daarna prefatio, inhoudsopgaaf en colophon.
Oude lederen band met resten van sloten.

291. **Johannes de Tambaco,** Liber de consolatione theologie. S. l. et a. f°.
6 + 288 bladen, Goth. letter. Hain-Cop. 15236. Proct. 338. Cat. Br. Mus. II blz. 484.
Het colophon luidt: „Explicit liber de consolatione theologie per fratrem Iohannem de Tambaco ordinis predicatorum prouinciae theuthonie sacre theologie professorem consummatus. Anno domini M°. ccc°.lxvj. In die Ambrosij". Dit jaartal wijst aan, wanneer het werk geschreven is; de auteur, geboortig van Dambach was dominicaan te Straatsburg, werd in 1347 professor te Praag en stierf in 1372.
De druk is door Proctor toegeschreven aan den onbekenden „drukker van Henricus Ariminensis" te Straatsburg, in den catal. v. h. Br. Mus. aanvankelijk (dl. I blz. 76) verwezen naar de niet te definieeren drukken, daarna gebracht onder Georgius de Spira [Georg Reyser ?] te Spiers c. 1478.
Initialen (gedeeltelijk met ornament) enz. in rood. Lederen band met ruitpatroon en stempeltjes. Dubbel van de Univ.-bibl. te Utrecht, aangekocht 1921.

292. **Petrus de Harentals,** Expositio super librum psalmorum regii prophete: ex diversis sanctorum codicibus, videlicet Augustino Hieronimo Gregorio Cassiodoro Remigio Hugone de sancto victore Nicolao de lyra et ceteris industriose collecta. Impr. [Coloniae] per Conradum de Homborch 1480. f°.
370 bladen, waarvan het eerste, blanco, ontbr. Gothische letter, 2 kol. Hain-Cop. 8364. Proct. 1167. Cat. Br. Mus. I blz. 248.
Initialen enz. in rood, die op het eerste blad (aij) met kleur- en margeversiering.
Oude lederen band met ruitstempel-patroon, zeer beschadigd: latere rug, sloten verloren.
Op het schutblad: „Liber conuentus fratrum Sancte Crucis opidiTraiecti super mosam leodiensis dyoc." Doublet van de Univ.-bibl. te Utrecht, gekocht in 1921.

293. **Destructorium vitiorum.** Per Henricum Quentell coloniensem incolam 1480. gr. f°.
358 bladen, waarvan er 27 ontbreken, o.a. bl. 33 met houtsnede. Goth. letter, 2 kol. Beginletters enz. in blauw en rood. Hain-Cop. 649. Proct. 1242. Voull. 367. Br. Mus. p. 262.
Oude band, leder op hout, moderne rug. Doublet van de Univ.-bibl. te Utrecht, aangekocht in 1920.
De auteur is niet bekend; men noemt ALEXANDER ANGLICUS.

294. **Nicolaus de Lira,** [Postilla super biblia. Cum replicis MATHIE DORINCK. Industria impensisque Antonii Koburger Nurnbergensis 1481]. Vol. I. gr. f°. — Met houtsneden.
432 bladen, waarvan er enkele ontbreken, en vele beschadigd zijn. Goth. letter, 2 kol. Hain-Cop. 10369. Proct. 1998. Br. Mus. blz. 419.
Initialen enz. in rood en blauw, enkele met rijkere versiering.
Een aantal bladen (ong. 40) in den commentaar op de psalmen is gewelddadig doorstoken en geschonden; een inscriptie op den kant bericht hierover het volgende: „Hic liber perfossus et transfixus est in obsidione Viennensium a Turcis per quendam temerarium, inanem, temulentum et male feriatum nebulonem et militem pro custodia civitatis designatum 1529".
Voorin inscripties van eigenaars: „Ex libris Pauli Raphaelis Nitsch Canonici Viennensis" en „P. P. Capucinorum Neostadii in Austria."

295. **Johannes Nannis** Viterbiensis, Glosa super Apocalipsim de statu ecclesie ab a° praesenti 1481 usque ad finem mundi. Et de praeclaro et gloriosissimo triumpho christianorum in Turcos et Maumethos. Impr. Lipczk 1481. 4°.

48 bladen. Goth. letter. Hain 1127. Proct. 2852.
Het oudste te Leipzig gedrukte boek, op grond van de typen toegewezen aan Marcus Brandis, wiens gedateerde drukken eerst 1484 beginnen. Signaturen van vel a en b gedrukt, verder geschreven.
Het werk is 31 Maart 1480 te Genua voltooid.

296. **Jacobus Januensis [de Voragine],** Legenda sanctorum que longobardica nominatur hystoria. Per mandata Anthonij Koburger Nuremberge impr. 1482. f°.

183 bladen (het voorafgaande blad met tab. ontbreekt), Goth. letter, 2 kol. Cop. 6429. Proct. 2025. Initialen in rood.

297. **Johannes Herolt,** Sermones discipuli de tempore et de sanctis una cum promptuario exemplorum. Impr. Argentine 1484. f°.

440 bladen. Goth. letter. 2 kolommen. Initialen enz. in rood. Hain 8489.
De sermones de sanctis volgen hier onmiddellijk op de Sermones de tempore; er na komen de Sermones communes en het Promptuarium.
Lederen band op hout; ruitpatroon met kleine stempeltjes: leeuwen, zwanen enz.; resten van sloten. Rug gebroken.

298. **Martinus [Polonus],** Margarita decreti seu tabula martiniana. S. l. et a. gr. f°.

Druk toegeschreven aan Peter Drach te Spiers, omstr. 1485. 54 bladen, Goth. letter, 3 kolommen. Beginletters in rood en blauw. Hain-Cop. 10838. Proct. 2358. Br. Mus. p. 494.

299. **Thomas** (S.), Tractatus de ente et essentia seu de quidditatibus rerum. S. l. et a. f°.

Druk van Joh. Guldenschaiff te Keulen c. 1485. 10 bl. Goth. letter, 2 kol. Hain 1500. Voull. Keulen 1169.

300. **Tractatus** brevis et utilis pro infirmis visitandis et confessionem eorum audiendis (*sic*). s. l. et a. 4°.

Druk toegeschr. aan Conrad Zeninger te Neurenberg (1480—1486). 6 bl. Goth. letter. Beginletters enz. in rood.

301. **Johannes de Turrecremata** cardinalis, Questiones euangeliorum tam de tempore quam de sanctis. [Straatsburg c. 1487]. f°.

Druk van den „drukker van Jordanus de Quedlinburg". Fragment, bestaande uit 132 bladen (het complete werk heeft er 292), Gothische letter, 2 kolommen. Hain 15713. Proct. 634. Br. Mus. I p. 136.
Bl. 1 titel. bl. 2—21 v. Tabula thematum de tempore. bl. 21v. — 38r. Tabula alphabetica. 38 r. en v. Tabula materie applicabilis sive floris theologie. bl. 39—132. Materia aurea enucleata ex originalibus virtutum et viciorum, flos theologie nuncupata.
Initialen in rood en blauw; de aanvangsletter op bl. 39 eenigszins versierd. Exlibris Raimond v. Marle.

302. **Johannes Angeli,** Astrolabium planum in tabulis Ascendens. continens qualibet hora atque minuto. Equationes domorum celi. Moram nati in vtero matris cum quodam tractatu natiuitatum

vtili ac ornato. Necnon horas inequales pro quolibet climate mundi. Auguste vindelicorum, Erhardus Ratdolt 1488. 4°. — Met houtsneden.

176 bladen (waarvan de laatste twee, blanco, ontbr.), Goth. letter. Hain-Cop. 1100. Proct. 1876. Pell. 759.

Opgedragen aan hertog Albert van Beieren door den drukker Erhardus Ratdolt, die in het colophon meedeelt dat hij „nuper Venetiis, nunc Auguste" uitmunt in de beoefening der drukkunst. Het werk bestaat uit drie deelen, het tweede geeft in 12 reeksen van 30 houtsneden aanwijzingen over het karakter van den mensch naar zijne geboorte. Ook verder illustreerende houtsneden, mathematische figuren en fraaie initialen.

303. **Gerardus Zutphanie,** Tractatus de spiritualibus ascensionibus. Impr. Colonie apud Lijskyrchen. s. a. 16°.

Druk van Ulrich Zell, c. 1488. 120 bl. (het laatste, blanco, ontbr.), Goth. letter in twee grootten. Hain 2995. Voull. Keulen 246*b*. Cat. Br. Mus. 1 blz. 199. Hoewel een zelfstandig compleet boekje, behoort het achter BERTHOLDUS, Horologium devotionis, zie Voulliéme l. c.

Beginletters enz. in rood en blauw. De eerste initiaal (bl. aa ij) met marge-versiering.

304. **Heinricus de Saxonia,** Tractatus de secretis mulierum. Impr. Auguste per Anthon. Sorg 1489. 4°.

76 bladen, Goth. letter in 2 grooten, Hain-Cop. 8434, Proct. 1711. Br. Mus. p. 354.

305. **Alphabetum** divini amoris de elevatione mentis in deum. Ed. auctor tractatus de ymitatione cristi, vocatus THOMAS prepositus canonicorum regularium in Koczen. Impr. Memmingen Alb. Kunne de Duderstat 1489. 4°.

24 bl. (het laatste blank). Goth. letter. Proct. 2787. Br. Mus. p. 605 (s. n. Gerson). — Beginletters enz. in rood.

306. **Johannes Gerson,** Opera. Inventarium et Pars I. S. l. 1489. 4°. — Met houtsnede.

Druk toegeschr. aan Georg. Stuchs te Neurenberg. 52 en 240 bl. (ai en u 4,5 van p. I ontbr.), Goth. letter, 2 kol. Hain-Cop. 7623. Pell. 5126.

Op de keerzijde van den titel v. h. Inventarium een groote houtsn.: pelgrim. Beginletters enz. in rood. Van Pars I ontbreekt het titelblad.

Doublet van de Universiteits-bibl. te Utrecht.

307. **Ropertus Holgot** [HOLKOT], Super libros Sapientie. Impr. a Johanne Otmar in Reutlingen 1489. f°.

290 bladen in 2 kolommen (het laatste blad blank); Goth. letter. Hain-Cop. 8760. Proct. 2716.

Initialen enz. in rood en blauw. Oude band, leder op hout, blindstempel-ornament; de koperen sloten en knoppen ontbreken.

Voorin: Liber Capituli Nissensis; gedrukt etiket: Aus der Bibliothek des Doms zu Breslau; het laatste woord gecorrigeerd in Neisse.

308. **Conradus Celtes,** Ars versificandi et carminum. S. l. et a. 4°.

Druk van Georg Stuchs te Neurenberg c. 1490. 20 bladen., Goth. letter. Hain-Cop. 4845. Proct. 2266. Br. Mus. II 469.

Op den titel twee stempels v. d. Univ.-bibl. te Breslau.

309. **Fridericus Meckenlocker** de Wendelstein, Casus in terminis libri sexti decretalium. Impr. Argentine per Martinum Flach 1490. f°.

69 bl., Goth. letter. 2 kol. Hain-Cop. 10983. Proct. 689. Br. Mus. p. 151.

310. **Sermones** Thesauri novi de tempore. Sermones Thesauri novi de sanctis. Impr. Argentine per Martinum Flach 1490, 91. f°.

316 + 255 bladen. Goth. letter, 2 kol. Proct. 693. Br. Mus. p. 151.
Initialen enz. in blauw en rood. Het begin van den tekst der beide deelen met versierde initiaal in twee kleuren.

311. **Robertus Carazolus de Litio,** Sermones de laudibus Sanctorum. Per Nicolaum Kesler Basilee impr. 1490. f°. — Met drukkersmerk.

189 bladen, Goth. letter, 2 kol. Hain 4485. Proct. 7678. Cat. Br. Mus. III blz. 769.
Initialen (met eenig ornament) enz. in rood. Lederen band.
Doublet van de Univ. bibl. te Utrecht, gekocht van de fa. Beijers 1921.

312. **Cassiodorus,** In Psalterium expositio. Impr. per mag. Ioannem de Amerbach Basiliensis urbis civem 1491. f°.

340 bl. Goth. letter, enkele woorden Grieksch. 2 kol. met aant. op den kant. Hain-Cop. 4574. Proct. 7591.
Op de keerzijde van den titel brief van fr. Joannes de Lapide aan Jo. de Amerbach. Verder: tab. 20 bl. Prologus 5 bl. De tekst van de expositio loopt van a 5 verso tot Y 8 recto. Daaronder colophon, de keerz. blank. De plaats voor initialen open. Band met koperen hoeken en knoppen.

313. **Ludolfus [de Saxonia]** carthusiensis, Expositio in Psalterium. S. l. 1491. f°.

Druk van Peter Drach te Spiers. 224 bl. (waarvan 3 ontbr.), Goth. letter, 2 kol. Hain-Cop. 10304. Proct. 2381. Br. Mus. II blz. 497.
Op de keerzijde van den titel inleidende brief van Jacobus Wimpfelingus „Ex Spiris Kal. Jan. 1491". Aan het slot (op het laatste bewaarde blad) colophon; daaronder, ter begeleiding van het boek:

Perge ludolfe foras: variasque feraris in urbes.
Doctorum placido suscipiare sinu.
Ingrediare domos arcas penetralia cellas
Multa det hospicium bybliotheca tibi.

De laatste drie bladen met „Francisci Petrarche Psalmi penitentiales" ontbreken. — Initialen enz. in rood.
Doublet van de Univ.-bibl. te Utrecht, gekocht in 1921.

314. **Biblia** integra, summata, distincta, superemendata, utriusque testamenti concordantiis illustrata. Basilee per Johannem Froben de Hammelburck 1491. 8°.

455 bladen (het volledige werk heeft er 494; hier ontbreekt 1 blanco blad a 1, en de Interpretationes enz. aan het einde, 38 bl.). Goth. letter, 2 kol. Hain-Cop. 3107. Proct. 7755. Br. M. III 789. Pell. 2329.
Titel, exhortatio met geheugenversjes, Summarium Biblie (4 bl.). Op bl. a ii en v.: prologus van Hieronymus, en de complete tekst: O. T. met profeten en apocryphen, en N. T. Alles in zeer fijnen Gothischen druk in 2 kolommen met tekst-aant. op den kant. Beginletters enz. in rood en blauw. Voorin een initiaal met versiering langs de marge. Aan het slot eenige versregels:

Fontibus ex grecis hebreorum quoque libris
Emendata satis et decorata simul
Biblia sum praesens, ...

In Proctor's Index is dit boek vermeld als de oudste gedateerde druk van Froben.

315. **Matheus de Krachkovia,** Tractatus de eo utrum expediat et deceat sacerdotes missas continuare vel laycos frequenter communicare. Impr. in Memmingen per Albertum Kunne de Duderstat 1491. 4°.

11 bladen, Goth. letter. Hain 5809. Proct. 2791. — Beginletters in rood.

316. **Johannes de Lapide,** Resolutorium dubiorum circa celebrationem missarum occurrentium. Per Joh. Froben de Hammelburg Basilee impr. 1492. 8°.

36 bl. Goth. letter. Hain-Cop. 9905. Proct. 7756. Br. Mus. III p. 790. Een van de oudste drukken van den bekenden Baselschen drukker.

317. [**Novissima** — Quattuor — cum multis exemplis pulcherrimis. Door GER. V. VLIEDERHOVEN]. Impr. in sancta Colonia per me Henricum Quentell 1492. 4°.

42 bladen waarvan het eerste met titel en houtsnede en het laatste (blank?) ontbreken. (De aangehaalde beschrijvingen geven 39 of 40 bladen aan; in dit ex. heeft elke quatern, ook g, 6 bladen). Goth. letter. Hain-Cop. 5707. Proct. 1313. (i. v. Cordiale) Voull. 454. Brit. Mus. I p. 277. op den naam Gerardus de Vl.

Initialen enz. in rood.

Dit boekje is het eerste van een bundel van acht theologische tractaten, vereenigd in een lateren lederen band met rugtitel: Augustini Sermon: ad eremitas. De titels van de zeven volgende stukken zijn:

Oratio querulosa [door JAC. WIMPHELINGIUS, Deventer Jac. de Breda c. 1499]. Zie bij de Nederlandsche incunabelen n°. 246.

AUGUSTINI Sermones ad heremitas. Straatsburg c. 1490. Zie n°. 319 en de vroeger gegeven beschr. onder n°. 76.

Dialogus inter clericum et militem [door GAL. DE OCKAM] Keulen, Heinr. Quentell c. 1494. n°. 320.

De septem horis canonicis [Spiers, Conr. His. c. 1496]. n°. 332.

JOH. TRITEMIUS, De vanitate. Mag. Petr. Friedberg 1495. n°. 328.

Speculum artis bene moriendi [door DOMIN. CAPRANICA. Keulen Quentell c. 1495]. Zie n°. 329.

S. GREGORIUS, Pastorale. Argent. 1496. Zie n°. 331.

318. **Paulus Niavis,** Judicium Jovis in valle amenitatis habitum ad quod mortalis homo a terra tractus propter montifodinas in monte Niveo aliisque multis perfectas ac demum parricidii accusatus. S. l. et a. 4°. — Met houtsnede.

Druk door Hain toegeschr. aan Conr. Kachelofen, door Proctor aan Martin Landsberg te Leipzig (c. 1492). 16 bl. Goth. letter. Hain 11743. Proct. 2970. Br. Mus. dl. III p. 640.

Op de keerz. van den titel eene voorstelling van de zitting: Jupiter als rechter, de Aarde als aanklaagster, de Mensch als beschuldigde, bijgestaan door zijne penaten. Op den achtergrond de heremiet die het visioen heeft gehad. Op bl. Aij opdracht van Paulus Niavis aan Steffanus Gulden plebaan in Zwickaw: het verhaal van het visioen van den heremiet in het Bohemerwoud was hem gebracht door Rupertus horennaw de gossengrun; het was geschreven in de volkstaal; Rupertus zag tegen de taak van het vertalen op en verzocht dat aan Paulus Niavis. — Initialen niet ingevuld.

319. **Augustinus** (Sanctus), Sermones ad heremitas. S. l. et a. 4°.

Zie de beschr. onder n°. 76; het getal der bladen te corrigeeren in: 108. Dit exemplaar maakt evenals het vroeger beschrevene deel uit van een bundel tractaten. Zie de inhoudsopgaaf onder n°. 317.

320. **Dialogus** inter clericum et militem super dignitate papali et regia. De nativitate et moribus Antichristi. Impr. Colonie per Henricum Quentell. [c. 1494]. 4°. — Met titelhoutsn.

Judicium Jovis in valle amenitatis, No. 318.

10 bladen (het laatste blank). Goth. letter. Hain 6116. Proct. 1416 (toeschrijving a. GUL. DE OCKAM). Br. Mus. I p. 282 i. v. Disputatio.
Op den titel de leermeester met bijschrift Accipies enz. en twee leerlingen. De houtsnee verschilt zeer weinig van die afgeb. bij n°. 85.
Dit boekje is het vierde in den bundel beschreven onder n°. 317.

321. **Jacobus [de Clusa]**, De valore et utilitate missarum pro defunctis celebratarum. JOHANNES DE MECHILINIA, Utrum perfecta dei opera possint impediri demonis malicia. S. l. 1493. 4°. — Met houtsnee-initialen.

De auteur van het eerste stuk noemt zich „sacre theologie professorem Jacobum ordinis cartusiensis." De drukker is Heinrich Knoblochtzer te Heidelberg. 19 bladen, Goth. letter. Hain 9341. Proct. 3141. Br. Mus. III 671. Dit ex. komt overeen met dat van Hain; in dat van het Br. Mus. heeft de titel een andere regelindeeling.

322. **Balthasar,** Conclusiones contra quorundam Bohemorum errores eorumque perfidiam, communionis fidelium non celebrantium veritatem, catholice probantes cum multis aliis pro sancte romane ecclesie defensione utiliter et fructuose subservientibus. S. l. 1494. 4°. — Initiaal en drukkersmerk in houtsnede.

Druk van Gregorius Böttiger te Leipzig. 60 bladen, foutief genummerd; Goth. letter. Hain-Cop 2349. Proct. 3016. Br. Mus. III 647.
De auteur noemt zich Licentiatum Balthasar, fratrum collegii sancti Bernhardi Liptzick provisorem. Op den titel houtsnee-initiaal C (omgekeerde D). Op de keerz. initiaal in rood, verder doorloopende rubriceering; ook het drukkersmerk, twee wapenschilden met uil en jaartal, met rood afgezet.
Op den titel stempel „Ex Hereditate steinwehriana."

323. **Thomas de Kempis,** Opera et libri vite. Nuremberge per Caspar Hochfeder 1494. f°.

184 bladen (4 ongen. 180 foutief gen. I—CLXXVIII). Goth. letter. 2 kol. Beginletters enz. in rood, enkele iets rijker van teekening. Hain-Cop. 9769. Proct. 2291.
Op de keerz. v. d. t. een lijst van de werken. Daarna brief van Georgius Pirckamer met antwoord van Petrus Danhausser, Register van de 4 boeken v. d. Imitatio Christi. Dit werk begint op fol. I met meedeeling, dat het „falso apud vulgares Gersoni parisiensi cancellario impingitur."

324. **Augustinus** (divus AURELIUS), Plura ac diversa Sermonum Opera. Basileae per Johannem de Amerbach 1494. f°. — Met houtsn.

Van de onder den titel opgenoemde werken ontbreken aan dit ex. de Sermones de tempore et de Sanctis. 248 bl. (waarvan een paar blanco bladen ontbr.) Goth. letter. 2 kol. Hain 2008. Proct. 7605.
Op de keerz. v. d. t. een groote houtsnede: Augustinus preekende te midden van een talrijke schare, geestelijken en leeken, in fraaie architectonische omlijsting, met opschrift: Salve gemma confessorum: Augustine lux doctorum. In het voorwerk o.a. Latijnsch lofdicht van Seb. Brant; Hymnus de fide christi „alternis versibus Ambrosio edente priorem et Augustino subsequentem" ...: Te deum laudamus.
Ex libris Raimond van Marle.

325. **Albertus de Eyb,** Margarita poetica. Impr. Basileae per Io. de Amerbach 1495. f°.

20 + 224 bladen, Rom. letter. Hain-Cop. 6825. Proct. 7606.
Principalium materiarum summaria annotatio 20 bln. sign. A—C, 2 kol.
Daarna het werk zelf met sign. a—z, A—I (de quaterns, in afwijking van Copinger, van 8 en 6 bladen); titelblad, annot. mat. op 2 bl.;

praefatio aan Ioannes Bissch. v. Munster en Hertog v. Beieren 1 blz.; op de keerz. begint de tekst: initiaal in kleuren en goud; verder rubriceering enz. in rood en blauw.

326. **Privilegia** et indulgentie fratrum minorum ordinis Sancti francisci. Impr. Liptzk per Cunradum Kachelofen 1495. 4°. — Met titelhoutsnede.

20 bladen. Goth. letter. Aant. op den kant. Hain 13372.
Gebonden achter een bundel Statuten enz. van de franciscanen-orde in hs. uit de 16e eeuw, in halflederen ouden band. Zie Cat. der hss. II 608, en Kruitwagen in: Archivum francisc. histor. I 108. III 98. — Afkomstig uit de verzameling-Moll.

327. **Thesaurus** Magistri sententiarum [PETRI LOMBARDI] cum plenis sententiis in ordinem alphabeticum redactus. S. l. 1495. 4°.

Druk van Peter Drach te Spiers. 141 bladen, Goth. letter. Hain-Cop. 10201. Proct. 2393. Br. Mus. II p. 499.
Initiaal op bl. aij in blauw, verder beginletters enz. in rood.

328. **Johannes Tritemius** abbas spanhemensis, De vanitate et miseria humane vite. Impr. in nobili civitate Moguntina per Petrum Friedbergensem 1495. 4°.

22 bladen (het laatste blank). Goth. letter. Hain 15635. Proct. 182. Br. Mus. I p. 48. Het zesde stuk in den bundel, ond. n°. 317 beschr.

329. **Speculum** artis bene moriendi de temptationibus, penis infernalibus, interrogationibus agonisantium, et variis orationibus pro illorum salute faciendis. [Door DOMINICUS CAPRANICA]. S. l. et a. 4°. — Met titelhoutsnede.

Druk van Heinr. Quentell te Keulen c. 1495. 16 bladen (waarvan er 4, vel B, ontbreken). Goth. letter. Hain-Cop. 14911. Proct. 1425. Cat. Br. Mus. I p. 294.
De titelhoutsnede is dezelfde als in no. 320, weinig verschillend van die, in n° 85, vroeger afgebeeld (blz. 28). De beginletters zijn door een latere hand slordig met inkt ingevuld.
Het boekje is het zevende in den onder n°. 317 beschreven bundel.

330. **Columella** (L. JUNIUS MODERATUS), De cultu hortorum liber XI. quem P. Virgilius Maro in georgicis posteris edendum reliquit. S. l. et a. 4°.

Druk van Arnold van Keulen te Leipzig omstr. 1495.
12 bladen. Goth. letter. Hain 5499. De geheele tekst, voor schoolgebruik, met interlignes gedrukt.

331. **Gregorius** (Sanctus) Papa, Pastorale. Liber regule pastoralis ad Johannem archiepiscopum Ravennensem. Impr. Argentine 1496. 4°.

Van den „drukker van Jordanus de Quedlinburg". 78 bladen (n°. 1, 2 en 5, het laatste blank, ontbr.). Goth. letter. Hain-Cop. 7987. Proct. 642. Br. Mus. I p. 145.
De plaats voor de beginletters open — afgezien van latere slordige inschrijving met inkt. Het boek is het achtste en laatste van den bundel beginnende met de Quatuor novissima van 1492 (n° 317).

332. **Horae** — De septem horis Canonicis reverenter et fructuose in ecclesia legendis ant decantandis. S. l. et a. 4°.

Druk van Conrad Hist te Spiers c. 1496. 6 bladen. Goth. letter. Hain 8825. Proct. 2442. Br. Mus. II p. 507. De initiaal op de keerzijde v. d. titel niet ingevuld.
Het 5e stuk in den bundel beschr. onder n°. 317.

333. **Anselmus** (Beatus) archiepiscopus Cantuariensis ordinis sancti Benedicti, Opuscula. S. l. et a. 4°.

Druk toegeschr. aan Johannes v. Amorbach te Basel 1497. 208 bl. Goth. letter. Twee kol. Hoofdletters enz. in rood, versierde initialen in blauw en rood. Hain-Cop. 1136. Proct. 7648. Br. Mus. III 759. Gebonden achter: Vita S. Ancelmi, hs. v. 1499. Zie cat. der hss. II 592. Uit de verz. W. Moll.

334. **Juvenalis.** Cum tribus commentis. Nurnberge impr. per Antonium Koberger 1497. f°.

190 bladen. Rom. letter in twee grootten; de commentaren in kleine letter boven, naast en onder den tekst, met aanwijzingen op den kant Hain-Cop. 9711. Proct. 2116.

Op den titel de verkorte namen der commentatoren: ANTO[NIUS] MANCI[NELLUS], DOMICIUS [CALDERINUS], GEOR[GIUS] VAL[LA], en de *argumenta* in hexameters van den eerstgenoemde. Daarna 7 bladz. inleiding, en 8 bladz. index. Beginletters enz. in rood.

335. **Captivi christiani** — De captivis christianis. S. l. 1498. 4°. — Met titelhoutsnee: Christuskind met wereldbol en eiketak.

Druk van Joh. Froschauer te Augsburg. 10 bladen (het laatste blank), Goth. letter. Hain 4984. Proct. 1826.

336. **Iurare et blasphemare** — De —. De sabbati sanctificatione. De parentum et honoratione et inhonoratione. De honoris detractione. De magno mendacii vicio. Ac de peccatorum gravitate libellulus egregius fructiferusque ac salubris. Impr. in civ. Augusta per Joh. Froschauer 1499. 4°.

8 bladen, Goth. letter. Hain 9475. Proct. 1831.

337. **Triumphi** — De futuris christianorum triumphis in thurcos et sarracenos. Impr. in civ. Augusta per Joh. Froschauer 1499. 4°.

22 bladen, Goth. letter. Hain-Cop. 15643. Proct. 1842. Br. Mus. II 398. Aan het begin v. d. tekst hetz. Christus-houtsneetje als op n°. 335.

338. **Guilhelmus de Gouda,** Expositio mysteriorum misse et verus modus rite celebrandi. Impr. Colonie per Henricum Quentell s. a. 4°.

18 bladen, Goth. letter. Hain 7827. Proct. 1442. Br. Mus. I p. 295.

339. **Modus legendi abbreviaturas** in utroque iure, sive processus iuris. [Etc.] — Liber plurimorum tractatuum iuris. Impr. Argentine 1499. f°.

126 bl. in 2 kol. Goth. letter. Hain-Cop. 11488. Proct. 778. Br. Mus. I 172. Proctor schrijft den druk, met twijfel, toe aan Wilhelm Schaffener.

De titel geeft slechts het eerste van de reeks tractaten aan. Verder o.a.: JOHANNES DE URBACH, Processus iudiciarius (d 4 verso); Summa mag. DOMINICI de civ. Visentina, qualiter notarii archiepiscoporum et episcoporum debeant notarie officium exercere (k 2 verso); Tractatus prescriptionum comp. per D. DYNUM DE MUGILO (t 2 verso); de arbitris et arbitratoribus D. PETRI JACOBI DE MONTE PESSELANO (t 5 verso); Differentie legum et canonum d. GALNANI DE BONONIA (v. 1); Tract. de tabellionibus per d. BAR. compilatus (v 3).

340. **Paulus Wann,** Sermones de Tempore. Expensis JOHANNIS RYNMAN revisi et impr. Hagenaw per Henricum Gran 1499. f°.

266 bladen (waarvan 2 registerbl. en 3 tekstbl. aan dit ex. ontbreken). Goth. letter. 2 kol. Beginletters enz. in rood. Hain 16146. Proct. 3201. Br. Mus. III 687. In één band met: Michael Lochmair, Sermones de sanctis. — Doublet v. d. Univ.-bibl. te Utrecht.

341. **Michael Lochmair,** Sermones de Sanctis, cum XXIII sermonibus PAULI WANN annexis. Exp. Johannis Rynman impr. Hagenaw per Henricum Gran 1500. f°.

251 bladen. Goth. letter, 2 kol. Beginletters enz. in rood. Hain-Cop. 10174.

In één band met: Paulus Wann, Sermones de tempore. — Zie n°. 340.

342. **Rosarium** sermonem predicabilium, ad faciliorem predicantium commoditatem novissime compilatum [a fratre BERNARDINO DE BUSTI de Mediolano ord. min.]. Pars prima. Impr. et diligenter revisa in imp. oppido Hagenaw per Heinricum Gran, impensis Johannis Rynman 1500. f°.

26 + 223 bl. Goth. letter. 2 kol. Hain 4164. Proct. 3205.

Na den titel opdracht aan Bernardinus card., en 4 pulcra carmina in commendationem huius operis.

343. **Johannes Baptista Gratia Dei,** Liber de confutatione hebraice secte. Ex off. Martini Flach civis Argentinensis 1500. 4°.

142 bladen, waarvan het laatste blank (Fo. CVI en CVII ontbr.), Goth. letter. Hain-Cop. 7879. Proct. 719. Br. Mus. I. p. 157.

Initialen enz. in rood.

344. **Therencius** [TERENTIUS] poeta cum comento DONATI grammatici. S. l. et a. 4°.

Druk van Johann Prüss te Straatsburg. 296 bl. (het laatste blank) Goth. letter in twee grootten. Hain-Cop. 15389. Proct. 567.

Het boek bevat de Vita Terenti en de blijspelen met daaromheen gedrukten commentaar, zonder opdracht, praefatio en colophon. Plaats voor initialen open. In den tekst van het leven en den comm. zijn open ruimten gelaten voor de Grieksche woorden.

Boek in ouden perkamentomslag, met op den titel verschillende eigendomsinscripties, en het versje:

Ve tibi qui rapida librum furabere palma,
Nam videt altisonans omnia furta deus.

Op de keerzijde een geschreven schuldbekentenis in het Fransch.

345. **Defensio** — Immunitatis et libertatis ecclesiastice statusque sacerdotalis —. S. l. et a. 4°.

Druk van Joh. Winterburger te Weenen (1492—1519; zie Ant. Mayer, Buchdruck und Buchhandel in Wien von 1482 bis 1522 p. 6 en v.). 8 bladen, Goth. letter. Hain 6080. Proct. 9488. Br. Mus. III p. 813.

---

346. **Zeichen** — Die — der falschen guldin, ym nyderland gemacht und seind Ettliche minczer zu Göttingen yn sachssen, und yn andern stetten verbrant und auf vier thunnen von yn geminczet. Ulm o. J. Plano. — Met houtsnee-afb.

Druk van Joh. Zainer omstr. 1482. Goth. letter. Zie K. Haebler, Falsche-Gulden-Blätter in Zeitschr. f. Bücherfr. XI (1907/8) p. 223. Veröff. d. Ges. f. Typenkunde VI (1912) Taf. 481.

Beschadigd ex.; een facsimile is er bij gevoegd.

347. **Valerius Maximus,** Die geschicht der Römer. [Commentar von DIONYSIUS DE BURGO] .... hab ich HEINRICH VON MUGLEIN die selben Sprüche und Cronicken betücht in teüttscher zungen .... tausent jar dreü hundertt jar und in dem 69sten jar. Getruckt in Augsburg von Anthonio Sorg 1489. f°.

142 bl. Goth. letter. 2 kol. Hain 4104 (i. v. Burgo) en 11632 (i. v. Muglein). Proct. 1709. Br. Mus. II p. 353.

De titelwoorden in houtsnede. Houtsnee-initialen, tot op bl. 38 met rood bewerkt. Typen met tal van letterverbindingen.

348. **Uslegunge** der hymbs nach der zitt des gantzen iares, mit ieren herclerungen, und exponierungen, vast nützliche von latin zu tütsch. S. l. 1494. 4°.

Druk toegeschreven aan Conrad Hist te Spiers, maar in den cat. Br. Mus. onder de niet te bepalen drukken beschreven. 80 bladen (de nummering is foutief, het voorlaatste blad is gen. LXXVII). Goth. letter (ook voor de latijnsche tekstwoorden der hymnen). Hain 2145. Proct. 2426. Cat. Br. Mus. III blz. 710.

Voorin geschreven: „das buchlein ist der S. vrsula klöblin" en met een latere hand „Cenobium Altomunster 1570". Ex-libris „comites ab Falkenhayn".

349. **Melberius** (JOANNES) Geroltzhoffiensis, Vocabularius Predicantium. Vocabularius dictus Variloquus, qui verbum polisemon ac aequivocum lingua Germanica multifariam exponit, praedicantibus utilissimus [Strassburg] Knoblouchus o. J. 4°.

Proctor zet de drukkerij van Joh. Knoblouch als 23e pers te Straatsburg op het jaar 1497, en wijst hem twijfelend enkele uitgaven van 1499 en 1500 toe. Hier maakt de drukker zich bekend in vers:

Hunc nuper librum Knoblouchus rite premebat
Cuius apud Tribonos calchographia viget.

164 bladen, Goth. letter (ook voor de Latijnsche woorden die verklaard worden). Rom. letter in bovenschrift op bl. aij en de twee gedichtjes, op den titel en aan het slot. Cop. II 3967. Op den titel een Latijnsch „Hexastichon ad lec(torem]".

Enkele beginletters in rood; de verdere niet ingevuld. Eigendomsinscripties van Johannes Hasser en Daniel Wochner.

Oude houten band met zwijnsleeren rug en slot; defect. Roode strookjes wijzen het begin van elke nieuwe letter aan.

350. **Maximilian** Römischer Künig, Küniglicher Brief [an alle] Curfürsten Fürsten gaistlichen vnnd weltlichen Prelaten Graven Freien hern Rittern knechten usw. Geben zu ynnsprugg 19 Nov. 1499. 1 blad. Plano.

Mandaat tegen Eberhart Hertzog zu Wirtemberg. Gothische letter.

351. **Eck von Repchau** [EYKE VON REPGOW], Remissorium mit sambt dem weichbilde und lehenrecht. Gedr. zu Augspurg von Hansen Schönsperger 1499. f°.

106 + 122 + 121 bl., 2 kol. Goth. letter. Hain-Cop. 13868. Proct. 1801.

De auteur noemt zich in den berijmden aanhef (fol. II): Got geb seiner sele rat, der disz buoch getichte hat. Eck von Repchau sein pflege unser frau Das der seins lones warte in des hymels garte.... Daarop volgt een „Cronica de tempore relationis mundi: Von der welt begynne bisz an die wasserflüsse, das Noe die archen bauwete....." Deze croniek loopt tot keyser Wilhalm (graf Wilhalm von Hollant); op fol. V begint de tekst van het Weichbild, die met een register eindigt op fol. 106. Dan volgen elk met eigen titel en pagineering het lehenrecht en het remissorium. Een blanco-bl. aan het einde ontbr.

Goed specimen van de fraaie Duitsche boeken van de pers van Hans Schönsperger, in modernen band met sloten. Voorin een stempel: Bibliothek der Carlsburg.

352. **Cronica** — Die — van der hilliger Stat Coellen.
Sancta Colonia diceris. quia sanguine tincta
Sanctorum. meritis quorum stas undique cincta
Ind hait gedruckt mit groissem ernst ind vlijss Johan Koelhoff Burger in Coellen [1499]. f°. — Met vele houtsneden.

354 bl. (onvolledig gen.), en 12 registerbl. Van den tekst ontbr. 5 bladen, waaronder het slot met colophon (D 4, q5, mm 1, nn 3, 4; ook m 3 gedeeltelijk).De titel is bewaard en hier beschreven.

Aan het register ontbr. 4 bladen, waaronder een eigen titelblad, dat veelal geheel vooraan geplaatst is, en als hoofdtitel pleegt te worden beschreven. Hier zijn de beschadigde registerbladen achteraan geplaatst. Goth. letter. Hain-Cop. 4989. Proct. 1464. Voull. Köln 324. Br. Mus. I p. 299.

Beginletters enz. in rood. Ook vele houtsnee-beginletters. Onder de illustreerende houtsneden verdienen bijzondere aandacht de karakteristieke afbeeldingen van Keulen op bl. XXX en XLIX.

Op bl. CCCXI en CCCXII het hoofdstuk „Van der boychdrucker kunst. Wanne, Wae, ind durch wen is vonden dye vnvyssprechlich nutze kunst boicher tzo drucke". Daarin lezen we:

Item dese hoichwyrdige kunst vursz is vonden aller eyrst in Duytschlant tzo Mentz am Rijne. Ind dat is der duytschscher nacion eyn groisse eirlicheit dat sulche synrijche mynschen syn dae tzo vynden. Ind dat is geschiet by den iairen vns heren, anno dni MCCCCXL. ind van der zijt an bis men schreue. l. wart vndersoicht die kunst ind wat dair tzo gehoirt. Ind in den iairen vns heren do men schreyff. MCCCCL. do was eyn gulden iair, do began men tzo drucken ind was dat eyrste boich dat men druckde die Bybel zo latijn, ind wart gedruckt mit eynre grouer schrifft. as is die schrifft dae men nu Mysseboicher mit druckt. Item wiewail die kunst is vonden tzo Mentz, als vursz vp die wijse, als dan nu gemeynlich gebruicht wirt, so is doch die eyrste vurbyldung vonden in Hollant vyss den Donaten die dae selffst vur der tzijt gedruckt syn. Ind van ind vyss den is genommen dat begynne der vursz kunst. ind is vill meysterlicher ind subtilicher vonden dan die selue manier was, vnd ye lenger ye mere kunstlicher wurden.... Mer der eyrste vynder der druckerye is gewest eyn Burger tzo Mentz. ind was geboren van Straiszburch, ind hiesch joncker Johan Gudenburch. Item van Mentz is die vursz kunst komen alre eyrst tzo Coelen. Dairnae tzo Straisburch, ind dairnae tzo Venedige. Dat begynne ind vortganck der vursz kunst hait myr muntlich vertzelt der Eirsame

man Meyster Vlrich tzell van Hanauwe. boichdrucker zo Coellen noch zertzijt.anno MCCCCXCIX. durch den die kunst vursz is zo Coellen komen.

353. **Buoch** — Das — der Croniken vnnd geschichten mit figuren vnd pildnussen von Anbeginn der welt bisz auff dise unsere Zeijt: [von HARTMANN SCHEDEL]. Durch GEORGIUM ALT ausz dem latein in das teütsch gebracht 1493. Gedr. in der kayserlichen Statt Auspurg durch Hansen Schönsperger 1500. f°. — Met houtsneden.

317 + 13 bl. Hain-Cop. 14512.

De Duitsche uitgaaf verscheen te Neurenberg nog in hetzelfde jaar als de Latijnsche (n°. 107); de Augsburgsche nadruk verscheen het eerst in 1496; deze herdruk heeft denzelfden houtsneetitel, en al de houtsneden, naar die van Michael Wohlgemut en Wilhelm Pleydenwurff. De tekst op de genummerde bladen 1—317. Aan het slot van de eigenlijke croniek (fol. 295 verso) een niet bij Hain vermeld colophon, waarin de naam van den vertaler. Daarna nog eene reeks landen- en stedenbeschrijvingen (f. 295—317), kaart van Germanie (dubbel blad met ééne bladz. tekst op de voorzijde), Register met houtsneetitel (11 ongen. bladen).

354. **Brunn des radts** — Disz ist der — Usz welichem einn bekümerter oder ein betrüpter mensch trost radt vnnd wyszheit Ouch sunderliche berichtunng entpfahet. O. O. u. J. [Straszburg, J. Grüninger, omstr. 1500.] 4° — Met titelhoutsn.

15 bl. waarvan er 4 (vel b) ontbreken. Goth. letter. Hain 11047 i. v.: Melibee.

De titelprent stelt een geval van mishandeling voor, overkomen aan Melibeo und Prudencia syner huszfrowen, waaraan zich de raadgevingen vastknoopen.

Vroegere bezitters: Ds. Schotel en J. I. Doedes.

355. **Facetus morosus** [REINERIUS ALEMANNUS], Liber Faceti docens mores hom̄inum, praecipue iuuenum in supplementum illorum qui a moralissimo Cathone erant omissi: iuuenibus perutiles Vnacum cum materna lingua Rigmatice impressus. Gedr. in Coellen vp dem Alden mart. Tzo dem wyllden man, by hermannum bungart. z. j. 4°. — Met drukkersmerk.

16 bladen. Goth. letter in verschillende typen voor den Latijnschen en den Duitschen tekst.

De schrijver was volgens de inleiding „quidam regens Parisius qui ut dicitur nominabatur Facetus"; enkele regels verder: „dicitur Facetus per ethimologiam quasi fauens cetui, id est placens tam in dictis quam in factis populo."

Hain beschrijft van het boek 13 uitgaven, Voulliéme vermeldt zes Keulsche drukken, maar dezen niet. Ook niet het drukkersmerk dat op de laatste bladzijde staat met het colophon, en een titel, afwijkende van dien op het voorste blad (zie de afbeelding).

Onder den voorsten titel deze versregels:

Moribus ut placeas morosi dogma Faceti
Perlege. et in cunctis inde facetus eris
Huc iuuenis propera post disthica sacra Cathonis
Ne tibi rusticitas quantulacunque siet.

Op de keerzijde, onder de inleiding deze Duitsche vertaling:

Wilck iunck man rynghen wil na eren
Ind gude seden leren
Die sal Cathonem volgen na
Doch en sy eme niet versma
Wat Facetus in der schryfft
Leret van seden da he sprycht.

¶ Finit Ethica morosi. Faceti. Cum cõmentulo quodam humili. Ac glosula interlineali. sup textum. Qua cũ vulgari nostro ydeomate/accurate satis. Interpretatum. Ut iuuenum animis citius allabi possit.

Gedruckt in Coellen vp dem Al/ den mart. tzo dem wyllde͂ man/ by hermãnũ bũgart

¶ ☞ Hic meret era libellus. ☜

Laatste bladz. van: Liber Faceti, Gedr. in Coellen. n°. 355.

OVERZICHT NAAR PLAATSEN, DRUKKERS EN UITGEVERS. [1])

[1]) De cijfers 1—119 verwijzen naar den in 1919 verschenen catalogus.

Brescia.

Chivasso.

Cremona.

Florence.

Hagenau.

Heidelberg.

Keulen.

Leipzig.

Modena.

Napels.

Neurenberg.

Padua.

Parma.

Parijs.

Pavia.

Reggio.

Reutlingen.

Rome.

Scandiano.

Soncino.

Spiers.

Straatsburg.

Verona.

Vicenza.

Weenen.

Zonder plaats.

REGISTER.[1])

[1]) De cijfers 1—119 verwijzen naar den in 1919 verschenen catalogus.

II

NEDERLANDSCHE UITGAVEN TOT 1540
AMSTERDAMSCHE DRUKKEN EN UITGAVEN TOT 1578

De verzameling Nederlandsche uitgaven van de 15e en 16e eeuw in de Amsterdamsche Universiteitsbibliotheek is niet eene toevallig daar bijeengekomen partij boeken. De oude stedelijke bibliotheek bezat op dit gebied niet veel; de boeken waren daar veelal bewaard met 't oog op hun inhoud, hun beteekenis als studieboeken. Bij de nieuwe inrichting, sedert 1876, bleek het, dat zelfs van het verzamelen en bewaren der te Amsterdam verschenen boeken nooit opzettelijk werk gemaakt was. De nieuwe bibliothecaris, dr. H. C. Rogge, begon dadelijk na de aanvaarding van zijn ambt dit ernstige verzuim in te halen. Naast de zeer omvattende werkzaamheid die het bijeenbrengen van de werken der nieuwere wetenschap, en van de steeds aangroeiende tijdschriftenliteratuur die nog nagenoeg geheel ontbrak, hem oplegde, wijdde hij ook zijn zorg aan het bijeen zoeken van de oude Amsterdamsche uitgaven. Het was toen nog mogelijk, verscheidene van de door Jacobus Koning beschreven 16e-eeuwsche Amsterdamsche boeken en boekjes te verwerven; in verband daarmede werd ook eene bibliographische beschrijving er van voorbereid. In den loop der jaren is deze werkzaamheid zonder verflauwing voortgezet, en zoo heeft de bibliotheek op dit gebied nu een groot deel van wat tot dusver aan het licht is gekomen, en aan de bibliografie is in *De Amsterdamsche boekdrukkers en uitgevers in de 16e eeuw* en in het *Tijdschrift voor boek- en bibliotheekwezen* en de voortzetting daarvan *Het Boek* onverpoosd gewerkt.

Wezenlijk wetenschappelijk verzamelen, en wetenschappelijk beschrijven kan zich echter niet beperken binnen enge willekeurig getrokken grenzen. Om de ontwikkeling van het boek in Amsterdam te bestudeeren moet men de blikken naar elders wenden, allermeest naar de andere Hollandsche steden, en naar Antwerpen, dat in wetenschappelijken zin de moederstad van Holland zou mogen heeten. Zoo vormde zich om de Amsterdamsche verzameling een veel grootere verzameling van Nederlandsche uitgaven, en zoo mocht ook het eerste te Amsterdam met jaartal gedrukte boek niet de aanvangsgrens blijven aangeven.

Die oudste Amsterdamsche uitgaven behooren tot eene groote groep van devote boekjes, te Amsterdam in 1506 beginnende, maar reeds te voren te Antwerpen, Leiden, Schoonhoven en elders verschenen, alle met dezelfde Hollandsche Gothische letter gedrukt; daarnaast andere boeken, ook reeds vóór 1500, met datzelfde type. Voorts, om den omvang en de beteekenis van deze groep te doen zien, mochtook die andere belangrijke groep van Nederlandsche werken, de Deventersche Latijnsche schooluitgaven, niet uit het oog verloren worden, en ten slotte moest hetgeen daaraan vooraf gaat, de eigenlijke Nederlandsche incunabelen, het uitgangspunt vormen.

Deze ontwikkelingsgang maakt duidelijk, dat onze schat van eigenlijke, oude Nederlandsche incunabelen maar klein is, maar dat de reeks, doorloopend in de zestiende eeuw, eene verzameling van grootere be-

teekenis vormt. En zoo kon bij de beschrijving geen sprake zijn van plaatsing der Nederlandsche incunabelen tusschen die van andere landen. Geen sprake ook van scheiding van incunabelen en postincunabelen; een goed inzicht in de ontwikkeling van het boek in de Nederlanden krijgt men eerst door deze scheiding te laten vervallen.

Op den duur zal men nog verder moeten gaan, en ook niet blijven staan bij het jaar 1540. Eene werkelijke verandering van het Nederlandsche boek ligt niet in dat jaar, maar ruim 30 jaren later, bij de groote omkeering in godsdienst en staat. Om practische redenen is het echter nog niet mogelijk de uitgaven tusschen 1540 en 1572 (resp. 1578) eenigszins bevredigend te beschrijven. Het materiaal, dat ik voor studie in deze richting sinds jaren bezig ben bijeen te brengen, moet ik, door een verrassend besluit dat een bibliothecaris wegens 65-jarigen leeftijd met slechts één jaar speling den dienst opzegt, laten verloren gaan, zooals ik ook veel ander belangrijk werk in den steek moet laten.

Alleen voor Amsterdam hebben we het materiaal wel. Daar kennen we nu de uitgaven van de geheele 16e eeuw. Die tot 1578, het jaar van den overgang van onze stad, kon ik dus hier ook nog beschrijven.

* * *

Bij de indeeling mocht natuurlijk geene rekening gehouden worden met de principebezwaren van de incunabulisten. Het komt er hier op aan, de verzameling naar haar eigen aard, en naar ons eigen inzicht te vertoonen aan hen die haar willen bestudeeren en raadplegen. Daarbij heb ik mij in 't algemeen gehouden aan de indeeling van den catalogus 1919, niet echter in alle bijzonderheden.

Allereerst de eigenlijke incunabelen. Onze catalogus van 1919 begon met het oudste gedateerde boek, de *historia scolastica*, in 1473 te Utrecht verschenen, en, voor de Nederlandsche boeken, met den oudsten Nederlandschen Bijbel, in 1477 te Delft gedrukt. Specimina van eenige andere incunabel-drukkerijen sloten zich in de beide reeksen aan; in de Latijnsche kwamen van zelf eenige uitgaven van de groote Deventersche verspreiders van Latijnsche schoolboeken op den voorgrond, die echter al een gewijzigd karakter vertoonen. Men ziet, of voelt, bij het doorkijken van zulk een reeks Deventersche uitgaven, dat men niet meer het individueele werk heeft van een incunabeldrukker, maar dat een uitgever naar vaste routine het eene boekje na het andere ter perse legt. Waarschijnlijk gebruikt hij ook niet meer een eigen drukletter, maar bestelt zijn materiaal bij een lettergieter. Of dit voor de Deventersche drukken al ooit is vastgesteld, is mij niet bekend, maar wel vindt men telkens strijd tusschen de kenners over de toeschrijving van ongedateerde boekjes aan Deventer, Keulen, Straatsburg of een andere drukplaats; waarmede de zaak eigenlijk al uitgemaakt is. Het heeft dus ook geen zin meer, van type 3 van Richard Pafraet en type 2 van Jacobus van Breda te spreken. Het zal veeleer zaak zijn de over zoo ruim gebied verspreide letter in samenhang te bestudeeren.

Onze nu vermeerderde verzameling biedt voor zulke studiën al een ruimer materiaal. We zien eerst enkele echte incunabelen van Utrecht, Leuven, Antwerpen, Delft. Dan volgt een reeksje drukken van den Antwerpschen drukker Govaert Bac, vóór en na 1500, die al op een nieuwere techniek schijnen te wijzen. Daarna komt de nieuwe letter van Hendrik den Lettersnijder die we nu al met zekerheid kennen als een drukletter die op groote schaal verspreid werd.

De Deventersche uitgaven, nu in veel grooter aantal beschreven, wat in overeenstemming is met de beteekenis daarvan in den humanistentijd, toonen ons van de beide oude drukkers een paar echte incunabelen, maar daarna reeksen van de latere gewone boekjes, die tot in de 16e eeuw doorloopen. Dan zetten twee jongere drukkers, Theodoricus van Borne en Albert Pafraed dezelfde traditie voort. Zij blijven reeksen schoolboeken uitgeven, met gelijke of gelijksoortige letter; zij blijven die Latijnsche boekjes met gothische typen drukken, terwijl in de zuidelijke gewesten daarvoor reeds een nieuwe, de ronde Romeinsche letter, en spoedig ook de cursieve in gebruik komt. Dit gebruik van Gothisch type voor Latijnschen druk eindigt met het jaar 1520; na dat jaar zien we de Gothische letter voor Latijnsche teksten alleen nog in enkele kerkboeken en elementaire leerboekjes, niet meer in werken van wetenschap en lectuur.

De druk van boeken in Nederlandsche taal heeft vastgehouden aan de Gothische letter. Ook voor deze eindigt de eigenlijke incunabeldruk vóór 1500; dan komt de algemeen verspreide nieuwe letter van Hendrik Lettersnijder in gebruik. Van de oudere boeken met deze letter hebben we nog enkele fraaie specimina aangewonnen. En ook uit de 16e eeuw kon ik verscheidene tot dusver niet beschreven boekjes en fragmenten aan de verzameling toevoegen.

Belangrijk verrijkt is ook de tweede Latijnsche reeks, de druk met Romeinsche en cursieve typen, die hier al met 1502 begint, en zich voor de latere jaren sterk uitbreidt.

Enkele Fransche drukken volgen — de vorige catalogus had slechts één klein Fransch boekje —, we zien daar eerst een eigene Gothische letter, later een testamentje in Romeinschen druk. Een Italiaansch Antwerpsch boekje sluit zich aan, en ik heb de verzoeking niet kunnen weerstaan, een Spaansch en een Engelsch boekje te laten volgen die geen plaatsaanwijzing geven, maar misschien ook te Antwerpen gedrukt zijn. Dan komen nog een paar Grieksche boeken.

De grens van 1540 is bij deze beschrijving hier en daar overschreden door de opneming van verscheidene ongedateerde boekjes en fragmenten, die wel van wat lateren datum kunnen zijn, en van eenige boekjes met een later jaartal, soms verbonden met uitgaven van iets vroeger, zooals in het merkwaardige David-Jorisz-bundeltje.

* * *

Onze laatste rubriek gaat geheel over de grens heen; zij beschrijft de Amsterdamsche uitgaven van 1541 tot 1578, met opneming van enkele elders verschenen boekjes, die ik van de Amsterdamsche niet wilde scheiden. Trouwens verscheidene uitgaven uit dit tijdvak zijn elders gedrukt. Dit geldt met name van de oudere kerstzangen der rectoren, uiterst zeldzame boekjes, waarvan ik er, deels door aankoop, deels uit de kostbare collectie-Sterck, een zestal aan de verzameling heb kunnen toevoegen. Het zijn de eenige Latijnsche uitgaven in de reeks. Deze boekjes werden dan ook jarenlang elders gedrukt, waar de drukkers aan Latijnsch drukwerk gewoon waren, en er de gebruikelijke Romeinsche of cursieve letter voor hadden. Alleen de kerstzangen van de laatste jaren, toen Amsterdam als nog Roomsche stad ingesloten lag in het afgevallen Holland, zijn in de stad zelve gedrukt, in de eenige drukkerij die daar toen bij den stilstand van zaken nog werkte, een er van vertoont dientengevolge het in dien tijd bij ons geheel ongewone verschijnsel van Latijnschen druk in Gothisch lettertype.

Het loont de moeite, de reeks titels dezer Amsterdamsche uitgaven door te loopen. Zij is vol afwisseling, en wijkt in aard sterk af van die van de eerste tientallen van jaren der 16e eeuw. De devote boeken ontbreken wel niet, maar zijn niet talrijk meer, en daarnaast komt nog niet veel dat op literatuur gelijkt, maar er komen belangrijke uitgaven van practischen aard. Men voelt dat het de productie is van een stad waar weinig wordt gelezen, en waar de handel hoofdzaak is. Een zeekaartboekje en de meesterlijke afbeelding van Amsterdam door Cornelis Anthonisz. openen de rij, die aan het einde weer een beroemd kaartwerk, Noordholland van Joost Jansz. Bijlhamer, vertoont, en daartusschen handboekjes voor medicijnen, wetsteksten, enkele historiewerken, en eene groote reeks munthandboekjes. De verzameling is in één opzicht uit den aard der zaak eenzijdig; zij toont ons wat voor boeken te Amsterdam verschenen, maar geeft geen indruk van de prentenproductie die daarnaast zeer belangrijk geweest is. Behalve de twee kunstenaars die we al als cartografen noemden, zijn de drukkers zelven voor een deel prentkunstenaars van beteekenis geweest: Cornelis Karelsen, Jan Ewoutsz en zijn zoon Harmen Jansz. Muller toonen door de boeken alleen niet hun schitterendste werk. Niettemin geeft deze kleine reeks boeken een belangrijk stukje van onze beschavingsgeschiedenis, en vormt zij een kostbaar bezit van onze bibliotheek, dat zich waardig aansluit bij de Nederlandsche drukken van het voorafgaande tijdperk.

* * *

De beschrijving der Nederlandsche uitgaven in den catalogus van 1919 gaf 209 titels. In aansluiting daaraan begint deze met no. 210 en loopt tot 425, met nog eenige na vaststelling der nummering tusschengevoegde titels. Het Overzicht naar plaatsen, drukkers en boekverkoopers, en het Register verwijzen naar al de nummers in de beide deelen.

Drie jaartal-foutjes in den vorigen catalogus moeten hier ter correctie worden aangewezen: de *Spelen van Sinne* (no. 132) zijn niet in 1535, maar in 1539 verschenen; de *Index utriusque testamenti* (no. 184) is niet van 1524, maar van 1534; Lepleignius, *De usu pharmac.* (no. 198) is van 1539.

Ernstigere verbeteringen brengen ons de studies van mej. M. E. Kronenberg, die in het onder no. 150 beschreven fragment een incunabel herkend heeft, waarvan ik de beschrijving nu op nieuw gegeven heb onder no. 275; en die ook heeft opgemerkt, dat twee boekjes van Ioachim Fortius Ringelbergius, door den auteur zelf uitgegeven (no. 170 en 171), geene Nederlandsche, maar waarschijnlijk Parijsche drukken zijn. Zij zijn nu als zoodanig aangewezen in het Overzicht hierachter.

Aan de Lijst van aangehaalde werken behoort hier te worden toegevoegd de *Nederlandsche Bibliographie van* 1500 *tot* 1540, door Wouter Nijhoff en M. E. Kronenberg, waarvan in 1919 de eerste aflevering verscheen, en die nu voltooid voor mij ligt. Aanhaling van Nijhoff's *feuilles provisoires* is daardoor overbodig geworden. Men vindt nu bijna uitsluitend voor de oudere boeken Campbell, voor die na 1500 de *Ned. Bibl.* en de *Art typographique*, voor de Amsterdamsche uitgaven de *Amst. Boekdr.* aangehaald, daarnaast natuurlijk verspreide studies in *Het Boek*, ook in de jaargangen 1919—1923, die op dit gebied nog telkens wat nieuws brachten.

De illustratie van dezen catalogus is grootendeels te danken aan den uitgever van de *Art Typ.* en van *Het Boek*, die de cliché's uit zijne verzameling met groote vrijgevigheid ter beschikking stelde.

C. P. Burger Jr.

Verschillende drukplaatsen, tot 1520.

210. **Defensorium fidei** contra iudeos hereticos et sarracenos libros seu dyalogos septem continens. S. l. et a. f°.
Druk van Nic. Ketelaer en Ger. de Leempt te Utrecht c. 1473. 80 bl. Goth. letter. Campb. 558.
Het eerste blad blank. Op bl. 2 Prologus en inhoudsopgaaf. De eerste dialoog begint op bl. 3, de zevende eindigt op bl. 73 verso. Dan volgen over hetz. onderwerp een tractaat van card. de Turrecremata, en een ander, getrokken uit de Historia tripertita van Cassiodorus.
Initiaal in blauw en rood, verder beginletters enz. in rood; de rubricator schreef den titel op het blancoblad vóóraan. Houten band met leder overtrokken, eenvoudig ruitpatroon, beschadigd. Ex libris William Horatio Crawford. Aangekocht voor de Bibliotheca Rosenthaliana.

211. **Augustinus** (B.) Ypponensis episcopus, De consensu quattuor euangelistarum. S. l. et a. f°.
Druk van Johannes de Westfalia te Leuven, omstr. 1481—1483. 84 bl. (de twee blanco bladen aan het begin en het eind ontbr.). Goth. letter. Campb. 210. — Beginletters enz. in rood.

212. **Speculum sermonum** beate marie virginis super salutatione angelica [MICH. FRANCISCI DE INSULIS]. Impr. antwerpie per me Gerardum leeu 1487. 4°.
66 bl. (het laatste, met drukkersm. ontbr.) Goth. letter. Campb. 1576.
Titelhoutsnee: de salutatio. Houtsnee-initialen, geel gekleurd; rubriceering geel en rood.

213. **Salicetus** (NICHOLAUS), [Liber meditationum ac orationum devotarum qui anthidotarius anime dicitur]. Impr. in oppido Delfensi per me Christianum Snellaert 1495. 8°.
33 ongen. + 135 onderaan gen. bl. Goth. letter. Twee kolommen. Campb. 1498. Initialen enz. in rood.
Bl. 1 (titel) en de genumm. bl. 30 en 31 ontbreken. Voorin geschreven: Bibliotheca fratrum Minorum Tongrensium(?); stempel van de Utrechtsche bibliotheek, met „afgeschaft doublet". Aangekocht Beijers 1921.

214. **Ars notariatus** [Antwerpen Godefr. Bac c. 1495.] 4°.
6 bl. Goth. letter. Campb. 184.
Geen afzonderl. titel. Op bl. 1 opschrift, tabula en begin v. d. tekst. Op de laatste blz. groot drukkersmerk van God. Bac. Beginletters enz. in rood.

215. **Historia** perpulchra de anna sanctissima. Miracula et prodigia anne matris. [Door PIETER DOORLANT. Antwerpen, Govaert Bac. c. 1498.] 4°. — Met 2 houtsneden.

42 bl. Goth. letter. Campb. 1507. L. Willems in *Tijdschr. v. boek- en bibl.* VIII, bl. 1 en v.

Titel met fraaie houtsn. Op bl. 2—20 het leven van S. Anna in 2 boeken. bl. 21—36: liber miraculorum. Daarna kleinere stukken, waaronder (bl. 38) brief van den auteur aan „Martinus Sclegers in deyst". Op bl. 41 verso eene houtsn.: de mis van den H. Gregorius. — Beginletters enz. in rood.

Ex-libris: wapen met de spreuk „recte faciendo securus"; C. Inglis M. D.; George Dunn. 18e-eeuwsche marocco-stempelband.

Titelprent van Aristoteles, Quæstiones naturales, no. 217.

216. **Johannes de Hese,** Itinerarius, describens dispositiones terrarum insularum, montium et aquarum ac etiam mirabilia et pericula per diversas partes mundi contingentia lucidissime enarrans. Tractus de decem nationibus et sectis Thristianorum (*sic*). Epistola Johannis soldani ad Pium papam secundum. Epistola responsoria eiusdem Pii pape ad soldanum. Johannis presbyteri maximi Indorum et Ethiopum christianorum Imperatoris et Patriarche Epistola ad Emanuelem Rhome gubernatorem de ritu et moribus Indorum, deque eius potentia divitiis excellentia. Tractatus pulcherrimus de situ et dispositione regionum et insula-

rum totius Indie necnon de rerum mirabilium ac gentium diversitate. [Antwerpen, Godefr. Bac c. 1500]. 4°.
22 bl. (het laatste met drukkersm. ontbr.). Goth. letter. Campb. 1034.

217. **Arestoteles,** Questiones naturales. De variis corporum humanorum dispositionibus audientibus valde suaves. Impr. Antwerpie per me Godfridum Back [c. 1505]. 4°. — Met houtsn.
30 bl. Goth. letter in 2 grootten. *Ned. Bibl.* 140 (var.). *Art typ.* God. Bac. I 4, II 7.
Titel rood gedrukt; er onder houtsn.: landschap met 2 mannen en versch. dieren; op de keerz. houtsn.: een schrijver in zijn studeercel houdt knielend een boek voor aan een voornaam bezoeker. Aan het eind drukkersmerk in 3 randen.

218. **Breviarium** Canonicorum regularium secundum ordinarium Capituli de windesim, cum lectionibus longis et non abbreviatis. Per me Henricum Eckert de homberch impr. Delf civitate hollandie 1499. f°.
310 bl. Goth. letter. 2 kol. Campb. 371.
Initialen in kleuren met marge-versiering; verdere beginletters enz. in rood en blauw. Achter het eerste gedeelte op de blanco bladzijden en 30 ingevoegde bladen uitvoerige toevoegselen in 16e-eeuwsch schrift, rood en zwart, met blauwe en roode beginletters en opschriften. In het volgende gedeelte is vel A niet, als in het door Campbell beschreven ex., vóór vel k, maar achter vel m gebonden; de tekst van dit vel A vermeerderd door hs.-bijvoegingen (1 toegevoegd blad).

219. **[Horarium].** Commendatio animarum. Impr. extra muros Scoenhovie apud Regulares Inden Hem 1506. 8°.
28 bl. met sign. a-d. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 1122. Blijkbaar afzonderlijk gedrukt, maar behoorende bij het Horarium, in de Kon. Bibl. bewaard. Dààr gaan aan dit stuk 36 bl. met sign. A—E vooraf, waarin de Hore de eterna sapientia enz. Daarvóór behoort waarsch. nog een Kalendarium.
Inhoud: „Mox ut frater aut soror obierit, fiat commendatio a sacerdote ...” Op bl. 14: „Libera me domine de morte eterna ...” gedrukt met ruimte boven elken regel voor de muziek, in dit ex. ingevuld. Op bl. 15 verso: „De sepultura fratrum aut sororum”. Op de laatste bladz. houtsnede, afgeb. *Art Typ.* Regul. I 1.
Initialen in rood en blauw, met versiering langs de marge, rubriceering. Muziek in hs. met vierlijnige balken. Hier en daar op den kant psalmteksten in oude hand in het Nederlandsch.

220. **[H]orarium.** Impr. iam quarto, extra muros Scoonhovenses, apud regulares inden Hem 1509. 8°. — Met 2 houtsneden.
Fragment. 43 bl. sign. l—q; n 1 ontbr. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 1123 var.
Het colophon geeft den inhoud aan: „Kalendarium. Hore sancte crucis. Hore beate Marie virginis. Septem psalmi penitentiales. Vigilie ix lectionum. Breuis commendatio animarum. cum quibusdam exercitiis misse deuotissimis, et plerisque aliis perpulchris orationibus ac suffragiis de domina nostra et de sanctis”. Het fragment bevat alleen de gebeden enz. beginnende: „Oratio de mane dicenda”.
Versierde initiaal en verdere beginletters enz. in blauw en rood; de beide houtsneden (l 4 verso en o 2 recto) gekleurd.

221. **Hesiodus.** — Liber Georgicorum NICOLAI DE VALLE. Erga kae himerae. i. opera et dies georgicon liber per Nicolaum de Valle e greco conversus. Impr. Suolle [15]09. 4°.
Druk van Peter Os van Breda. 16 bl. Goth. letter.
De titel luidt „Liber Georgicorum Nicolai de Valle”. Daaronder houtsn. de H. Petrus. Op de keerz. opdracht-gedicht van Nic. de V. aan paus Pius II. Op bl. 2 het opschrift: Hesiodi poete Erga kae himerae etc. Op de eerste 5 bladen hs.-aant. Rubriceering, ook van deze aant., tot bl. 5 recto.

221*a*. **Mapheus Vegius**, Vocabulorum difficiliorum elegans expositio, dialogum eius legentibus perutilis et necessaria. z. pl. en j. 4°. — Met titelhoutsn.

Druk van Peter Os van Breda te Zwolle. 5 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 2108.

Op de keerzijde van den titel: „Tabula declaratiua quorundam terminorum de instrumentorum quibus alethia i. veritas se afflictam et propulsam indicat vt in praecedenti dialogo notatur". Het is dus geen zelfstandige uitgaaf, maar de 5 blaadjes met geene andere sign. dan III op het derde blaadje, behooren te zitten achter den „Dialogus inter Alethiam et Philalethen" (*Ned. Bibl.* 2107). De volgende rubrieken vermelden: Nautarum instrumenta, Rusticorum instrum., Quibus utuntur sacerdotes in templis, Negotiatorum quaedam nomina, Feminarum arma et ornamenta, enz.

222. **Precatiuncule** et deuotionis et feruoris cuiusque in diuinis missarum officiis excitatiue. [Door Gerrit v. d. Goude]. Latinas fecit fr. Franciscus Goudanus. Ex domo fratrum in gouda [1512]. 8°. — Met houtsneden.

46 bl. Goth. letter. Campb. 1438. *Ned. Bibl.* 1756.

Op den titel een Lat. distichon, op de keerzijde de Gregorius-mis in houtsn. Brief van fr. Franciscus met dateering en brieven van fr. Henricus en Mag. Reynerius Snoy. Bl. 5: Prologus en pauselijke indulgentie. Bl. 6: twee Maria-houtsneden en gebed. Op bl. 7—41 de 33 articuli elk met twee houtsneden; de reeks heeft in 1506 gediend voor het Hollandsche Boexken van der missen (*Ned. Bibl.* 982), de prentjes zijn smaller gemaakt door wegsnijding van een pilaster. Op bl. 42—46 meditaties enz.; merk: engel met wapen. (*Art typogr.* coll. II 4). — Voorin geschr.: J. F. vande Velde.

223. **Hadrianus Florentius** de Traiecto, Quaestiones quotlibeticae, rursus accuratissima diligentia recognitae. Ioannis Briardi Athensis questiones quotlibeticae cum aliis nonnullis eiusdem. Venundantur Lovanii, in aedibus Theodorici Martini Alustensis, qui exactissima diligentia ... denuo impressit 1518. f°.

133 + 25 blz. Goth. letter, 2 kol. De titel in Rom. letter. *Ned. Bibl.* 10. *Art typogr.* Theod. Mart. Alost. I 2 (drukkersmerk).

Aan het eind van elk der beide deelen een uiting van verontwaardiging tegen de drukkers die theologische werken zooveel slechter drukken en verzorgen dan niet-kerkelijke schrijvers. Houtsnee-initialen.

Oude stempelband (leder op hout), fileten met lelies en rosetten in de vakken; sloten en rug verloren. Op de binnenzijde handschrift-fragmenten op perk. met muziek-notatie.

Vóór in den band: Hadrianus Florentius, Quaestiones in quartum sententiarum, Par. Jod. Badius 1516. — Doorloopende rubriceering.

224. **Godscalcus Rosemondus** Endoviensis, Confessionale sive libellus modum confitendi pulcherrime complectens. Denuo ab eodem recogn. et castig. anno Mil.ccccc.xix. Impr. Anduerpie per me Michaelem Hillenium Hoochstratanum 1519. 8°.

256 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 1821.

Titel in rood en zwart, in Rom. letter; er onder, rood, rebus: „Rosemondt" in houtsn. *Art typ.* Mich. Hillen v. H. XIII, 48. Op de keerz. gedicht van Levinus Linius Gandavensis Hipodidascalus, ook in Rom. letter. De tekst in kleinen Goth. druk loopt tot fol. CCLI verso Dan 5 bl. tabula, een paar gebedsformules en colophon.

Oud lederen bandje met blindstempels; viermaal hetzelfde paneeltje met ranken en monsters, met omschrift „Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte ne quando dicat inimicus meus praevalui adversus eum".

225. **Andrelinus** [PUBLIUS FAUSTUS). Elegie, Impr. Gandavi ante Capitolium per Petrum Cesarem 1520. 4°.

28 bl. Goth. letter in twee grootten. *Ned. Bibl.* 931. *Art typ.* Pieter de Keyser II 7, 8.

Op den titel en op de laatste blz. drukkersmerk de pers, met opschr. „prelum cesareum", monogram PC en onderschrift PETRVS CAESAR GANDAVVS; daaromheen houtsneeranden. Twee houtsnee-initialen. Epistola ad literatiss. Thomam custodiam Seren. anglici regis. Lib. I en II aan Guil. Rupifortis, lib. III aan Thomas. Daarna Epistola en Tumultuarium opusculum aan Carolus Burreus.

Met vier andere werkjes van dezen dichter, Parijsche uitgaven, in een 18e-eeuwsch prachtbandje. Eigendom van de Doopsgez. gem. Zie Incun. no. 263.

Rospera si faciles mutarunt sy
dera cursus
Et data sunt tristi fata sini
stra vice.
Si fera cõtraxit vultus fortu
na serenos.
Instabiliq; meas forte rotauit opes
Naufraga si medio soluũtur carbasa fluctu.
Ipsaq; turbato fracta carina mari.
Nõ tamẽ est duri metuẽda potẽtia casus:
Nec grauis ex alto lapsa ruina loco.
Voluitur ambigui mutato cardinis orbe
Que rapido in stabilẽ versat ab axe rotam:
Que sua nõ certo vertit sic pectora motu
Mobilis arboreas vertit vt aura comas.
Ardua que toto trahit ad fastigia nixu
Quem modo precipiti misit ad ima gradu.
Hinc melior dubijs semp fortuna periclis
Et speranda mee causa salutis adeq;
Iam premit horrendo furibund' carcere vent'

Elegie van Publ. Faustus Andrelinus, Gent 1520. n° 225.

Deventersche drukken.

226. **Guido de Columna.** Historia destructionis Troie. S. l. 1487. f°.
Druk van Rich. Paffraet te Deventer.
102 bl. (het eerste en het laatste blank; het eerste ontbr. aan dit ex.) Goth. letter. Campb. 873. Het colophon, door Campb. over 't hoofd gezien, luidt: „Factum est presens opus Anno dominice incarnacionis Millesimo ducentesimo octuagesimo septimo eiusdem prime indictionis feliciter". — Beginletters enz. in rood.

227. **Albertus magnus,** Secreta de virtutibus herbarum, lapidum et quorundam animalium. Eiusdemque liber de mirabilibus mundi. S. l. et a. 4°.
Druk van Rich. Paffraet te Deventer omstr. 1490. 24 bl. Goth. letter. Campb. 82. — Initialen niet ingevuld.

228. **Ritu** — De — et moribus Indorum et de principe eorum presbytero Joanne. Commendatio Ladislai Regis Hungarie et Bohemie [Scr. Aeneas Sylvius]. De laude litterarum. S. l. et a. 4°.
Druk van Rich. Paffraet te Deventer omstr. 1490. 12 bl. Goth. letter. Campb. 1477. — Plaats voor initialen niet ingevuld.

229. **Dyalogus** inter clericum et laycum super dignitate regia. De natiuitate et moribus antichristi. [Daventriae Rich. Pafraet]. 1491. 4°
9 bl. Goth. letter. Campb. 573. — Init. niet ingevuld. De titel boven den tekst luidt nauwkeuriger: Disputatio inter clericum et militem super potestate prelatis ecclesie atque principibus terrarum commissa sub forma dyalogi.

230. **Elegantie terminorum,** ex Laurentio Valla et quorundam aliorum secundum ordinem alphabeti breviter coll. Impr. Daventriae per me Richardum pafraet 1495. 4°. — Met titelhoutsn.
22 bl. Goth. letter. Campb. 673. Beginletters niet ingevuld.
Oude band, bruin kalfsleder op hout, blind gest., resten van slot.

231. **Baptista Mantuanus,** Opus insigne de mundi calamitatibus earumque tum causis tum remediis. Aliud eiusdem contra poetas impudice loquentes opusculum perelegans. Impr. Daventrie opera et imp. Richardi pafroedt 1495. 4°.
54 bl. Goth. letter. Campb. 228.
Op de keerzijde van den titel gedichtjes van T. Ulsenius en Petrus Bononius. Initiaal, rubriceering enz. als bij de Parthenice (235) en secunda Parthenice (233), waarop dit boekje in den band volgt. Commentaar van dezelfde hand, met dateering 1499. 5 nonas Julias.

232. **Baptista Mantuanus,** In preconium Roberti Severinatis panaegyricum Carmen. Cui Somnium romanum ad Andream comitem adhaeret. Aliud eiusdem epigrammatum opus elegantissimum ad Falconem. Daventriae impressa per me Richardum pafraet 1496. 4°.
44 bl. (het laatste blank). Goth. letter. Campb. 239.
Initiaal, rubriceering enz. als in de drie in denzelfden band voorafgaande werken van Baptista Mant. (Zie 235). Hier geen commentaar, maar alleen twee regels schrift boven den aanhef en een gedicht in hs. op de drie blanco bladzijden aan het eind. „Baptiste mantuani carmelite in laudem iohannis baptiste pro natali eius carmen."

233. **Baptista Mantuanus,** Divinum secunde Parthenices opus, sacrosanctam divae virginis Catharinae passionem heroico carmine illustrans. Daventriae impr. 1496. 4°.
Druk van Richard Paffraet. 38 bl. Goth. letter. Campb. 242.
Opdracht aan Bernardus Bembus. Initiaal, rubriceering enz. als in de „Parthenice" (235) waarbij dit boekje aansluit. Handschriftcommentaar van dezelfde hand, met dateering 1499. 4 idus martias.
Aan het einde gedicht van Franciscus Ceretus; als alle lofdichters verbindt hij de beide Mantuaansche dichters Virgilius en Baptista:
Nulla aetate tua o vates monimenta peribunt.
Fatididicae Mantus: Virgiliique nepos.

234. **Baptista Mantuanus,** De contemnenda morte carmen. S. l. et a. 4°.
Deventersche druk, denkelijk van Rich. Paffraet omstr. 1496. 6 bladen. Goth. letter. Houtsneetje op den titel. Gedeeltelijk rubriceering. Hs.-aanteek. tusschen de regels en op den kant.

235. **Baptista Mantuanus,** Carmina de beata virgine Maria que et Parthenice dicuntur. Daventriae impr. per me Richardum Paffraet 1497. 4°.
52 bl. (het laatste blank). Goth. letter. Campb. 224. — Versierde initiaal in rood en blauw, verder beginletters enz. in rood.
Saamgebonden met nog vier uitgaven van denzelfden auteur (no. 233, 231, 232, 236). Doorloopende comm. in oud schrift, gedateerd 1499. 7 Kal. februarias. Behoort tot de boekerij der Doopsgezinde gemeente.

236. **Baptista Mantuanus,** De vita divi Ludovici morbioli Et ad magnificum Jasonem Castellum patricium Bononiensem de contemnenda morte. Eiusdem in divum Albertum Carmelitam. Et contra poetas impudice loquentes carmina. Impr. Daventriae per me Richardum pafraet 1497. 4°.
18 bl. Goth. letter. Campb. 234.
Op de keerzijde v. d. titel een gedicht van Judocus Badius Ascensius. Initiaal rubriceering enz. als in de vier in den band voorafgaande werken van Baptista Mantuanus. Zie ond. no. 235.

237. **Virgilius** (P.), Georgica, cum novo commentario HERMANNI TORRENTINI. Impr. Daventriae per me Richardum Pafraet 1496. 4°.
82 bl. (het laatste ontbr.). Goth. letter in twee grootten. Campb. 1742.
Tekst en comment. eindigen met fol. 78; colophon. Daarna 4 bladen Index vocum.

238. **Juvencus presbyter** immensam euangelicae legis maiestatem heroicis versibus concludens. [Daventriae Rich. Pafraet c. 1500]. 4°.
62 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 1248.
Op het laatste blad een gedicht van Herm. Buschius; eerste woord van den slotregel met drukfout Aduoluet.

---

239. **Stephanus Fliscus** de Sontino, Sententiarum variationes sive sinonima. Per me Jacobum de Breda. Impr. in opp. Davantriensi 1485. 4°.
106 bl. Goth. letter. — Gerubriceerd. Beginletter niet ingevuld.
Opdracht en slot in den vorm van een brief aan Joannes Meliorantius. Nederlandsche uitdrukkingen met verschillende manieren om ze in 't Latijn weer te geven.

240. **Boetius,** De consolatione Philosophie liber cum optimo commento beati Thome. Per me Jacobum de Breda in Daventria 1490. 4°.

192 bladen. Goth. letter in twee soorten. Campb. 312.

Titel en tab. op 6 bladen. De tekst met een grootere letter vaak geheel omgeven door den commentaar in kleine letter. Initialen in kleuren met versiering in de marge. Hoofdletters enz. in rood.

Fraaie stempelband (ruitpatroon); op den binnenkant perkamentbladen met oud hs.

241. **Boetius,** De disciplina scholarium cum notabili commento. In oppido Daventriensi impr. per me Jacobum de breda 1490. 4°.

40 bl. (het laatste blank). Goth. letter in twee grootten. Campb. 326.

Druk met comm. om den tekst heen, geheel overeenkomende met Boetius, De consolatione phil. Beginletters in rood.

242. **Facetus morosus** [REINERIUS ALEMANNUS], Liber docens mores hominum, praecipue iuvenum in supplementum illorum qui a Cathone erant omissi iuvenibus utiles. Cum notabili glosa. Impr. Daventrie per me Jacobum de Breda 1492. 4°.

17 bl. Goth. letter in twee grootten. Campb. 729. — Initialen niet ingevuld.

243. **Marcus Antonius Sabellicus,** In natalem diem dive virginis Marie. Impr. Daventrie iuxta scholas per Jacobum de breda [c. 1492]. 4°.

18 bl. Goth. letter. Campb. 1488.

De vier elegieën op de H. Maagd eindigen bl. 16 verso. Dan volgt een hymne van GREGORIUS TIPHERNUS en een Salutatio van MAPHEIUS VEGIUS Laudensis.

Handschrift-aanteekeningen op den kant en tusschen de regels

244. **Franciscus Niger,** Ars epistolandi. Daventrie Jac. de breyda 1494. 4°. — Met Titelhoutsn.

42 bl. Goth. letter. Campb. 1292. Init. niet ingevuld.

245. **Boetius,** De disciplina scholarium cum notabili commento. Impr. Daventrie per me Jacobum de Breda 1496. 4°. — Titelhoutsn.

66 bl. (waarvan het laatste, blank, ontbr.). Goth. letter in twee grootten. Campb. 328. — Druk overeenkomende met de uitg. 1490.

246. **Oratio** querulosa contra Invasores Sacerdotum [a JACOBO WIMPHELINGIO]. S. l. et a. 4°.

Druk van Jac. de Breda te Deventer c. 1499. 8 bladen, waarvan het laatste, blank, ontbreekt. Goth. letter. Campb. 1e Suppl. 1333*a*.

Op het eerste blad (volg. Campbell blank) de hier gegeven titel.

Aan het slot een gedichtje tegen de bedrijvers der wreedheden.

Impie tu latro......
Quod nunquam ausa fuit sub celo nacio, solus
Tu germane facis, quid enim tibi testiculisque
Sacrificum. quos dira novis tua machina penis
Afficit. hac testes vinctus miser usque sacerdos
Angitur ut properet quo iusseris inclite latro
Turpia tu faciens. nos turpia scribere cogis
Flereque tarthareis tortor stringende cathenis
Heu tua mens stygia restat crucianda palude.

Beginletter enz. in rood. — Dit tractaat is het tweede in een bundel, onder de Duitsche incunabelen (no. 317) uitvoeriger beschreven.

247. **Franciscus Niger,** Ars epistolandi. Opusculum de arte scribendi epistolas quam diligentissime emendatum. Daventrie. Impr. anno 1501. 4°.

Druk van Jac. de Breda? 36 bl. (het laatste blank). Goth. letter. Beginletters enz. in rood.

In denz. band: Psalterium ex hebreo tralatum fratre Felice ord. herem. interprete. Ven. 1515.

248. **Bartholomeus Coloniensis,** Silua carminum. Jacobus Bredensis Daventriae impressit feliciter 1505. 4°. — Met titelhoutsn.

16 bl. Goth. letter. Geïnterlinieerde druk. *Ned. Bibl.* 242.

De titel zelf geeft den inhoud aan: primo philosophia miris laudibus super aurum argentumque et lapides preciosos extollitur. Deinde Secta diogenis cynici. Etc. Postremo ponuntur quaedam epygrammata de quodam egregio potatore.

249. **Bartholomeus Coloniensis,** Epistola Mythologica [cum interpretatione difficilium vocabulorum]. S. l. et a. 4°.

Druk van Jacobus de Breda te Deventer? 27 bl. (waarvan het eerste ontbr.). Goth. letter in twee grootten. Initialen niet ingevuld.

De titel ontbreekt; hij is hierboven aangevuld naar een andere uitgaaf *Ned. Bibl.* 240. Het opschrift op bl. 2 omschrijft het werk uitvoeriger: Epistola Mythologica plerisque lepidis sententiis et ad communem sermonum usum accommodatissimis referta, et miris et prope adeo ridiculis iocis cauillationibus salibusque et facetiis respersa: ad Pancratium. De tekst eindigt op bl. 15 verso; er onder twee zesregelige epigrammen van Bartholomaeus. De verklaring van moeilijke woorden vult acht bladen; daarna nog 8 bladz. gedichten en eene Invectiva in ebrietatem.

250. **Cicero** (M. Tullius) et C. Plinius Secundus, Quedam elegantissime et breviores epistole. Impr. Daventrie per me Jacobum de Breda [c. 1500]. 4°.

22 bl. Goth. letter. — Op den titel de houtsnee met IHS en de symbolen der evangelisten. Initialen niet ingevuld. Aant. in handschrift.

Campbell beschrijft twee drukken van Richard Pafraet van 1499 en 1500 (no. 442, 443), de *Ned. Bibl.* twee latere van Theod. de Borne 1512 en Vorsterman.

251. **Mapheus Vegius,** Vita divi Antonii ad sanctissimum dominum Eugenium papam quartum. Una cum dialogo quodam de nativitate christi a magistro Sandero Hegio schole Daventriensis olim rectore composito ac aedito. Impr. Daventriae per me Jacobum de Breda [c. 1500]. 4°.

18 bl. (het laatste blank). Goth. letter. Verschilt van Campb. 1712 en van *Ned. Bibl.* 2109.

Titelhoutsnee: naammerk IHS met de symbolen der evangelisten. Initialen oningevuld. Aant. in hs. tusschen de regels en op den kant; ook op het blanco-blad aan het einde.

252. **Murmellius** (Ioannes), De divi Martini Turonensis ecclesie sanctissimi episcopi Traiectensis patroni tutorisque maximi vita. Carmen encomiasticon. De divi Antonii monachorum patris celeberrimi vita, Ode sapphica a doct. viro Hermanno Torrentino aedita. Exc. Daventrie ex off. Jacobi de Breda [15]13. 4°. — Met titelhoutsnede.

8 bl. Goth. letter. *Het Boek* 1921 blz. 43.

253. **Theophilus Brixianus,** De vita solitaria et civili, ad inuictissimnm principem Guidonem Ubaldum monferetrium Urbini ducem Carmen lepidum atque familiare. Impr. Daventrie per me Iac. de Breda 1513. 4°.

22 bl. Goth. letter. Geïnterlinieërd. *Ned. Bibl.* 2004.

Op den titel gedicht van Jacobus Montanus Spirensis. Op bl. 1 een Carmen erotematicon; daaronder (bl. 3 recto) inleidend briefje en begin van den dialoog tusschen Maurus eremita en Pyrrhus eques, die doorloopt tot op bl. 22 recto; colophon.

¶ In nomine Jesu Christi crucifixi Dei. Opt. Maxi.

¶ Orõ data Apostolis ab Jesu redemptore humani generis

PAter noster q̃ es in celis. sanctificetur nomẽ tuũ adueniat regnũ tuũ fiat volũtas tua sicut in celo et in terra Panẽ nrũ quotidianũ da nobis hodie. et dimitte nobis debita nrã. sicut et nos dimittimus debitorib9 nrĩs Et ne nos inducas in tẽtatiõem Sed libera nos a malo Amen

¶ Salutatio Angeli ad beatiss. Virginem

AVe Maria grã plena Dñs tecũ Bñdicta tu in mulierib9 et benedict9 fruct9 vẽtris tui Jesus. Sancta Maria mater dei ora p nobis peccatorib9 nunc et in hora mortis nostre Amen

¶ Symbolum apostolorum.

CRedo in Deũ patrẽ omnipotentẽ creatorẽ celi et terre Et in Jesum Christũ filiũ eius vnicũ dñm nrm̃ Qui cõceptus est de spiritu sancto. natus ex Maria virgine Passus sub pontio Pilato. crucifixus, mortuus et sepultus Descendit ad inferos. tertia die resurrexit a mortuis Ascendit ad celos sedet ad dexterã dei pr̃is omnipotentis Jnde vẽturus est iudicare viuos et mortuos Credo in spũ sanctũ sanctam ecclesiam catholicam Sanctorũ communionem Remissionẽ peccatorum Carnis resurrectionem Vitam eternã Amen

¶ Decem praecepta legis antiquae

¶ Mente deum tota venerare, et semper adora
Non iures frustra sanctissima numina diuum
Hinc caueas festis quicquam exercere diebus
Quod vetitum est Magno pius affice honore parentes
Non hominem occidas. Nunquam furare Malignus
Esse caue testis Necnon bonus effuge lectum
Concutere alterius. tedas foedare iugales.
Non modo neu turpis sis lege iuberis adulter
Sed ne nupta quidem alterius tibi mente petatur
Cuncta aliena. bonus quo sis, cupisse caueto
¶ Hec quicunq3 decem summi precepta Tonantis
Christicola. vt debet. seruarit carcere liber
Corporis: ad celi felicia tecta volabit
Laetus, et eternum cariturus morte quiescet

¶ Salutatio filiorum Euae ad Beatissimã Virginem

Aldus Manutius, Institutiones grammaticae, no. 255.

254. **Baptista Mantuanus,** Carmen Bucolicum cum argumentis in singulas aeglogas et adnotamentis Ioannis Murmellii. Operae atque imp. Theodorici de Borne. Daventrie 1510. 4°.

38 bl. Goth. letter. Interlignes. *Ned. Bibl.* 174. *Art typ.* Th. de Borne II 7.

Titelhoutsnede: de HH. Radbodus en Lebuinus. Op de keerz. argumenta op de Aeglogae, door Io. Murmellius. Op bl. 2 opdrachtbrief van Baptista Mant. aan Paris Ceresarius gedat. Cal. Sept. 1501; op de keerzijde begint de tekst van de gedichten; op bl. 37 recto het col. Daarna nog een brief van Murmellius aan Paulus Ruremundensis. Vele aant. in hs.

255. **Aldus Manutius** Romanus, Institutionum grammaticarum libri tres. Opera Theodorici de Borne impr. Daventrie 1512. 4°.

Fragment. Zes bladen voorwerk, en het laatste blad. Goth. letter.

Op den titel twee gedichtjes van Servatius Aedicollius Agrippinus en Joannes Murmellius; op de keerzijde en volg. bladen inleidende brief aan de schoolmeesters ged. ex Venetiis mense Oct. 1507; Pater noster, Ave Maria, Credo, 10 geboden, teksten bij den misdienst gebruikt, gebeden, enz.; het alfabet, en tabellen met alle mogelijke letterverbindingen; slotwoord en dichtregels. — Van de drie boeken is alleen de laatste bladz. van het 3e boek bewaard, met Peroratio en colophon.

Murmellius, Nuclei. no. 256.

256. **Murmellius** (Ioannes), Nuclei. Impr. Daventriae in off. literatoria Theodorici de Borne 1514. 4°.

28 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 1561. *Art typ.* Theod. de B. III 10, IV 14.

Op den titel en op de laatste bladz. houtsneden met heiligen. De Nuclei eindigen bl. 27 recto; daarna een carmen van Murmellius, en col.

Joannis Murmellii
Ruremundensis libellus: qui
inscribitur protrepti-
cus poetanti-
um.

Titel van no. 261.

257. **Dicta** — Ceberrima — septem sapientissimorum e grecis. Elegans Institutum christiani hominis carmine pro iunioribus ab ERASMO compositum. LACTANTIANUM carmen in dominicam passionem. S. l. et a. 4°. — Twee houtsneetjes.

12 bl. Goth. letter. Geïnterliniëerde druk.

Na het passiegedicht van Lactantius volgt nog een Carmen Sapphicum AENEE SYLVII al. Pii Pape in passionem Christi.

258. **Perottus** (NICOLAUS), Grammatica, ab IOANNE MURMELLIO diligenter recognita et marginariis passim adnotamentis exornata. Insunt et alia quaedam scitu dignissima quae in vulgatis aeditionibus non habentur. ERASMI Roterdami utriusque lingue doctissimi de ratione studii, ac legendi interpretandique auctoris opusculum cum primis fructuosum. Exc. Daventrie in off. literaria Alberti Paffraet 1512. 4°.

98 bl. Goth. letter.

Op den titel een epigram van Murmellius; op de keerz. gedicht van Io. Peringius; daarna aanhalingen van versch. schrijvers. De grammatica loopt van fol. 3 tot 90. Dan volgt het betoog van Erasmus met inleidenden brief aan Guil. Thaleius, en een paar gedichtjes van Erasmus. Op bl. 93—98 Index en col.

Hier en daar, waar de plaats er voor open gelaten was, beginletters in rood, en verdere rubriceering. Vele aant. in hs.

259. **Baptista Mantuanus,** Georgius. Exc. in off. liter. Alberti Paefraet ciuis Dauentriensis 1513. 4°.

18 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 187.

Op den titel een achtregelig gedicht van Servatius Aedicollius (in den eersten regel een woord uitgevallen).

Opdracht aan Maarsch. Jacobus Trivultius; gedicht aan hem van P. Franciscus Tatius Corniger.

260. **Aesopus,** Tres et triginta fabulae sanequam lepidae et morales ab LAURENTIO VALLA e graeco in latinum sermonem conversae. Aesopi vita in commentariis urbanis a RAPHAELE VOLATERRANO tradita. Exc. Daventriae in off. literatoria Alberti Pafraet 1514. 4°.

10 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 29.

Op den titel vierregelig dichtje van MURMELLIUS. De fabels op bl. 2—8; daaronder het leven, eindigend op bl. 10 recto; colophon.

261. **Murmellius** (IOANNES), Libellus qui inscribitur protrepticus poetantium. [Daventriae] Albertus Paffraed [1517]. 4°.

6 bl. (het laatste blank). Goth. letter. *Ned. Bibl.* 1570.

Op den titel drukkersmerk. Inleidende woorden op bl. 2 gedat. Alcmarie nonis Mart. 1517. — Aant. in hs.

262. **Murmellius** (IOANNES), In artis componendorum versuum rudimenta minimo labore pueris ediscendae Tabulae. Exc. Daventriae in off. literatoria Alberti Paefraed 1518. 4°.

14 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 1574 var.

Op den titel drukkersmerk (wapenschild), op de keerz. Index duodecim tabularum huius libelli. Aan het einde twee gedichtjes van Murmellius en col. De datum is in afwijking van de beschrijving in de *Ned. Bibl.*: Mense Maio.

263. **Cicero** (M. TULLIUS), De amicitia Dialogus. Daventriae, ex off. literaria Alberti Paffradi 1519. 4°.

20 bl. Goth. letter.

Op den titel drukkersmerk met wapenschild van Albertus Paffraed. Tekst met interlignes gedrukt. Onder het colophon: „Accurata diligentia reuisum ac castigatum ad Aldinum exemplar”.

264. **Juvencus Hispanus** presbyter immensam Euangelice legis maiestatem heroicis versibus concludens.Daventriae veneunt ab Alberto Paffrado 1519. 4°.

68 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 1250.

Op den titel gedichtjes van Petrarca en Murmellius, op de keerz. commendationes in proza.

265. **Murmellius** (IOANNES), In artis componendorum versuum rudimenta minimo labore pueris ediscendae Tabulae. Daventrie ex off. literatoria Alberti Pafradi 1520. 4°.

14 bladen. Goth. letter.

Op den titel drukkersmerk (wapenschild), op de keerz. inhoudsopgaaf zonder bovenschrift. De tabulae eindigen op bl. 13*verso*, daarna twee gedichtjes van Murmellius, en col.

265*a*. **Erasmus** Roterodamus, Ratio seu metodus compendio perueniendi ad veram theologiam. Dauentriae ex off. chalcotypa Alberti Paffradi 1520. 4°.

38 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 862. Titelhoutsn. en initialen.

266. **Seneca** (LUCIUS ANNEUS), Hercules furens. S. l. et a. 4°.

Druk van Albert Pafraet te Deventer? 22 bl. Goth. letter. Titel met houtsnee-initiaal. Druk met interlignes.

Op den titel epigram van Ioannes Murmellius. Aan het einde: Explicit Prima tragedia Senece Hercules furens.

266*a*. **Virgilius Maro** (P.), Carmina quaedam elegantissima, sententiis praeceptisque referta sane quam fructuosis. S. l. et a. 4°.

14 bl. Goth. letter. Op de laatste blz. groote wapenhoutsn.

Op den titel een vierregelig gedicht van Io. MURMELLIUS:

Ioannes Murmellius Ruremundensis poeticae artis studioso.
Perlege divini iuuenilia carmina vatis
In sacra Parnassi qui iuga carpis iter.
His pecori quondam; segeti praelusit: et armis
Ad maiora parant saepe minora viam.

Verzameling apocryphe gedichtjes in verschillende maten: Hortulus. De vino et Venere. De livore. De fortuna. De se ipso. De aetatibus animalium. De ludo. De musarum inventis. Enz. Ook de bekende gedichten Copa en Moretum. Op de laatste bladz. in oud handschrift:

Mantuanus
Temperiem nunquam, nunquam mediocria curat.
Vel te ardenter amat, vel te capitaliter odit.

Et nūc dñe rex deus Abrahā/ mi
serere populi tui: quia voluīt nos
inimici nostri perdere: & heredita
tem tuā delere. Ne despicias par-
tem tuam quam redemisti tibi de
Egipto: sed exaudi deprecationē
nostram: & propicius esto sorti et
funiculo tuo. Et cōuerte luctum
nostrum in gaudium/ vt viuētes
laudemus nomen tuū dñe. Et ne
claudas ora canentiū te: dñe de⁹
noster. Gr. Saluū fac populū tuum
dñe: & bñdic hereditati tue. ℣ Ad te dñe
clamaui deus me⁹ ne sileas a me & ero
similis descendentib⁹ in lacū. Tract⁹.
Domine non secundū peccata no
stra facias nobis: neq̨ secundū
iniquitates nostras retribuas nobis.
℣. Domine ne memineris iniquitatum
nostrarum antiquarum: cito anticipent
nos misericordie tue/ quia pauperes fa
cti sumus nimis. ℣: Adiuua nos deus
salutaris noster: & propter gloriā nomi-
nis tui dñe libera nos: & propicius esto
peccatis nostris: propter nomen tuum.

Missale ecclesiae Traiectensis 1540, fol. XXXIV verso. no. 270.

Gothische drukken na 1520.

267. **Breviarium** sacre Tornacensis Ecclesie adamussim denuo recognitum atque castigatum. Pars hyemalis. Venumdatur Antuerpie iuxta portam Camere: sub intersignio pinguis galline 1524. 8°.
8 + 74 + 84 + 44 bl. kleine Goth. letter, 2 kol., rood en zwart.
Titel met drukkersmerk van Franciscus Birckman; Almanach loopende tot 1540; benedictiones; 8 bl. De tekst in drie deelen met eigen sign., het tweede genumm. Fo. 1—Fo. 84.

268. **Abecedarium.** Abc, Pater noster, Ave Maria, Credo etc. Ex Leydis per me Petrum Johannis s. a. kl. 8°.
8 bl. op perkament gedrukt; Goth. letter, rood en zwart, met houtsnee-initiaal P in rood. Zie *Het Boek* 1923 blz. 150 en v.
Hierbij eene reeks fragmentjes van perkamentdrukken van gelijksoortige boekjes van de 17e en 18e eeuw. De vorm is dezelfde, maar het boekje is vertaald en gereformeerd; de fragmenten zijn van 11 verschillende drukkers, waarvan vier met drukkersnaam:
I. Gedr. tot Delff, bij Jan Andriesz. aen 't Marctvelt int Gulden A.B.C. [1594—1632].
II. Symon Cornelisz [Brekegeest, te Alkmaar 1644—1655].
III. (photo). t'Alkmaer. Gedr. by Gerrit Welhem, boekdr. in de Langestraat in de gekroonde Druk-pars [1695—1717].
IV. Tot Hoorn, By Adriaen Beverwijck, in de Kerck-straat, int A.B.C. 1704.
Voorts 2 fragm. van een soortgelijk Roomsch boekje, inhoudende de Benedictie en de Gratie.
Zie C. P. Burger Jr. in *Het Boek* l. c. blz. 157 en v.

269. **Partes orationis** quot sunt. Fragment van een Donaat op perkament gedrukt. Bovendeel van een blad: op de voorzijde een regel muziek, een houtsnee-initiaal P in rood gedrukt, en zes regels tekst, op de keerzijde 10 regels. z. pl. en j. 4°.
Goth. letter. Druk uit de eerste helft van de zestiende eeuw, misschien van Peter Janszoon te Leiden c. 1530. Zie *Het Boek* 1923 blz. 146.

270. **Missale** ad verum cathedralis ecclesie Traiectensis ritum: vniuersis eiusdem dioceseos institutis ac nouis festisque compositis facilimo indice annotatis. Henricus Petri Middelburgensis exc. Antuerpie, sub intersignio Talpe. 1540. f°. — Met muziek en houtsneden.
14 + 123 + 15 + 8 + 74 + 14 + 62 bladen. Gothische letter, 2 kolommen, rood-en-zwart-druk. *Ned. Bibl.* 1531. *Art typ.* Hendr. Peetersen I 2, II 7, 8, III 9. *Tijdschr. v. boek- en bibl.* VI 26, 27.
Op den titel een houtsneetje, de H. Martinus, en een gedicht „Ad sacerdotes exhortatio". Het geheel in rood en zwart gedrukt in houtsneeomlijsting van 4 blokken met apostelen, evangelisten, de aanbidding te Bethlehem, en wapenschilden. Op de keerzijde „Ad presbyteros exhortatio". Kalender met cisiojanus en Lat. gedichtjes enz. en gebeden ante et post communionem 7 bln. Cautele misse en Benedictio aque 6 bln. De daarna volgende genummerde bladen beginnen met „Dominica prima adventus". Fol. VII en VIII (In nocte nativitatis d.) met muziek op vier roode lijnen, zijn overplakt met handschriftbladen; geschreven muziek op vijf lijnen en hs.-tekst. Op fol. 123*verso* en volgende 15 ongenummerde bladen gedrukte muziek met 4 roode lijnen. Op acht perkament-bladen de Canon in zeer grooten druk, met een groote hotsnede van Lucas van Leyden. Deu

genummerde bladen 1—74 behandelen de heiligendagen; daarna 14 ongenummerde bladen met gedrukte muziek (4 roode lijnen): Benedictio candelarum, Benedictio palmarum etc. Eindelijk op bl. 1—62: commune Apostolorum enz., en Tabula totius operis (3 kol.). Op de laatste blz. vignet: Fortuna.

Exemplaar uit de boekerij van Jac. Buyck, in oorspr. lederen band (ruitpatroon) met sloten, waarvan één bewaard.

le: mihiqꝫ et omni⸗
bus pꝛo quibus il⸗
lud obtuli ſit te mi:
ſerante pꝛopiciabi:
le, Qui viuis et re:
gnas deus,
Per omnia ſecula
ſeculoꝛum,
A · M E N,

Missale ecclesiae Traiectensis. Canon, op perk. gedr. no. 270.

271. **Psalterium** Dauiticum, iam recens excusum, multo quam antea dilucidius atque correctius. S. l. et a. 8°.

102 bl. (bl. 79 en 104 ontbr.). Goth. letter. *Ned. Bibl.* 357.

Door Nijhoff-Kr. met twijfel toegeschr. aan Mich. Hillen v. Hoochstr.

Titel rood en zwart. Houtsn.: David en Goliath tusschen 3 randen. Op de keerz. Psalmus Primus met houtsnee-initiaal. Op bl.90: Canticum Esaie etc. Op bl. 98*verso*: Letanie. Verder eenige gebeden. Tabula beginnende bl. 102*verso*.

272. **Spiegel** — Die — der volcomenheyt. Die exposicie of bedudenisse des heylighen dienst der missen [Door SIMON VAN VENLO]. Die weerdighe bereydinghe om salichlijc dat heylighe sacrament dat is dat lichaem cristi te ontfanghen. [Antwerpen, Ger. Leeu] [1488]. kl. 8°. — Met houtsn.
192 bl. Goth. letter. Campb. 1577.
Op den titel kleine houtsn. (Veronica), op de keerz. houtsn. in omlijsting, eveneens op bl. H2 en h 8. Na het eerste tractaat een blanco blad. Op het laatste blad (defect) col. en drukkersmerk.

273. **Bien boeck** — Dit is der —. Een goet boeck dat ghehieten is een ghemeyn guet van der naturen der byen. [Door THOMAS CANTIPRATENSIS]. ende wert ghedeylt in tween deelen Dat eerste deel is vanden prelaten. dat ander deel is vanden ondersaten. Bi mij Peter van Os prenter tot Swolle 1488. f°. — Met drukkersmerk.
188 bl. Goth. letter. 2 kol. Campb. 1658.
Folieering onderaan de bladen. Op het laatste bewaarde blad colophon en drukkersmerk.
Aan het ex. van de Universiteitsbibl. ontbr. 4 bl. voorwerk, een tekstblad en een blanco blad.
Versierde initialen enz. in rood en blauw. Het ontbrekende Fol. CXXVI vervangen door een handschrift-blad, dat mede gerubriceerd is. De Maatsch. t. bev. d. gen. bezit een compleet exemplaar.

274. **Psolter** — Dits die duytsce — ende op elcken psalm sinen titel die verclarende is die craften ende die doechden des psalmes. Ghepr. to Zwolle bi mi Peter van Os 1491. kl. 8°.
231 bl. (het laatste ontbr. en is door een facs. vervangen). Goth. letter. Campb. 551. — Beginletters enz. in rood en blauw. Oud blindstempelbandje, leder op hout, rest van koperen slot.

275. [**Gedinkenissen** — Die — tot alle de xxx poenten der messen. Leuven, Jan van Westfalen c. 1490]. 8°.
32 bladen, waarvan er 10 (vel a en het eerste en laatste van vel c) ontbreken. Goth. letter. De titel is slechts uit den inhoud bij benadering op te maken. Het boekje is bewaard met „enen schonen spiegel der goeder menschen", eveneens defect, en zonder plaatsnaam en jaar, maar gedrukt met de letter van Hendrik Lettersnijder (no. 84). Een ingehechte brief van J. W. Holtrop aan Fred. Muller, van 5 Jan. 1857 handelt over de beide boekjes, en dateert dit „tusschen 1500—1520" de letter was hem blijkbaar noch uit incunabelen, noch uit latere drukken bekend. In de *Monuments typographiques* (1868) geeft hij de letter wel; zij is door Joh. de Westfalia gebezigd in de enkele Nederlandsche boekjes door hem gedrukt, die in ons land niet te vinden zijn, en Holtrop zeker nog niet bekend waren, toen hij dien brief schreef. Zie M. E. Kronenberg in *Het Boek* 1921 blz. 209 en v.

276. **Vader boeck** — Dit boeck is ghenoemet dat —, dat in den latijne is ghehieten Vitaspatrum inhoudende die historien ende legenden der heiligher vaderen die hare leuen in strengher penitencie ouerghebracht hebben. Ouergeset in goeder verstandelre duytscher sprake. Ghedruct te delf in hollant Bi mi Henrick eckert van homberch 1498. f°. — Met titelhoutsn. en drukkersmerk.

4 + 140 bladen (bl. 59 ontbr.). Goth. letter, 2 kol. Campb. 939.

Groote titelprent in 3 tafereelen; op de keerzijde begint „die tafele", 6 bladz. en een blanco keerzijde. De tekst op 139 genumm. bladen. Op de keerz. v. h. laatste blad drukkersmerk (eenhoorn) in rand. — Beginletters enz. in rood.

Titel en bl. xxiii*recto* zijn in druk weergegeven Ch. Enschedé, Fonderies de caractères blz. 14, 15. De schr. de nieuwe drukletter van Hendrik Lettersnijder besprekende, zegt van dit boek: „En 1498 c'est un nouvel imprimeur que nous trouvons à Delft, Henric Eckert van Homberch, qui s'était procuré la même lettre, et parmi les éditions duquel nous citerons tout d'abord un chef-d'œuvre d'impression, dont nous offrons à nos lecteurs une page entière."

¶ Een cort ghebet op al dese .xv.
poenten der messen.
O Alder minlijcste heere
ihesus cristus. doer dye
groote trouwe .die ghy
mi bewesen het In aen
nemen onser menscheliker naturē
In uwer geboerte In uwer besni
denisse Int offerē der drie coningē
In der presentacien. tusschen syme
ons handen .Int voer olieden. vā
herodes tot in egipten .Int dispu
terē mettē doctoren .tot uwen .xij.
iaren .In dye oedmoedige onder
danicheit. ioseps ende uwer lieuer
moeder .Int doopsel dat ghi ont/
finct. vā Sint iā baptistē Int vastē
der veertich dagē In uwer salegerr

Tekstblaadje van Jan van Westfalen, no. 275.

277. **Herp** (Heynric), Dits die grote ende nieuwe spiegel der volcomenheyt. Ghepr. Tantwerpen, binnen die camerpoorte int huys van Delf. By mij Henrick Eckert van homberch 1502. kl. 8°. — Met titelhoutsnede.

228 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 1063. *Art typ.* Hendr. Eck. II 5.

278. **Leven** ons liefs heeren [Door LUDOLPHUS VAN SAXEN]. — Dit es dleuen ons liefs heeren ihesu Cristi anderwerven gheprint ghecorrigeert ende merckelicke verbetert met addicien van schoonen moralen ende geesteliken leeringhen ende deuoten meditacien. Enz. Anderweruen ghepr. in die seer vermaerde coopstadt van Antwerpen binnen die Camer poorte int huys van delft By mi Henrick Eckert van Homberch. 1503. f°. — Met houtsneden.

8 + 328 bl. (bl. 2 en 5 ontbr.; bl. 324 dubbel, met gekleurde en ongekl. houtsn.). Goth. letter. 2 kol. *Ned. Bibl.* 1407. *Art. typ.* Hendrick Eck. VIII 26.

De titel heeft den bovenregel in houtsnede, en onderaan een houtsneeprent met twee zijstukken. Het voorwerk bestaat uit twee tafelen, in den titel genoemd, een van de capittelen des boeks, een om te vinden de evangelien van de zondagen en van de heiligen. De tekst is versierd met een groot aantal houtsneden, in dit ex. gekleurd, groote die ongeveer een geheele bladzijde innemen, breede ter grootte van een halve bladz., kleine ter breedte van de kolom, en samengestelde uit twee naast elkaar geplaatste blokken, of uit een prent met twee ornament-zijstukken (gothische architectuur). Dezelfde prenten komen herhaaldelijk voor. Op de laatste bladz. groot drukkersmerk in 4 randen. Initialen in rood en blauw.

Drukkersmerk van Henrick Eckert van Homberch.

279. **Passionael** twinterstuc Dat men hiet die gulden legende [Door JACOBUS DE VORAGINE]. Ghepr. tot Antwerpen bi mi Henrick Eckert van Homberch 1505. f°. — Met houtsneden.

208 bl. (bl. VI en een blanco bl. ontbr.). Goth. letter. 2 kol. *Ned. Bibl.* 1193.

Groote houtsnee-titelprent, afgeb. *Art typogr.* Hendr. Eckert IX naar de uitg. v. 1516, waar het blok middendoor gebarsten is. In den tekst vele houtsneden, heiligenfiguren, en voorstellingen uit het leven van Jezus, reeds gebruikt in het „Leven ons heren"; ook de twee gothische architectuurstukken, daar reeds naast de prenten geplaatst. Aan het einde het drukkersmerk (de eenhoorn) tusschen twee zulke blokken.

280. **Ghetijden** — Die— van onser lieuer vrouwen ende vele schoone louen ende oracien. ende metten leuene ons heeren vuter biblen ghenomen ende in figuren ghesneden zijn gheprent te Parijs bij Thielman Keruer ... in sint Jacobstrate inden roester 1509. 8°. — Met houtsneden.

124 bl. Goth. letter, rood-en-zwart-druk. *Ned. Bibl.* 998.

Getijdenboek met buitengewoon rijke houtsneeversiering. Als titel drukkersmerk van Thielman Kerver, daaronder de titel in rood, het geheel in houtsnee-randen. Almanach op 26 bladzijden, begin van het evangelie van Johannes, gebeden. Met vel c beginnen Onser lieuer vrouwen ghetijden, met bl. g6 de seuen psalmen, gevolgd door de Litaniën. Op h 7 die mettenen voor die overledene, met doodendansvoorstellingen in de bordures. Alle bladzijden van het boek zijn gevat in rijke houtsnee-bordures met voorstellingen en teksten; de laatste deels rood gedrukt. Het boek heeft bovendien 14 groote houtsneden.

Twee exemplaren, met verschillen in de verdeeling van rood en zwart en van de houtsneden der omlijstingen, beide behoorende tot de doodendansverzameling Reichelt; zie Catal. Doodendans n. 2.

281. **Cronyke** — Die alderexcellenste — van Brabant Hollant Seelant Vlaenderen int generael Met vele nyeuwe addicien die indye andere niet gheweest en zijn. Sine privilegio. Ghepr. Thantwerpen 1512. f°. — Met houtsn.

Druk van Jan van Doesborch. 230 bl. (waarvan er 8 ontbreken). Goth. letter. 2 kol. *Ned. Bibl.* 652 (var.).

De eerste drie woorden van den titel (2 regels) in houtsnede en rood; in den aanvangs-D een wapenschildje met de letters hAc. Groote wapenhoutsnede, en daaronder in druk, rood, de woorden „Sine privilegio". Het in de *Ned. Bibl.* beschreven ex. heeft in houtsn. de woorden „Cum privilegio". Op bl. 2 Tafele, met wapen van Brabant. Op bl. 3 de „Prologus oft voorsprake" en nog eens de wapenhoutsnede van den titel. Met bl. 4 begint de tekst, waarin tal van houtsneden; op bl. 5 „dye banyerijen van Brabant" voorgesteld in een groote houtsnede als boom. Bij de volgende hoofdstukken eene reeks houtsneeprentjes van maagden en heiligen. Op bl. A5*verso* groote houtsnede: Brabo verslaat den reus. Van quatern C, „boome oft linie der edelder hertoghen" zijn slechts 2 van de zes bladen bewaard. Verder vele voorstellingen van krijgsbedrijven, enz. in grootere en kleinere houtsn. Bl. T6 en Gg3 ontbreken. Aan het eind Een salighe leeringhe:

Vijf vren suldi inden dach god eeren.
Seuen vren suldi v werck hanteren
Seuen vren muechdy slapen.
Twee vren muechdy locht rapen.
Drie vren muechdi eten.
Aldus doende suldi den tijt vergheten.

Daaronder colophon en wapenschild.

282. **Bonaventura** (Sinte) — Dit boec is gheheten Stimulus diuini amoris. Twelc is ghetranslateert of ouergeset wten latijne in duytsche. Ende is ghecorrigeert door broeder LUCAS VANDER HEIJ. Ghepr. in die vermaerde coop stat van Antwerpen. Binnen die Camerpoorte Int huys van Delft, bi mi Henrick eckert van Homberch 1519. 8°.

267 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 469.

Titel in rood en zwart, met houtsnee-initiaal en kleine drieëenheid-houtsnee. Tafel 7 blz.. waarin de indeeling der drie boeken wordt aangegeven; het 3e boek „is gedruct met een ander boek dat geheten is: Soliloquium Augustini". Het derde boek begint op bl. 173 met nieuwe signatuur A en met een uitvoerigere herhaling van den titel: „Dit boeck is gheheten inden latijn Stimulus diuini amoris. in duytsch dat prickel der minnen gods welc ghemaect heeft die heylighe doctoor sinte bonauentura ... Twelcke broeder Lucas hey ... ghecorrigeert heeft van woort tot woort wten latijn en duytsche. ende heeft somtijt een puntken dair aen gheset wt die sententie der doctoren om die materie te bat te verstaen. ende dat is met een paragraphus onder teykent". Aan het eind wordt dat alles nog eens herhaald met dateering op 11 Maart 1508.

283. **Copie** vten mandamente aengaende den statuten. Onlancx ghemaect. Eerst op die Leengoeden Erfgoeden Chijsen Eygengoeden Renten oft ander onberoerlike goeden, ghelegen in den landen van Brabant Lemborch Vlaendren Hollant Zeelant ende Overmaze etc. Ghepr. in die vermaerde Coopstadt van Antwerpen In onser lieuer Vrouwen Pant Bi mi Claes die graue 1520. 4°.

8 bl. Goth. letter. Titel met houtsnee-randen. *Ned. Bibl.* 610.

284. **Vruchten** — Dit is van der — des lidens, ende der passien ons liefs heeren Ihesu Cristi. Daer veel deuocie ende salicheyt den menschen in ghelegen is. Gepr. tot Leyden Bi mi Jan Seuersz. wonende op die hoygraft. z. j. 8°. — Met houtsneden.

144 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 2185.

Op den titel, op de keerz. en aan het einde een houtsneeletter O, waarin Jezus met de martelwerktuigen. Verder een houtsnee-initiaal D en eene reeks passieprentjes, alle gekleurd. Titel rood en zwart, beginletters enz. in rood. Voorin geschreven: „Dit boxken hoert toe int besloeten cloes[ter] te facons, ende hoert int ghemeyn. XX[X?]". Facons is 't klooster Valkenbroek te Antwerpen. — Ex libris: wapen met de woorden „le candele".

285. **[Johannes Cassianus]**, Dit is der ouder Vaders collasie. Die welcke .xxiiij. vaderen Collatie is een gheestelike leeringhe voor alle gheestelijcke menschen. Men vindtse te coope Tantwerpen By my Willem Vorsterman. Ghepr. Tantwerpen by mi Michiel Hillen van Hoochstraten woenende bider Cammer poerte op die Lombaerde veste 1506 (met de hand gecorr. in 1520). f°.

147 bl. (waarvan het laatste, blanco, ontbr.). Goth. letter. 2 kol. *Ned. Bibl.* 527. *Art typ.* Mich. Hillen XV 55, 56.

Titel met groote houtsnede; ook de bovenste 2 regels in houtsn.; rood en zwart. Initialen.

Nieuwe titeluitg. van de uitgaaf van Mich. Hillen van 1506, die den auteursnaam Joh. Cassianus vermeldde, zie *Ned. Bibl.* 526.

Achterin 2 eigendomsinscripties; in rood: Dit boeck hoert toe int conuent van sinte maria magdalene suster anna krysts suster Jan Dericks dochter Utrecht. Daaronder: dit boeck hoert nu toe suster Katharijn goert krysts dochter int conuent van magdalenene.

286. **Onderwijsinge** — Een gulden — om te antwoorden op alle puncten die de vyanden der waerheyt by brenghen moghen, welck dye sesse prochianen te Nurenberch, doer begeerte eens Kuervorsten gemaect hebben. Niet alleen allen simpelen menschen dye gheerne die rechte waerheyt souden bekennen inden sake daer nv den twist omme is, maer oeck allen geleerden grotelick van node ende seer profitelick. Nurenberch 1525. 8°.

Misschien gedrukt te Antwerpen bij Niclaes van Oldenborch. 176 bl. (het laatste blank). Goth. letter. *Ned. Bibl.* 1623.

Titel in houtsnee-omlijsting: Gothisch baldakijn, onderaan Geloof, liefde en hoop. — Voorin hs.-aant. en de mededeeling: dit is herdrukt bij den selven drucker 1556. Ex libris Meulman en Doedes.

Dit is dat tweede
deel des Bybels/eñ daer sijn
inghesloten dese nauolghende boecken/
Josue/Judicum/Ruth/vier boeckẽ der
Coninghen/eñ Dauids Psalmen/
met grooter neersticheyt wel in-
den Duytsche ouergheset tot pro
fijt der zielen/allen den sim-
pelẽ Christen menschẽ/
eñ tot volcomẽ ver
stande der god-
lijcker scrif
tueren.

Nolite sanctum dare canibus.

287. **Bybel** — Dit is dat tweede deel des Bybels, ende daer sijn inghesloten dese nauolghende boecken, Josue, Judicum, Ruth, vier boecken der Coninghen, ende Davids Psalmen, met grooter neersticheyt wel inden Duytsche ouergheset enz. [Men vintse te coope int huys van Delft bi Peter Kaetz]. Gepr. tantwerpen bi mi Hans van Romundt [1525]. 16°.

340 bl. (laatste blad blank). Goth. letter. *Bibl. Belg.* B. 122. *Ned. Bibl.* 380. (Kleine verschillen.) *Art typ.* Hans v. R. I 2.

Titel in houtsnee-omlijsting. Prologe v. Sint Hier. op bl. a ii; op de keerzijde begint „Jehosua", op bl. I ii (258) het Psalterium. Bl. 339 heeft twee drukfouten: Den Cxlix Psalm boven ps. 148, en sign. T iiij in pl. v. T ij. Dl. I, III en IV noemen uitgever en jaartal.

288. **Souter** — Die — wel verduytscht wt die heylige oft Hebreeusche sprake. Verclaringhe des gheheelen psalters seer claer ende profitelic door JOHANNEM BUGENHAEG wt Pomeren, aen vele plaetsen door hem seluen gebetert ende om nutticheyt der ghemeynten in goeden verstandeliken duytsche ouer gheset. Een voorrede MARTINI BUTZER, met vergaderinghe ende vierderley onderscheyt der psalmen. Item met Summarien. Wijser ofte Tafel. Gedruct te Basel bi mi Adam Anonymus 1526. 4°.

12 + 304 bl. Goth. letter in 2 grootten. *Ned. Bibl.* 508. *Het Boek* 1919 blz. 241 en v.

De boeken met het adres van Adam Anonymus zijn gedrukt door Joh. Hoogstraten te Antwerpen, zie M. E. Kronenberg in *Het Boek* l.c. — Titel in houtsnee-omlijsting; op de keerzijde voorrede van Mart. Butzer, Vierderley onderscheyt der psalmen, Summarien, Een ander prologhe. Daarna op de gepagineerde bladen: tekst met grootere en verclaringhe met kleinere letter, beide van Duitsch-Gothisch karakter, houtsnee-initialen (zie *Het Boek*, blz. 244 en 246). „De Duitsche vertaling van Bugenhagen's Latijnschen commentaar door Mart. Bucer, met de psalm-vertaling van Luther, beide in 't Nederlandsch overgezet door een onbekende". Dit exemplaar heeft op den titel (regel 10) niet de fout *onderscheye*(sic), aangeteekend in de beschrijving in de *Ned. Bibl.*; er staat *onderscheyt*. In het ex. waarnaar de afbeelding genomen is, is op die plaats zichtbaar geknoeid. — Ex libr. W. Jackson.

289. **Ruucx** (JAN DE), Genealogie ende clare afcomste der vaerlicker side ons natuerlic ende wel gheboren prince ende keizers van Rome Karel de v. van dier name, coninc catholicke van al spaengien eersthertoghe van oostrijcke, prince van belgen etc. wtghestelt desen .xviij. augusti anno. m. v^{c} .xxvij. [Brugge, Hub. de Croock 1527]. 4°.

12 bl., waarvan het laatste ontbr. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 1839. — Titel met portret in vier houtsneeranden; op de onderste de naamletters van den drukker H C.

Jan de Ruucx is volgens den titel „presbiter geboren van Gend beminder van cronijcken".

Ex libris: een geleerd geestelijke in zijne bibl., met inschr. L. B. en onderschrift: In tali nunquam lassat venatio sylva.

290. **Sack der Consten** — Den —, wten Latine, Italiaensche, Fransche, duytsche ghecopuleert om te vermaken die beswaerde sinnen. Ende voor hem dye gheerne wat nyeus hooren. [Antwerpen] bi Jacob van Liesvelt [15]28. 4°. — Met houtsneden.

12 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 1843.

Titelhoutsnede: man die den zak der consten uitschudt. In den Prologhe op de keerz.: Hier bi quam mi in handen een boecxken in italien gheprint, dwelc ic in onser spraken geprent hebbe. Op bl. 8*verso*: „Hier na volghen sommige auctentijcke dingen geapprobeert bi de meesters als Arnoldus de villa noua, Mesue, ende noch veel meer ander dier ghelijcken". Aan het einde „Een vriendelijcke medecine voor die pijne der tanden" gheoordineert, ende wtghegheven bi meester Arnout vanderhaghen" ... zie *Het Boek* 1921, p. 188. Daaronder het colophon op rijm.

Tis gedaen om drucs verslaen int iaer ons heeren
Als nv van .xxviij. om vruechts vermeeren
Bi Jacob van Liesuelt om consten te leeren

Op de laatste bladz. groot drukkersmerk I L met spreuk „fortitudo mea deus" (*Art typ.* Jac. Liesvelt I 1).

¶ Die ſouter ꝛ wel
verduytſcht wt die heylige oft Hebꝛeeu
ſche ſpꝛake.
¶ Verclaringhe des ghebeelen pſalters ſeer claer
ende pꝛofitelic dooꝛ Johãnem Bugenhãg wt Po
meren / aen vele plaetſen dooꝛ hem ſeluen gebetert
eñ om nutticheyt der ghemeynten in goeden verſtã
delijken duytſche ouer gheſet.

¶ Een vooꝛrede Martini Butzer / met vergaderin
ghe eñ vierderley onderſcheyt der pſalmen. Itẽ met
Summarien ſeer pꝛofitelic eñ trooſtelick.

¶ Wÿſer ofte tafel der materien / daer van inder
wtlegginghe geroert eñ geſeyt woꝛdt.

¶ Lãt dat woordt Gods rÿckelic in v woonẽ in al
ler wÿſheyt / leert eñ vermãnt v ſeluen met pſalmen
eñ lof ſanghen / eñ in gheeſtelike liedekens inder ge
naden / eñ ſinget den heere in uwe hertẽ. Ephe.
v. eñ Coloſ iij.
Luce. xxiiij. ſeyt Chꝛiſtus. Het moet veruult werden
alle dat van mi geſcreuen is inder wet Mo
ſe / inden pꝛophetẽ eñ pſalmẽ.

Titel van: Die Souter no. 288.

291. **Licht** — Dat — der Apotekers. Ende is anderwerf ghecorrigeert met grooter neersticheyt ende vermeerdert. [Door QUIRICUS DE AUGUSTIS]. Ghepr. tantwerpen in onser lieuer vrouwen pant bi mij Claes die graef 1529. 4°. — Met titelhoutsn.

102 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 1778.

Titel met houtsnee (apotheker aan een tafel) in vier randen; zoowel druk als houtsneden rood en zwart; titel met tafele 4 bl., prologhe, tekst verdeeld in 15 distinctien. Van de eerste uitgaaf, 1515, heeft de Kon. Bibl. in den Haag een defect ex.; van deze nieuwe uitg. is alleen dit ex. bekend, afkomstig uit de bibl. Vergauwen, en door welwillende hulp van een boekenvriend aangekocht voor de Maatsch. t. bev. d. geneesk. Op den titel de oude inscriptie „Le livre apartient a Francois Geeraerts maitre chirurgien et accoucheur".

292. **Artikelen int corte** — Dit sijn de principale — der Keyserlicker ordonnancien ghenomen ende ghetrocken vuten mandemente gheordonneert bij der K. Maiesteyt ende sijnen Raet. Ghepubliert ende vutgheroupen te Brugghe ter halle den xv. dach in novembre anno xv.c.xxxi. Z. pl. en j. 4°.

4 bl. Goth. letter. Zeer kort uittreksel uit ordonnancien over de meest verschillende onderwerpen. Denkelijk als toevoegsel bij iets anders bestemd. Het laatste van deze artikelen luidt: Item so ist scerpelic verboden te blasphemerene gode maria ende ander helighen of huerlieder namen op peine van een maent gheuanghen tsijn te water ende te broode. Ende die de blasphemuese woorden tot god of zijn helighen spreken met versteender herten so salmense noch bouen dien duer huer tonghe steken openbaar. Ende die ander vileyne heeden sullen zweeren die sullen ghepuniert zijn te discretie vanden jugien sonder dissimulatie etc.

293. **Maniere** — Die — om te leeren cijfferen ende rekenen metter pennen ende metten penningen. Na die gherechte conste Algorismi. Int gheheele ende int ghebroken. Ghepr. in ... Antwerpen buyten die camer poorte inden gulden Eenhoren bi mi Willem Vorsterman. z. j. 8°. — Met houtsneden.

52 bl. Goth. letter.

Op den titel in houtsnee aangegeven, hoe „metten penningen" getallen uit te drukken. De penningen in houtsnee, rood en zwart zooals de geheele titel; er vóórlangs een houtsnee-rand. Op de keerz. houtsnede: een rekenmeester in zijn cel aan 't werk, bij maneschijn. Op bl. 2 Prologhe; de tekst begint op bl. 3; op bl. 22 (c 6) de rekening „int ghebroken", daarna Die reghel van drien, Die reghel van den gheselscappe, Die reghele van den tijde der ghesellen, Van den hase enz. Met bl. 43 (f 3) begint, met houtsnee-initiaal, de rekening „metten penninghen" met een aantal afbeeldingen, weer gevolgd door „sommighe exempelen", eindigende op het laatste blad; er onder colophon, en op de keerzijde drukkersmerk (adelaar met kroon en wapen. *Art typ.* Vorsterman VI, 15).

294. **Titelmannus** (FRANCISCUS), Den schat des kersten gheloofs. Een costelike ende deuote hantboecxken getogen wt die heylige scrifture. Ghepr. Thantwerpen op die Lombaerde veste tegen die gulden hant ouer, bi mi Symon Cock (c. 1530?). 8°.

8 + 195 bl. Goth. letter in twee grootten. *Ned. Bibl.* 2046.

Titel rood en zwart tusschen houtsneeranden. Prologe des aucteurs, waarin hij o. a. aankondigt „binnen corte dagen" een boec „vanden X geboden ende VII sacramenten, dwelc noyt en is inde prente geweest". Dit boek, Den spieghel des kersten levens, van Thomas van Herentals, is „anderwerf geprint" bij Simon Cock in 1532. Den Schat des kersten gheloofs moet dus iets ouder zijn, al zou men het op het uiterlijk eer iets later dateeren. Na de Prologe volgt Die Tafel met rood gedrukt opschrift. De tekst op de genumm. bladen Fo. 1—197 (lees 195).

295. [**Dierick van Munster**], Die kersten Spiegel. Ghepr. tot Aemstelredam by my Jan Seuerzoon die Croepel z. j. [c. 1530]. kl. 8°.
56 bl., waarvan de titel, en nog twee bladen ontbreken. Goth. letter. *Het Boek* 1922 blz. 90.
Enkele houtsneetjes in den tekst. Drukkersmerk: de Heemskinderen, met de krukken van Jan Seversz.

296. [**Lijden** — Het — van Jesus]. Fragment. z. titel, pl. en j. 16°.
Een eenzijdig bedrukt blad. Misdruk. 8 bladz., waarvan 6 nagenoeg volledig bewaard. Druk en formaat wijzen op Jan Seversz die Creupel te Amsterdam als drukker. Zie *Het Boek* 1922, blz. 321 e. v.

¶ Hier eyndet die kersten Spieghel.

¶ Gheprent tot Aemstelredam / by my
Jan Seuer zoon die Croepel / wonē
de aen die oude side / inden Rij
sel / in dye vyer Heems
kinderen.

Colophon van no. 295.

297. **Ghetijden** — Die — van onser lieuer vrouwen, ende vanden heylighen cruce, ende vanden heylighen gheest met die seuen psalmen, ende met die mettenen voer die ouerledenne. Voert sijn hier vele schoone louen ende ghebeden oft oracien. Item voert vele schoone ende nieuwe beelden sijn hier inghesedt, die noyt ghesien en waren. Ghedr. te Parijs: by die weuwe van Thielman Keruer, in sint iacobs strate, inden eenhoren 1533. 8°.
136 bl. Goth. letter, rood- en zwartdruk. Rijke houtsneeversiering.
Titel als in de uitgaaf van 1509, Almanach, begin van het ev. van Johannes, enz. Onser vrouwen ghetijden (C 1), die seuen psalmen (H 2), die mettenen voir die ouerledene, met doodsvoorstellingen (J 8). Ook hier elke bladzijde in houtsnee-omlijsting. 32 groote houtsneden.
Doodendansverzameling Th. Reichelt; zie Catal. Doodendans n. 3, waar een fout is ingeslopen in het jaartal.

298. **Eusebius** bisschop tot Cesarien, Die historie diemen heet Ecclesiastica, inhoudende tregiment vander Christenheyt, ende wonderlijcke geschiedenissen van vele heylige Martelaren ende andersyns, beghinnende vander hemeluaert ons heeren Christi an, totten tyden des keysers Theodosii, dat is ontrent den Jaren Christi ccc.xc. Eerst ghetranslateert wten Griexsche doer den priester RUFFINUM, Ende nv ouerghesedt in onser duytscher spraken. Tantwerpen in onser lieuer vrouwen pant by my Gouaert vander haghen 1534. f°.

6 + 153 bl. (154, blanco, ontbreekt). Goth. letter, 2 kol. *Ned. Bibl.* 883. Titel rood en zwart in houtsneeomlijsting: 4 randblokken en 4 kleine prentjes, waarvan 3 evangelisten. Op het tweede blad privilegie aan Govaert v. d. Haghen, gedat. 1533, en Aen den duechtsamen Leser. Die Tafel. 4 bln. De tekst op de genumm. bladen 1—153; colophon. De *Ned. Bibl.* kent slechts deze ééne uitgaaf van Govaert v. d. Haghen.

299. **Vvtlegghinghe** des sesthienden Capittels van Sinte Jans Euangelie. [Door M. LUTHER]. Ghepr. by Niclaes van Oldenborch 1534. 8°.

Van den drukker Niclaes van Oldenborch is weinig bekend. Hij drukte te Emden of te Antwerpen. 138 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 1431. Geantidateerd, De preeken zijn van 1538, de Duitsche uitg. v. 1539. Exlibris J. F. v. d. Velde.

300. [**Fonteyne des levens** — Die —. Door J. W. VAN ZUYLEN VAN NYEVELT]. Ghepr. Thantwerpen by mi Adriaen van Berghen int Gulden Missael 1535.kl. 8°.

40 bl. waarvan de eerste twee en het laatste, misschien blank, ontbr. Goth. letter. *Het Boek* 1922 blz. 94. Op bl. 7*verso* een houtsn.

301. **Leven ons heeren** [Door LUDOLPHUS VAN SAXEN]. — Dit es dleuen ons heeren Jhesu cristi. Derdewerf gecorrigeert ende verbetert. Met schone moralizacien ende gheestelike leeringhen ende deuote meditacien. Enz. Ende is nu lestwerf verbetert ende gheprent in die vermaerde coopstadt van Antwerpen, Binnen die camer poorte. In onser lieuer vrouwen Pant, bi mi Claes de Graue 1536. f°. — Met initialen en houtsneeprenten.

6 + 274 bl. (nummering foutief. — fol. 7 (Bi) ontbreekt). Goth. letter. 2 kol. *Ned. Bibl.* 1412 var.
Titel rood en zwart; de twee bovenregels in houtsnee, onderaan twee houtsneeprentjes met randen. Twee tafelen op 11 blz.

302. **Onderwysinge** — Eene — ofte raet, omme die gedachten in den toem tho brengen, ende synen mondt in wysheit voersienich tho maken, met meer andere heylsame inlopende leringhen, doer den Hilligen Geist wt genaden ingegeuen. [Door DAVID JORISZ]. Z. pl. Vth ghegeuen int iaer 1537. 8°.

12 bl. Duitsch-Goth. letter. Het vierde boekje in den band no. 321.

303. **Basilius** (POLYTES) [URBANUS REGIUS], Dialogus, oft Tsamensprekinghe. Van de prekinghe die Christus den twee Discipelen dede, tot Emaus gaende op den Paesdach, wt Moyses ende alle den Propheten. Z. pl. Ghedr. bi Niclaes van Oldenborch 1538. 8°

352 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 1789. Zie Sepp, *Verboden lectuur* 88, en *Amst. Boekdr.* II no. 453 en 470. De daar beschreven herdrukken van 1589 en 1596 hebben een opdracht met onderteekening: Urbanus Regius. — Ex libris W. Jackson.

304. **Peerle** — Die grote euangelische, — vol deuoter gebeden, godlijcker oeffeninghen, ende geesteliker leeringhen, hoe wij dat hoochste goet (dat God is) in onser sielen sullen soecken ende vinden, ende wt alle onse crachten lief hebben, ende besitten. Nu eerstwerf in die druck gebracht door die Cathuser tot Cuelen. Ghepr. Thantwerpen binnen die Camer poorte, inden Mol, by my Henrick Peetersen van Middelburch 1539. 8°.

244 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 1690.

Titel, waarop nog een tekst, rood en zwart gedrukt, in 4 houtsneeranden. Broeder Dierick Loer, Vicarius van der Cathuyser oorden tot Cuelen, deelt aan den goetwilligen leser mede, waarom hij na Die Evangelische peerle, dat slechts een uittreksel was, nu nog deze Groote Evangelische Peerle, waarmee hij sedert heeft kennis gemaakt, in 't licht geeft. Deze mededeeling staat reeds in de uitg. van 1537/38, *Ned. Bibl.* 1689.

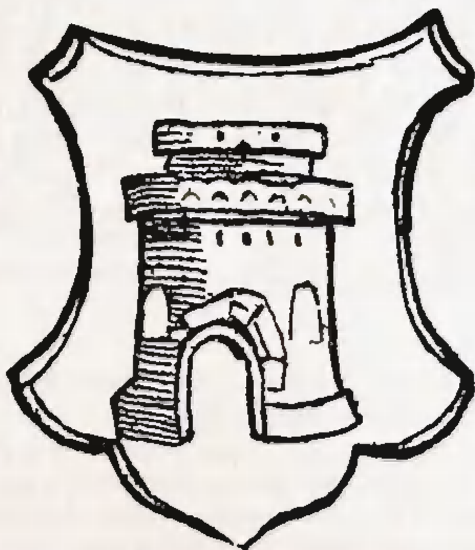
305. **Tractaet** — Een seer schoon — of onderwijs van menigerley aert der menschen vianden: haer listen ende beuechtingen te leeren kennen, om die (durch Gs. genade) te wederstaen ende onder te brengen: met andere inloopende heylsame onderwysingen, enz. [Door David Jorisz]. Z. pl. Wtgeghaen in Jaer xxxix [1539]. 8°.

36 bl. (het laatste blank). Duitsch-Goth. letter. Het derde boekje in den onder no. 321 beschreven band.

306. [**Bloetstortinghen** — Die vijftien — ons lieven heren Ihesu Cristi]. Ghepr. Tantwerpen binnen de Camerpoorte in den Mol by my Henrick Petersz van Middelburch [omstr. 1540]. 8°.

Fragment van drie bladen, bevattende 5 strophen van een Maria-refe-rein, colophon en drukkersmerk, het slot van het boekje, dat waarschijnlijk 16 bl. had. Goth. letter. *Het Boek* 1922, bl. 84 en 281.

¶ Gheprent Tantwerpen binnen de
Camerpoorte inden Mol by my
Henrick Peters van
Middelburch

307. **Bethleem**, Dit is een deuote meditacie op de passie ons liefs heeren ende van plaetse tot plaetse die mate gheset, daer ons lieue heere voer ons geleden heeft met die Figueren ende met schone oratien. Z. pl. en j. 8°. — Met houtsneden.

Fragment; 22 bl. van waarsch. 32. Goth. letter. *Het Boek* 1922 bl. 82 en 88. Waarschijnlijk, blijkens de houtsneden, een druk van Symon Cock te Antwerpen omstr. 1540.

308. [**Couden** — Die negen —. Met meer andere deuoote oefeninghen]. Z. pl. en j. [c. 1540]. 8°.

Fragment. 62 bladen zonder titel en zonder slot. Het boekje had er waarschijnlijk 80. Goth. letter. *Het Boek* 1922 blz. 89. Enkele houtsneetjes en houtsnee-initialen.

¶ Hier beghint een
deuoet boecxken gheheeten. Onser vrou-
wen Claghe/oft Palmsondach.

Titel van no. 310.

309. [**Berch van Calvarien**]. Ghepr. Thantwerpen, By my Symon Cock [c. 1540]. 8°. — Met houtsneden.

20 bl. (de titel ontbreekt). Goth. letter. *Het Boek* 1922 blz. 89.

Op bl. B 8 de „ootmoedige beclaginghe voer dye voeten ons liefs heeren Jhesu Christi". Op de laatste bladz. het ged.: „Liden is dat beste goet". Zie Moes, *Amst. Boekdr.* I blz. 93.

310. **Palmsondach** — Hier beghint een deuoet boecxken gheheeten Onser vrouwen claghe, oft Palmsondach. Z. pl. en j. 8°. — Met titelhoutsnee.

11 bl. Goth. letter. *Het Boek* 1922 blz. 81.

Aan het einde ontbr. één blad, dat denkelijk den drukkersnaam vermeldde, verg. *Ned. Bibl.* 1670. Het Boekje is wellicht een druk van Symon Cock te Antwerpen omstr. 1540.

311. [**Spiegel** — Den — der volcomenheyt.] Ghepr. Thantwerpen op die lombaerde veste, tegen die gulden hant ouer Bi my Symon Cock [c. 1540]. 8°.

100 bl. (waarvan er 10, vel a geheel, en m 1 en 8, ontbreken). Goth. letter. Andere druk dan *Ned Bibl.*. 1941. Die tafel op het laatste blad, met colophon, in twee colommen gedrukt.

Hier achter: Den schat der godl. liefden, fragm. Zie 313*a*.

312. **Troost** — Der sondaren — is dit boecxken ghenaemt. Bidt voor tweeuken. Ghepr. Tshertoghen Bossche, in dye Kerckstrate, bi my Jan van Turnout. [c. 1540]. 8°.

12 bl. Goth. letter. Titelhoutsneetje in 3 randen en nog twee houtsn.

Hier achter: Den schat der godl. liefden, fragm. Zie 313*b*.

313. **Schat** — Den — der godlijcker liefden, is dit boecxken ghenaemt, vol van gheestelijcke oeffeningen meditacien ende vuerighe gebeden, enz. Ghemaect, ende tsamen vergadert doer dye Carthuyseren tot Colen. Gheuisiteert, ende ghecorrigeert biden E. H. M. Jan van Baerl. Ghepr. Thantwerpen op die Lombaerde veste, tegen die gulden hant ouer by mi Simon Cock. Z. j. 8°.

132 bl. Goth. letter. Zie *Ned. Bibl.* 1869—71.

Twee zeer defecte exemplaren. Aan het eene ontbreekt het begin, aan het andere het slot. Verschillen in den druk, onderling, zoowel als met de in de *Ned. Bibl.* beschreven exemplaren:

a. in ouden perkamentomslag achter een fragment van den Spiegel der volcomenheyt, by Symon Cock (no. 311). Hieraan ontbr. de bladen C 1, S 1—3, 6—8, V 1—4 (= fol. 12, 112—114, 117—119, 128—131). Titelindeeling bijna geheel als *Ned. Bibl.* 1869.

b. in nieuwen perkamentomslag achter: Der sondaren troost, Tshertogenb. z. j. (no. 312). Hieraan ontbr. vel A—F 1 (fol. 32).

314. **Boecxken** — Een schoon — om vierichliken te begheeren in ons te comen den heylighen Gheest sonder wiens gratie nyemandt en mach salich worden. Ghepr. Thantwerpen op die Lombaerde Veste, inden Witten Hasewint, by mi Jan van Ghelen. [c. 1540]. 16°.

40 bl. Goth. letter. Titelhoutsn., kleine houtsn. in den tekst, drukkersm.

315. **Franck** (Sebastianus) van Woerd, Paradoxa ducenta octoginta, Dat is cclxxx. Wonderreden, ende recht als Raetselen, wt de heylige Scrift, die voor alle vleesch ongelooflijc, ende onwaer zijn: Doch tegen der gantscher werelt meyninge ende achtinge, gewis ende waer. Enz. Met Register. Z. pl. en j. [c. 1540?]. 8°.

400 bl., Goth. letter. *Ned. Bibl.* 948.

Op den titel een bijbeltekst, op de keerz.: Sebastianus Franck den christel. Leser. Inleiding tot de lieve vrienden en broeders over den aard der Paradoxa (fol. 2—12); de 280 paradoxa (fol. 12 *verso* tot 377); Register; Errata. — Het kan wel een veel latere druk zijn.

316. **Augustijn** (Sinte)s Hantboecxken seer deuoot, leerende hoe elck kersten mensche altijt op Gode dencken sal, hoe dat hy sijn sonden achter laten sal. Ende hoe dat hy inder liefden Gods blijuen mach. Ghepr. Thantwerpen By my Jan van Ghelen, In dye Baghijnenstrate (c. 1540). 8°.

48 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 153. *Art typ.* Jan v. Ghelen V 42.

Titelhoutsnee in drie randen. Van dit boekje was Bartholomeus Jacobszoon te Amsterdam medeuitgever. Een ex. met het dubbele adres is beschreven *Ned. Bibl.* 152.

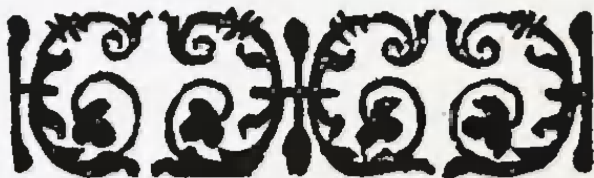
317. **Adam Pastoris** [ROELOF MARTENSZ], Een boexken darinne dat Pater noster wert wtghelecht vnde verclaert. Z. pl. en j. [c. 1540]. 8°.

12 bl. Goth. letter in 2 grootten. *Het Boek* 1922 blz. 91.

De bekende uitgaven van Adam Pastor zijn van midden 16e eeuw; naar den druk te oordeelen zou dit boekje iets ouder kunnen zijn.

¶ Een boexkẽ/
darinne dat Pater noster wert/
wtghelecht vnde verclaert/
door Adam Pastoris.

¶ De oren heft om te horen/de hore.
Mathei.xiij. Esa.xlij. Hiere.v. Ezech.xij.
Marcus.iiij.viij. Apocalipsis.ij.iij.
Joan.v capit.
¶ Ondersoecket de schrift.etc.
¶ Probeert alle dingh/dat goet
is dat holdet.
i.Tessa.v. i.Joan.iiij.

318. **Tractaet** — Een seer suuerlick — van der liefden schoenheit, die nv int leste deell der tyden van den hoghen H. Gheest bekent gemaeckt wert wat haer wesen, aert of natuer sy. Dat oeck doer Christum belaeft is, dat die H. Gheest die liefde totten leuen solde verklaeren. Johan. 14. [Door DAVID JORISZ.]. [c. 1540]. 8°.

50 bl. (het laatste blank). Duitsch-Goth. letter. Titel in houtsnee-omlijsting. Het 6e boekje in den onder no. 321 beschreven band.

319. **Gelouighe** — Hoe sich die —, die een suster ofte vrouwe tot hem neempt, draghen of sy beyde haer tegen den ander hebben sullen. Wat houwen ende trouwen te seggen: ende waer toe die Echt nut goet ende orber van G. ingheset is. Een clare berichtinge. [Door DAVID JORISZ.]. Z. pl. en j. [c. 1540]. 8°.
24 bl. Duitsch-Goth. letter. Het 5e boekje in den band no. 321.

320. **Offerhande** — Van die — ende gauen, die een Christen den HERE daegelicks sculdich is, een schoen bericht des leuendigen verstants. [Door DAVID JORISZ]. Z. pl. [c. 1540]. 8°.
16 bl. (het laatste blank). Duitsch-Goth. letter. Tekst-aanwijzingen op den kant. Het tweede stuk in den sub 321 beschreven band.

321. **Troost,** Raet, Leere ende onderwysinge, Inholdende enen gehelen gront der eewiger gerechticheyt, duecht ende waerheyt: voer alle beswaerde becommerde zielen. [Door DAVID JORISZ]. Z. pl. 1542. 8°.
20 bl. Duitsch-Goth. letter. — Op den titel in hs. de letters D. J.
Dit boekje is het eerste van een bundel van 7 boekjes van D. J., alle zonder auteursnaam, alle in dezelfde letter gedrukt, in een 16e-eeuwsch bandje: hout met leder overtrokken, resten van sloten, paneelstempel: de annunciatie. In 17e-eeuwsch schrift is aangeteekend, welke stukken later (a°. 1610) herdrukt zijn; niet herdrukt is een stukje, als het derde aangeduid, bl. B 1—7 van het hier beschreven boekje: „Iegelick neem waer ende sie op alle sijn werck, wille ende woort"... (n. 302, 305, 318—322).

322. **Vermaninghe** — Een seer goede — off onderwysinghe voor alle goetwillighe Godtureesende herten des Gelooffs. Van die groetinghe Ghenade ende Vrede in G. den Vader doer Jesum Christum. etc. [Door DAVID JORISZ]. Z. pl. [1542—43]. 8°.
24 bl. Duitsch-Goth. letter. De beide stukken ieder met eigen titelblad; een derde stuk „Wten Monde stemmelick ghesprooken" sluit zonder eigen titel bij het tweede aan. Elk van de drie stukken heeft aan het slot de aanwijzing Wtghegheuen inder Maent (resp.) Martio 1543, Octobri 1542, Janurio 1542. — Het zevende boekje in den band, beschr. onder no. 321.

323. **Jacobus Middelburgensis,** Elegans libellus ac nunc primum impressus, de praecellentia potestatis imperatoriae, in quo plurima lectu vehementer tum vtilia tum amoena ex variis authoribus: de ortu, gradibus, et discrimine dignitatum ciuilium et ecclesiasticarum. Impr. Hantvuerpie in off. Theoderici cognomine Mertens 1502. 4°. — Met titelhoutsnede.

70 bl. Rom. letter, enkele woorden Grieksch.

Titel rood gedrukt; houtsnee: keizerkroning; distichon, weer rood. Op de keerzijde Carmen elegiacum Erasmi, daarna brief van Erasmus aan Jacobus M. gedat. In nobili Louaniensium Acadaemia anno M.D.II Id. febr. Op bl. 3*verso* begint de opdrachtbrief tot het werk, aangeduid als Apologeticon tegen Aretinus, wiens brief wordt meegedeeld; op bl. 6*verso* begint de apologie zelve; de peroratio is gericht tot den bisschop van Kamerijk, en gedateerd Bruxelle 1500 pridie Cal. Nov. Beginletters niet ingevuld.

In denz. band: Apud Iulium II Pont. Max. pro rege Ludovico XII per Gulielmum Briconnetum apologetica oratio 1507, Par. Denis Roce.

324. **Johannes Picus Mirandula,** Auree epistole. Opus epistolarum accuratissime nuper recognitum sedulaque opera impressum a quo omnia menda que in prima impressione comperiebantur omnino abstersa sunt. S. l. Impr. 1509. 4°.

Druk van Theodoricus Martinus Alostensis te Antwerpen. 34 bl. (het laatste blank), Rom. letter. *Ned. Bibl.* 1723.

Titelhoutsnee: twee geleerden onder een boom. De titel zelf rood gedrukt, keerzijde blank. De tekst van de brieven loopt van bl. 2 tot 31*recto*; verder een gedicht „Deprecatio ad deum" en twee brieven van BAPTISTA MANTUANUS.

325. **Eligius Houcarius** [HOUCKAERT], Liuini seu Leuini archiepiscopi et martyris Gandauorumque tutelaris diui Vita, elego ca[r]mine conscripta. Ad eundem cum laudibus supplicatio. Bertulphi confessoris eorundemque protectoris vita brevissime elucidata. Ad eundem et commendatio et votum. In Colletam virginem longe venerabilem Paean elegiacus. Impr. in aedibus Ascensianis imp. Victoris Curuipontis vulgo crombrugghe et Gerardi Zweemere ad Idus Jan. 1511. 4°. — Met drukkersm. en houtsnee-initialen.

4 + 24 bl. Rom. letter (een enkel opschrift Goth.).

Op den titel het drukkersmerk „Prelum Ascensianum" met naammerk I[odocus] B[adius]. Daaronder deze versregels:

Haec tibi Gandaui venalis lector opella est
Magna vbi Victoris bibliothęca patet.

Op de keerzijde opdracht van Iodocus Badius Ascensius aan Antonius Claua, gedat. „Ex chalcographia nostra apud parrhisios Nonis Jan. MDXI". Verder opdracht van Eligius Houcarius aan denz. „Gandaui quinto cal. dec. 1510", acht gedichtjes van verschillende auteurs, en 2 bladzijden praenotamenta van Iodocus Badius. Op de genummerde bladen de in den titel aangegeven gedichten, gedrukt met interlignes, en inhoudsaanwijzingen op den kant. Aan het eind een lofdicht gericht aan Victor van Crombrugghe, bibliopola gandauensis. Colophon.

Dit boek is het zesde in een band met Latijnsche 16e-eeuwsche gedichten, eigendom van de Doopsgezinde gemeente. Zie no. 326 en 327.

326. **Eligius Houcarius** [HOUCKAERT], Tractatus de penitentia tersioribus versibus quam prius fuerat concinnatus. Etc. Venundantur Gandaui in off. Victoris van Crombrugghe iuxta aream diuae Pharaildis, et in off. Petri Caesaris pro rostris Gandauensium. Impr. Gandavi in Lynce 1513. 4°.

12 bl. Rom. letter. Twee houtsnee-initialen.

Geen titel. Inhoud met colophon. Op de keerz. opdracht van IOANNES LACTEUS Gandauus aan fr. Guido Croceus en fr. Dionisius Angianus.

Vijfde stuk in den band met Lat. gedichten, behoorende aan de Doopsgez. gemeente (zie no. 325).

327. **Ludovicus Blaviflos** [BLAEUBLOEME], Super immaturo magistri Ioannis Dullardi Gandauensis obitu threnodia. Impr. Gandaui in Lynce 1513. 4°.

Uitgaaf van Victor van Crombrugghe en Petrus Caesar (zie het dubbele adres bij no. 326).

4 bln. Rom. letter. Twee houtsnee-initialen.

Geen titel. Opdracht aan Ioannes Campester, en op de keerzijde drie gedichtjes van Petrus Scoubecanus Gandauensis e. a.

Dit boekje is het derde in een bundel Lat. gedichten in ouden lederen band, behoorende aan de Doopsgezinde Gemeente (zie no. 325 en 326).

De Biographie Nationale (II 467), vermeldt dit boekje naar Panzer; het is „presque introuvable et ne figure dans aucun catalogue".

327*a*. **Epistole** beati Pauli Apostoli gentium doctoris sanctissimi et sapientissimi. Necnon et beatissimorum Jacobi, Petri, Joannis et Judae Epistolae canonicae. Add. est ipsius b. Pauli epistola ad Laodicenses. Item eiusdem ad Senecam sex et Senecae ad ipsum octo epistolae. Veneunt Louanii in aed. Theodorici Martini Alostensis e regione scolae iuris ciuilis, ubi impr. sunt. 1513. 8°.

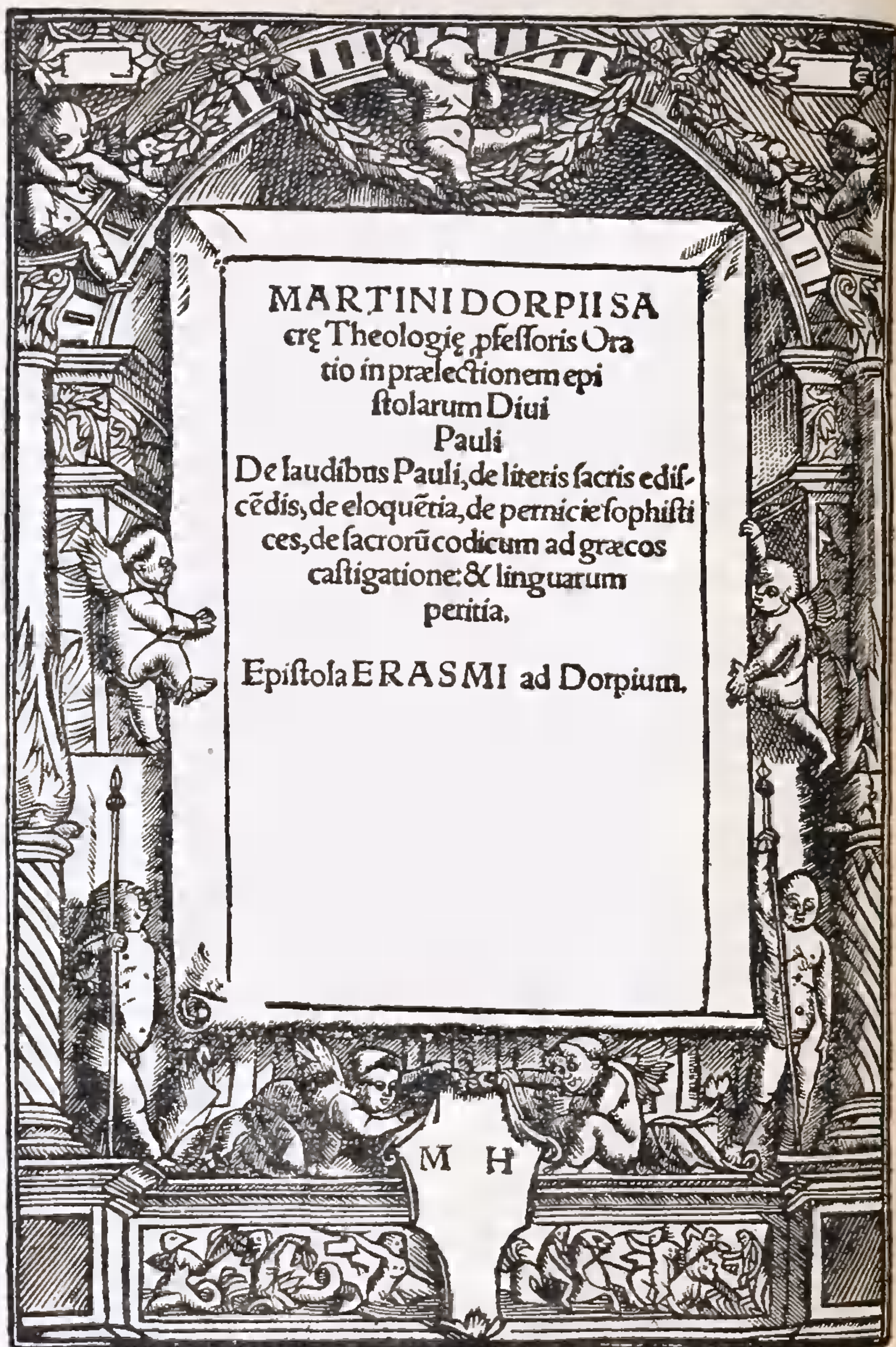
112 bl. Rom. letter. *Ned. Bibl.* 330.

Op de keerz. v. d. titel: Judocus Clichtoueus piis lectoribus. Aan het eind onder het col.: Petrus Tonsor Attrebatensis recognoscebat.

328. **Dorpius** [MARTINUS], Dialogus, in quo Venus et Cupido omnes adhibent versutias, vt Herculem animi ancipitem in suam militiam inuita Virtute perpellant. Eiusdem Thomus Aulularíae Plautinae adiectus cum prologis aliquot in Comediarum actiones, et pauculis carminibus. CHRYSOSTOMI Neapolitani epistola de situ Hollandiae viuendique Hollandorum institutis. GERARDI NOVIOMAGI de Zelandia epistola consimilis. Prostant venales in ed. Theoderici Martini Alostensis Louanii e regione Scholae Iuris ciuilis qui et impressit. [1514]. 4°.

36 bl. Rom. letter. *Ned. Bibl.* 737.

Brief aan Ioannes Neuius Hondiscotanus Lilianorum pedagogii gymnasiarcha (3 bladzijden), Prologus tot de toeschouwers (ruim 2 blz.); de dialoog loopt van bl. A iiij tot Dijrecto. Daarna brief aan Hieronymus Buslidius. Op bl. Diiirecto: Ad Louanienses inuitatiuncula ad spectandam Aululariam Plauti, completam a Dorpio quae acta est in Lilio per primarios discipulos Dorpii III Non. Sept. MDVIII. De Prologus op de Aulularia door Dorpius en het Complementum van D. op het stuk van Plautus (13 bladz.). Brieven van Ioannes Nevius, e. a. Prologus van Dorpius op den Miles van Plautus, enz. Inleiding van Dorpius op den brief van Chrysostomus; dan die van Gerardus Noviomagus, gedat. Louanii in Collegio Cruciferorum secundo kal. Mart anno M.CCCC.XIIII(*sic*). Lijstje van Errata.

MARTINI DORPII SA
crę Theologię ꝑfessoris Ora
tio in prælectionem epi
stolarum Diui
Pauli
De laudibus Pauli, de literis sacris edis-
cẽdis, de eloquẽtia, de pernicie sophisti
ces, de sacrorũ codicum ad græcos
castigatione: & linguarum
peritia.

Epistola ERASMI ad Dorpium.

Titel van: Mart. Dorpius, oratio in praelectionem epist. D. Pauli. no. 331.

329. **Erasmus** Roterodamus, Parabolarum, siue Similium liber, nuper ab eodem recognitus, et a mendis chalcographorum perpurgatus ac denuo formulis nitidissimis, tersiss. excusus. GERARDUS NOVIOMAGUS emendabat. Venundatur Louanii e regione Scholae Iuris ciuilis. In aed. Theodorici Martini Alustensis 1515. 4°.

79 bl. Rom. letter. *Ned. Bibl.* 838.

Titel rood en zwart. Opdrachtbrief aan Petrus Aegidius, gedat. Basileae Anno M.D.XIII. Id. Oct. Enkele houtsnee-initialen.

330. **Andrelinus** (P. FAUSTUS), Epistolae prouerbiales et morales longe lepidissimae, nec minus sententiosae. [Lovanii] Ex aedibus Theodorici Martini Alustensis 1516. 4°.

14 bl. Rom. letter. Groot drukkersmerk op den titel. Houtsnee-init. Aanteekeningen in hs.

331. **Dorpius** (MARTINUS), Oratio in praelectionem epistolarum Diui Pauli. De laudibus Pauli, de literis sacris ediscendis, de eloquentia, de pernicie sophistices, de sacrorum codicum ad graecos castigatione et linguarum peritia. Epistola ERASMI ad Dorpium. Michael Hillenius Antuerpiae imprimebat 1519. 4°.

18 bl. Rom. letter, ook Grieksche en in de kantteek. Gothische. *Ned. Bibl.* 739. *Art typ.* Mich. H. III 10 en XVI 65. Titel in houtsnee-omlijsting.

332. **Murmellius** (IOANNES), Tabularum opuscula tria, pueris multo vtilissima. Antuerpiae in aed. Mich. Hillenii Hoochstratani 1521. 4°.

28 bl. Rom. letter. Titel in houtsnee-omlijsting.

Op den titel de inhoudsopgaaf van de drie Tabulae. In primis agitur De cognoscendis generibus nominum. In alteris De nominum declinationibus, De nominibus anomalis, De comparatione nominum. In extremis De verborum praeteritis et supinis, De anomalis et defectivis verbis, De speciebus verborum. Op de keerz. brief van Io. Gymnicus, die voor een beteren druk van deze voortreffelijke Tabulae had gezorgd. Opdrachtbrief van Murmellius aan Herm. Stuuius Vechtensis, gedat. Alcmarie nonis Mart. 1517.

333. **Ordinarius divini officii** [pro ordine Canonicorum Regularium Capittuli sive Congregationis Wyndesemensis]. Daventriae ex off. Alberti Pafradi 1521. 4°.

[4 +]12 + 74 bl. Goth. en Rom. letter. *Ned. Bibl.* 1649. *Art typ.* Alb. Pafr. IV 16—18 Jac. de Br. I 2.

De vier aanvangsbladen, titel en prologus, ontbreken, en zijn vervangen door een quatern van 4 bladen, waarop in handschrift de Prologus, Tabula declaratoria, Erratulorum brevis recognitio, De prima missa custodienda etc. Het hs. loopt door op de voorzijde van het blanco-beginblad van de volgende quatern; daarna op 11 bladen Kalender, gedrukt in Gothische letter in twee grootten. Op de genummerde bladen de Ordinarius, in Rom. letter, met houtsnee-initialen, gevolgd (fol. LXVII) door Tractatus de periculis missae. Op fol. LXXIIIrecto einde, daarna Forma absolutionis en colophon; 2 blanco bladz.; op de laatste bladz. Mariahoutsnee, *Art typ.* Jac. de Breda I 2.

Dit deels geschreven, deels gedrukte boek maakt deel uit van een bundel Constitutiones capituli Windesemensis in twee fraaie rood-kalfslederen stempelbanden, uit de boekerij van W. Moll in de Universiteitsbibliotheek gekomen. Zie den Cat. der handschr. II no. 609.

334. **Evangelium** — Sanctum Iesu Christi —. Secundum Matthaeum. Secundum Marcum. Secundum Lucam. Secundum Ioannem. Acta apostolorum. Antwerpiae ap. Ioannem Thibault Gourneansem 1525. 16°. — Met houtsnee-initialen en drukkersm.

448 bl. (waarvan één, pp 8, ontbr.), curs. letter. *Ned. Bibl.* 341. *Art typ.* Joh. Thib. III 10—13.

335. **Barlandus** (Adrianus), Rerum gestarum a Brabantiae ducibus historia, nunc primum Latine conscripta, usque in ann. 1526 imperante Carolo V. Catalogus insignium oppidorum Germaniae inferioris. Hadrianus Tilianus et Io. Hoochstratanus Antuerpiae excud. 1526. 8°.

148 bl. Rom. letter. *Ned. Bibl.* 236.

Titel in vier randen. Praefatio 2 bl. Nomina ducum 1 bl. Cronica, met houtsnee-initiaal bl. ai—r4. Brief van Hadr. B. aan Hadrianus a Rivulo 1 bl. De Catalogus urbium r6—s7. Emendationes en col.

336. **Evangelium** Sancti Lucae, iuxta exactissimam atque postremam Erasmi Roterodami recognitionem. Daventriae ex aed. Alberti Pafradi 1526. 4°.

36 bl. Rom. letter.

Titel in houtsneeomlijsting, op de keerz. Vita S. Lucae, bl. 2: Elenchus capitum. Bl. 3—36 tekst met aanwijzing van parallel-teksten op den kant. — Vele hs.-aanteekeningen.

337. **Iason a Pratis,** De pariente et partu, liber obstetricibus puerperis nutricibusque utilissimus. S. l. 1527. 8°.

Druk van Michiel Hillen van Hoochstraten? 24 bl. Curs. letter. Houtsnee-initiaaltjes.

Titel in houtsneeomlijsting (4 blokjes); op de keerz. Index.

Eigendom v. d. Maatsch. t. bev. d. geneesk.

338. **Homerus,** Cum Iliados, tum Odysseae libri XLVIII. Laurentio Vallen. et Raphaele Volaterrano interpr. His recens acc. Ausonii argumenta. Item *βατραχομυομαχία*, id est Ranarum et murium pugna, Aldo Ma[nutio] Ro[mano] interprete. Item Deorum hymni XXXII Iodoco Velareo Verbrokano interpr. Item Homeri vita per Dionem Philosophum, eodem interprete. Ap. Io. Grapheum [Antverpiae] 1528. 8°.

268 + 224 bl. Curs. letter. *Ned. Bibl.* 1110. *Art typ.* Io. Graph. II 6.

De Odyssea met eigen titel en folieering; Batrach. en Hymni met eigen titels, die bij de folieering niet zijn meegeteld. Beide deelen met het drukkersm. Charitas aan het einde.

Oud lederen stempelbandje, zeer versleten.

Ἡ ἀγάπη πάντα στέγει.

339. **Gauricus** (Pomponius), De sculptura seu statuaria, libellus sane elegantissimus, pictoribus, sculptoribus, statuariis, architectis etc. mire utilis et lectu iucundus. Item Aeglogae lepidissimae duae. Antuerpiae ap. Io. Grapheum 1528. 8°.

64 bl. Curs., en Gr. letter. *Ned. Bibl.* 961. *Art typ.* Io. Graph. II 6, III 9.

Op de keerz. v. d. titel inhoudsopgaaf. Opdrachtbrief van Cornelius Grapheus aan Io. Carondeletus Aartsbisschop v. Palermo; de schrijver wijdt zich aan de taak, zijn broeder die een drukkerij ondernomen heeft, met alle kracht te helpen, door goede boeken voor de pers gereed te maken. Drukkersmerk charitas.

340. **Res gestae** — Pro religione Christiana — in Comitiis Augustae Vindelicorum habitis a. D. M.D.XXX. [Scr. LEVINUS PANAGATHUS]. Vaenund. Louanii a Bartholomaeo Grauio sub sole aureo. 4°.

12 bl. Rom. letter. *Ned. Bibl.* 1672.

Op de keerz. v. d. titel privil. van Carolus V aan Levinus Panagathus voor het drukken van deze Res gestae.

EX INDICE
RAIMVNDI MARLIANI, VI•
RI SVO TEMPORE ERV
DITISSIMI, IN COM
mentaria C.Iulij Cæſaris•

Burones populi inter
Belgas, gente, nomine
& numero Germani ap
pellati, Condruſis, Me•
napijs, Aduaticis, Tre
ueris, quorũ clientes e•
rant, & ſyluæ Arduen•
næ finitimi, nunc Leo•
dienſes dicti, apud Gal
los Liege. Horum maxima pars inter Rhenum
& Moſam, qui ſcilicet Moſa fluuius eos alluit,
his Sicambri, qui Gelrhenſes erant, Traſrhena•
ni ſunt proximi. Ciuitas tunc Eburonum igno•
bilis atq; humilis proximi Oceano & ſyluis, con
tinentesq; paludes habebant. His duo reges pre
erant, quo magis cõſtat eos fines q̃ latiſſimos ex
titiſſe quibus coniectura eſt ducatum Lutzẽbur
genſem & Lothoringenſem, ac Iuliacenſis par•
tẽ & Comitatum Namurcenſem, vrbẽmq; A•

Tekstblad van no. 341.

341. **Placentius** (IOANNES), Catalogus omnium antistitum Tungarorum, Traiectensium, ac Leodiorum, et rerum domi bellique gestarum Compendium. Impr. Antuerpiae extra portam Camerae per me Guil. Vorsterman (c. 1530). 8°.

116 bl. Rom. (ook Grieksche en curs. letter). *Ned. Bibl.* 1726. *Art typ.* Vorsterm. XII 35—38. Houtsnee-initialen.

Op den titel kardinaalswapen; het geheel in vier houtsneeranden. Bronnenlijstje, Grieksche en Lat. gedichtjes. Inleiding gedat. Lovanii XVIII Cal. Oct. 1529. Op bl. 8 aan weerszijden houtsn. in randen. De tekst op bl. 9—111. Weer Lat. gedichten, Erratula, col. en drukkersmerk. Houtsnee-initialen.

342. **Jason Pratensis,** Liber de arcenda sterilitate et progignendis liberis. Antverpiae ap. Michaelem Hillenium in Rapo 1531. 4°.
48 bl. Rom. letter. — Eigendom v. d. Maatsch. t. b. der geneesk.

GEMMA PHRY-
SIVS DE PRINCIPIIS ASTRONO-
miæ & Coſmographiæ, Deq; vſu Globi ab eodem
editi. Item de Orbis diuiſione, & Inſu-
lis, rebuſq; nuper inuentis.

Væneunt cum Globis Louanii apud Seruatium Zaſſenum, & Antuerpiæ apud Gregorium Bontium ſub ſcuto Baſilienſi.

Titel van Gemma Phrysius, no. 345.

343. **Syntaxis Brechtana** [Auct. IOANNES CUSTOS]. De integro nuper recognita atque in compendium mira facilitate coacta. Introductorium in artem versificatoriam. Antuerpiae apud Michaelem Hillenium in Rapo 1531. 4°. — Omlijsting met jaart. 1510.

24 bl. (het laatste blank). Rom. letter in twee grootten. — Over den schrijver, en versch. uitg. v. h. werk, zie *Het Boek* 1923 blz. 49 en v.

344. **Agrippa ab Nettesheym** (HENRICUS CORNELIUS), De incertitudine et vanitate scientiarum et artium, atque excellentia Verbi Dei, declamatio. Apud Florentissimam Antuerpiam 1531. 8°.

155 bl. Rom. letter, enkele woorden Grieksch. *Ned. Bibl.* 50.

4 bl. voorwerk: titel; Ad Lectorem; brief aan Augustinus Furnarius; Loci communes tractandorum. De Praefatio, en de Declamatio zelve op 151 bl. gen. 9—159. Een slotwoord, tot den lezer gericht door den niet genoemden uitgever, is gedateerd „ex officina nostra".

Ex. in ouden band, behoorende aan de Maatsch. t. bev. d. geneesk.

345. **Gemma Phrysius,** De principiis astronomiae et cosmographiae, deque usu Globi ab eodem editi. Item de orbis diuisione et insulis, rebusque nuper inuentis. Vaeneunt cum globis Louanii ap. Seruatium Zassenum, et Antuerpiae ap. Gregorium Bontium sub scuto Basiliensi. Ioan. Grapheus typis exc. 1530. 4°.

42 bl. Rom. letter. *Ned. Bibl.* 971. *Art typ.* Io. Grapheus III 10.

Titelhoutsnee (globe), en sfeer op bl. 3*verso*, beide in 1533 weer geplaatst in Petrus Apianus, Cosmographia. Charitasmerk, zie blz. 117.

Dit boek is het tweede in den bundel beschreven onder no. 347.

346. **Pictorius Vill.,** Theologia mythologica ex doctissimorum virorum promptuario in compendium congesta. Videlicet De nominum deorum gentilium ratione. De imaginibus, aut formis, insignibusque eorundem. Et omnium imaginum explanationes allegoricae. Antverpiae ap. Michaelem Hillenium in Rapa 1532. 8°.

64 bl. Curs. letter, enkele Grieksche woorden. *Ned. Bibl.* 1721.

Op den titel vierregelig gedicht: Tyroni. Auctorum catalogus. Opdrachtbrief van Pictorius apud Friburgum Brisgoicum paedonomus, gedat. Friburgi 1532. Op de laatste bladz. drukkersm. TEMPVS.

347. **Petrus Apianus** (dictus BENEWITZ), Cosmographicus liber, iam denuo integritati restitutus per GEMMAM PHRYSIUM. Item eiusdem GEMMAE PHRYSII Libellus de locorum describendorum ratione, et de eorum distantiis inveniendis, nunquam ante hac visus. Vaeneunt in pingui Gallina per Arnoldum Birckman. Ioan. Grapheus typis excudebat Antuerpiae 1533. 4°.

66 bl. Rom. letter. *Ned. Bibl.* 122 (var.). *Art typ.* Io. Grapheus I 1—3.

Op den titel globe-houtsnede (zie no. 145); daaronder in afwijking van de beschrijving in de *Ned. Bibl.* het adres van Birckman. Tal van houtsn., waarbij beweegbare figuren; fol. V *verso* de sfeer in de *Art typogr.* afgebeeld. Aan het eind drukkersmerk van Grapheus (schrijvende hand zie afb. *Art. typ.*) en uitgeversmerk van Birckman (niet dat van de Bonte, in de *Art typ.* afgebeeld).

In ouden, sterk beschadigden blindstempelband gevolgd door: Gemma Phrysius, De princ. astr. etc. (zie no. 345). Daarachter: De situ ac moribus regnorum omnium, quae hac praesentis Europae, charta(?) cōntinentur, quaeque sunt Europae contigua Epitome (zonder naam van auteur) Norimbergae impensis Christophori Zelle; Henricus Glareanus, De geographia liber, tertio recogn. Frib. 1533, exc. Io. Faber.

348. **Damus** (BERTHRAMUS) Brunouicanus, Epistola D. Pauli ad Titum, carmine heroico paraphrasticω̃s. Venund. Louanii ap. Barthol. Grauium sub sole aureo 1533. 8°.

8 bl. cursieve letter. *Ned. Bibl.* 681.

Na den titel (bl. 2) dichterlijke brief aan Damianus Goes, Daarna, met houtsnee-initiaal de Brief aan Titus (12 bladz.), gedat. „Hantuerpiae 27 Jun. 1533.

Gebonden achter: Michaelis Tarchaniotae Marulli Epigrammata et hymni, Par. 1529.

349. **Driedo** (IOANNES) a Turnhout, De ecclesiasticis scripturis et dogmatibus libri 4. Vaenundantur Louanii a Bartholomaeo Grauio sub sole aureo. Ex off. Rutg. Rescii 1533. f°.

20 + 630 blz. (foutief gepagineerd). Rom. letter. *Ned. Bibl.* 744.

Ex. uit de boekerij van Jac. Buyck, in perk. band (de sloten verloren). Hier en daar aant. van zijne hand; ook de pagineering door hem (niet geheel juist) gecorrigeerd. In denz. band: Operum Ioannis Driedonis tom. III en IV, ex off. Barth. Grauii 1550, 1553.

350. **Herborn** (NICOLAUS), Enarrationes evangeliorum, per sacrum quadragesimae tempus occurrentium. Adj. est elenchus ... in marginalibus perstringens spatiis quicquid in universo opere vel utilius vel iucundius esse iudicatum est. Exc. Antverpiae in off. Michaelis Hillenii 1533 (aan het einde 1534). 8°.

4 + 360 bl. Rom. letter in 2 grootten. *Ned. Bibl.* 1055.

Opdracht gedat. „Ex Yprensi Coenobio anno 1532". De enarrationes op de genummerde bladen 1 tot 339, waarbij 303 tot 312 tweemaal genomen zijn; de tekstwoorden tusschen den commentaar in grootere letter, de kantteekeningen in zeer kleine. Aan het einde een verzoek aan den lezer om een gunstig oordeel, een gebed, index, een geheel blank blad, en een met drukkersmerk TEMPVS (*Art. typ.* Mich. Hill. IX 30).

Op den titel geschreven „Liber Henrici Verhovii pastoris in Apeldorn". Daaronder „Emi ab eius haeredibus. Calcariae". Dit laatste geschreven door I. Buyck, wiens stempel er onder staat; met diens boekerij is het boek in de Amsterdamsche bibliotheek gekomen; later overgebonden. Enkele kantteek. van Buyck.

351. **Isidorus** — Beatus — Hispalensis quondam archiepiscopus, De officiis ecclesiasticis libri duo. Ante annos D.cccc. ab eo aediti, et nunc ex vetusto codice in lucem restituti. Vaeneunt Antuerpiae in aedibus Delphorum, per Iohannem Steelsium. Exc. Ioan. Graph. 1534. 8°.

48 bl. Rom. letter. *Ned. Bibl.* 1181.

352. **Polyonimus Syngrapheus,** Schola Apitiana, ex optimis quibusdam authoribus diligenter ac noviter constructa. Accessere dialogi aliquot D. ERASMI Roterodami et alia quaedam lectu iucundissima. Vaen. Antuerpiae in aed. Io. Steelsii. Typis Ioan. Graphei 1535. 8°.

68 bl. Rom., ook Grieksche, letter. *Ned. Bibl.* 1974.

Titel in houtsneeomlijsting (*Art typ.* Grapheus IV, 14) met wapenschildje, waarop gedrukt I. G. 1535. De Schola eindigt op bl. E 6; daarna de dialogen: Convivium poeticum, Convivium fabulosum, Problema, Epicureus. Op de laatste bladz. drukkersm. van Io. Steels.

353. **Gnapheus** (Guilielmus), Acolastus de filio prodigo comoedia. Antverpiae ap. Michaelem Hillenium in Rapo 1535. 8°.

32 bl. Curs. letter (een enkel woord Grieksch). *Ned. Bibl.* 1008.

Titel in houtsneeranden (*Art typ.* Mich. Hillen X 34). Opdrachtbrief van Guilielmus Gnapheus (gymnasiarcha) Hagiensis aan Ioannes Sartorius Amstelredamus. Aan het eind de mededeeling: Guilielmus Fullonius canebat apud Hagienses suos anno M.D.XXIX. — Stempelband, zie onder no. 360.

354. **Eckius** (Ioannes), Enchiridion locorum communium, aduersus Martinum Lutherum et asseclas eius. Interiecta sunt noua quaedam, hactenus impressa nunquam. XXI Articuli Anabaptistarum, per D. Ioannem Cochleum confutati, et unde suam habeant originem. Item, Index errorum adnotatorum in Caietani commentariis, per Ambrosium Catharinum Politum. Item D. Cypriani epistola de sacerdotibus obtemperandis. Antuerpiae in aed. Steelsii 1535. 8°.

140 bl. Rom. letter. Houtsnee-initialen. *Ned. Bibl.* 749.

Op de keerz. v. d. t.: Tabella locorum communium. Opdrachtbrief gedat. 1529. Het Enchiridion loopt van bl. 4—116; Index errorum bl. 117—124; XXI Articuli 125—134; De veneratione et invocatione Sanctorum adversus Lutheranos 135—139recto; colophon; Cypriani epistola. — Stempelband, zie onder no. 360.

355. **Beatus Rhenanus,** Des. Erasmi Roterodami viri incomparabilis vita, et Epitaphia quaedam. Antverpiae ap. Io. Steelsium. 1536. 8°.

24 bl. Rom., curs. en Gr. letter. *Ned. Bibl.* 872. *Art typ.* Grapheus V 17, Vorsterman VIII 20, 21, 23.

Op de keerz. v. d. t. medaillonportret van Erasmus met dichterlijk bijschrift van Gilbertus Cognatus Nozerenus. Vita 5 blz.; Friderici Nauseae in Erasmum Monodia 29 blz. Epitaphia van Fr. Nausea, Corn. Grapheus, Udalricus Zasius, Nicolaus Freigius, en and. 6 blz.; Erasmus, In mortem Thomae Mori, en epit. van Io. Sapidus 5 blz.; drukkersmerk.

Hierachter geb.: Des. Erasmi liber de praeparatione ad mortem, en Michael Verinus, Disticha de moribus, beide Col. Io. Gymnicus 1537.

356. **Algerus**, De veritate corporis et sanguinis dominici in Eucharistia, etc. Antverpiae sub scuto Burgundiae, in aed. Io. Steelsii 1536. 8°.
104 bl. (het laatste blank). Rom. letter. *Ned. Bibl.* 99.
Zie de beschrijving van het ex. uit de schenking-Sterck onder no. 189.
Dit ex. is het tweede boekje in den band beschreven onder no. 360.

357. **Vida** (MARCUS HIERONYMUS), Christiados libri sex. Antverpiae apud Ioannem Steelsium, in scuto Burgundiae. Typis Io. Graphei 1536. 8°.
120 bl. Curs. letter. *Ned. Bibl.* 2156.
Op titel en keerz. gedichtjes van Cornelius Grapheus. Aan het eind een „Poetae protestatio". — Stempelband, zie onder no. 360.

358. **Barlandus** (HUBERTUS), Epistola medica de aquarum destillatarum facultatibus, De Adriani Aelii Barlandi mortis genere,-hacque occasione, multa obiter de fluxuum ventris, et haemorrhoidum generibus, inter quae enucleatur Pauli Aeginetae caput de Haemorrhoidibus ... ad clariss. med. doctorem M. Petrum Morbecanum physicum Antuerpianum. Antverpiae ap. Io. Steelsium, in scuto Burgundiae 1536. 8°.
36 bl. (het laatste blank). Rom. en Grieksche letter.
De brief eindigt bl. 29recto met de dateering „Veriae Cal. April. 1536". Dan volgt een brief van Petrus Morbecanus medicus Antuerpianus aan Hubertus Barlandus Philiatrius, Principis Veriensis Physicus, ged. Antuerpiae 1536 prid. assumptionis virginis Mariae". Op bl. 35 *verso* drukkersmerk van Steelsius.

359. **Prudentius Clemens** (AURELIUS), Opera multo quam antea castigatiora, praeterea et AELII ANTONII NEBRISSENSIS comment. ill., quibus insuper adglutinata sunt Scholia IOANNIS SICHARDI, quae omnia nunc primum in Philomusorum gratiam excusa sunt. Exc. Antuerpiae Martinus Caesar 1536. [1537]. 8°.
296 bl. Curs. en Rom. letter, eenige woorden Grieksch. *Ned. Bibl.* 1768.
Op de keerz. v. d. titel de inhoud: Psychomachia. Cathemerinon. Peristephanon. Apotheosis. Hamartigenia. Contra Symmachum praef. urbis libri duo. Enchiridion Noui et Veteris testamenti. Opdracht van Io. Sichardus aan Martinus Golias, ged. 1537 mense Martio. Aurelii Prudentii vita per Aldum Romanum. Na 8 bl. voorwerk volgen de gedichten in cursieven druk met comm. en scholien in Rom. druk op de genummerde bladzijden, aanvangende met vel B; nummering dikwijls fout. Houtsnee-initialen.

360. **Ioannes Roffensis** [FISHER], Sacri sacerdotii defensio contra Lutherum, iam primum ab Archetypo euulgata. Antverpiae Ap. Io. Steelsium in scuto Burgundiae 1537. 8°.
52 bl. Rom. letter. *Ned. Bibl.* 942.
De tekst eindigt fol. 51recto; daarna brief van Cyprianus en drukkersm.
In ouden lederen zeer beschadigden blindstempelband; paneelstempel, aan de voorzijde goed bewaard: Keizerportret in medaillon, met adelaar, zuilen, en onderschrift PLVS OVLTRE // KAROLVS V IMP. In den band nog vier boeken:
ALGERUS, De veritate corporis et sanguinis. Antw. 1536. no. 356.
JO. ECKIUS, Enchiridion. Antw. 1535. no. 354.
MARC. HIER. VIDA, Christiados l. sex. Antw. 1536. no. 357.
GUIL. GNAPHEUS, Acolastus. Antw. 1535. no. 353.

361. **Brunsfelsius** (Ottho), Epitome medices summam totius medicinae complectens. Libellus vere aureus omnibusque medicinae studiosis maxime necessarius. Vaeneunt Antuerpiae sub insigni rubri Castri. Guilhelmus Montanus exc. Antuerpiae 1540. 8°.
84 bl. Rom. letter.
Op den titel drie houtsnee-sierblokjes, op de keerzijde een Elenchus. Inleidende beschouwingen uit Plinius en Dioscorides „de differentiis herbarum", uit Theophrastus. Tabulae van de kruiden naar hare werking enz. Aan het einde drukkersmerk TANGIT MONTES ET FVMIGANT. Ps. 104. — Eigendom v. d. Maatsch. t. b. d. geneesk.

362. **Sartorius** (Ioannes), Grammatica una cum eiusdem Centuria syntaxeon, ab authore recognita. Antverpiae ap. Mich. Hillenium 1540. 8°.
36 bl. Curs. en Rom. letter, ook Grieksch. Houtsnee-initialen.
Opdracht aan Guil. Gnapheus, gymnasiarcha Hagiensis. De grammatica eindigt met bl. 30; brief v. S. aan Petrus Nannius domus Hieronimianae moderator apud Louanios, geschreven „ex nostro Musaeo Amsterodami postr. Cal. Apr.; Plutarchus de liberis educandis, ingeleid en vert. door Guarinus. Aan het einde drukkersmerk TEMPVS.

363. **Theodoritus** Cyrensis episcopus, De Euangelicae veritatis ex Graecorum atque gentium philosophia cognitione, sive de Graecarum affectionum curatione libri duodecim. Zenobio Acciaolo interprete. Cum indice copiosissimo. Antverpiae ap. Io. Steelsium, in scuto Burgundiae 1540. 8°.
8 + 158 + 6 bl. Rom. letter. Houtsnee-init. Drukkersm. *Ned. Bibl.* 2001.
Oude lederen band met blindstempels (medaillonkoppen).

364. **Erasmus** (D.), Epistolarum floridarum liber unus, antehac nunquam excusus. Antverpiae ap. Ioan. Steelsium in scuto Burgundiae. Typis Ioan. Graphei 1540. 8°.
158 bl. Rom. letter, enkele woorden Grieksch. *Ned. Bibl.* 822.
Medaillon-portret op den titel. Inleidende brief aan Io. Heruagius, ged. 1531. Tekst v. d. brieven fol. II*verso*—CLVI*verso*. 2 bl. Index. Drukkersm. v. Steelsius. Tusschen tekst en index 2 bl. weggesneden.

365. **Erasmus** (D.), Paraphrasis in Novum Testamentum, videlicet in quatuor evangelia et Acta apostolorum, postremum ab ipso autore recognita emendataque, tum ex archetypis, tum eruditorum animadversione, ita ut accuratius fieri uix potuerit. Antuerpiae Apud Ioannem Steelsium sub scuto Burgundiae. Typis Martini Merani 1540—1541. 8°.
136 + 104 + 180 bl. Rom. letter.
De paraphr. op Matthaeus, Marcus en Lucas; de laatste twee met eigen titel en pagineering, en merk van Steelsius. Alleen de algem. titel heeft het jaartal 1540; al de drie boekjes hebben het jaar 1541. Opdrachten aan KarelV, Frans I en Hendrik VIII.
Het Evang. van Johannes ontbreekt. Aan Matth. ontbr. vel L; in plaats daarvan is vel LLl van Johannes ingevoegd.

365*a*. **Plutarchus** Chaeroneus, Libelli tres, nunc primum latinitate donati per Jod. Velaraeum. I De superstitione. II Quo pacto se quis citra inuidiam laudare posset. III. De futili loquacitate. Antuerpiae ap. Ioann. Steelsium 1540. 8°.
52 bl. Rom. letter.
Met een aantal 16e eeuwsche werkjes in een oud stempelbandje uit dien tijd. Paneelstempeltjes met medaillonportretten. Boekerij van de Doopsgezinde gemeente. Dit boek is het tweede in den band.

365*b*. **Cuspinianus** (Io.), De Turcorum origine, religione, ac immanissima eorum in Christianos tyrannide, deque viis per quas Christiani principes Turcos profligare et inuadere facile possent. Antverpiae ap. Ioann. Steelsium in scuto Burgundiae 1541. 8°. — Met drukkersm.

8 + 92 bl. Rom. letter. Het 3e boek in den band vermeld onder no. 365*a*.

365*c*. **Aurelius Lessigniensis** (JULIANUS), Commentarius in primam et secundam Horatii Satyram. Paraphrasis in easdem. Antverpiae typis Ant. Goyni 1541. 8°.

40 bl. (het laatste blank). Rom. en curs. letter. Het achtste boek in een band behoorende aan de Doopsg. gem. Zie 365*a*.

365*d*. **Brontius** (NIC.) [LE BRON], Libellus de utilitate et harmonia artium, tum futuro jurisconsulto, tum liberalium disciplinarum politiorisue literaturae studiosis utilissimus. Antverpiae ap Sim. Cocum 1541. 8°. Met houtsn.

68 bl. curs. letter. *Het Boek* 1922 blz. 257 e. v.
Hierbij aansluitend: „'Δρετῆς ὁδὸς" en „Carmen ad Carol. Quintum."

365*e*. **Brontius** (NIC.) [LE BRON,], Libellus compendiariam tum virtutis adipiscendae tum literarum parandarum rationem perdocens. Adj. sunt carmina, facilem studendi juri modum tradentia. Antverpiae ap. Sim. Cocum 1541. 8°. — Met houtsn.

52 bl. (het laatste blank) curs. letter. *Het Boek* 1922 blz. 263 en v.
Boven aan de bladz. luidt de titel: „'Αρετῆς ὁδὸς." Sluit aan bij: BRONTIUS, Libellus de utilitate, etc.

365*f*. **Brontius** (NIC.) [LE BRON,] Car[men] ad opt. max. etc. princ[ipem] Car[olum] Quin[tum]. Antverpiae typ. Ant. Goini 1541. 8°. — Met houtsn.

20 bl. curs. letter. *Het Boek* 1922 blz. 266 e. v.
Vier gedichten van Brontius, aansluitend aan zijne beide paedagog. werkjes (no. 365 *d* en *e*).

365*g*. **Vives** (IO. LOD.), Familiarium colloquiorum formulae, sive linguae latinae exercitatio. Nunc primum in lucem ed. Antverpiae excud. Guil. Montanus 1542. 8°. — Met drukkersm.

126 gen. bladzijden, en 25 registerbladen. Rom. letter.
Het eerste in den bundel van ongeveer gelijktijdige boekjes, behoorende a.d. Doopsg. gem. Zie 365*a*.

365*h*. **Andrelinus** (P. FAUSTUS), Epistolae prouerbiales et morales, lepidae et sententiosae. Tali forma ex secunda recognitione impressae, ut Adagiis Erasmi commodé adiungi possint. Antverpiae in aed. Io. Steelsii 1542. 8°. — Drukkersmerk en init.

16 bl. Rom. letter. — Voorin brief v. Beatus Rhenanus van 1508. Het vierde boekje in den band, behoorende aan de Doopsgez. gem. Zie ond. no. 365*a*.

¶ Le liure en Hebrieu appelle Bereſith/⁊ en Grec Geneſis:⁊ en noſtre langue/Liure de generation.

¶ Comment par la parolle de Dieu/le ciel/la terre/la lumiere/le firmamẽt/le ſoleil/la lune/les reptiles/les poiſſons/lhõe/⁊ toutes autres choſes/ſont creez ⁊ beneictes

Chapitre premier.

u cõmencemẽt Dieu crea le ciel ⁊ la terre. Mais la terre eſtoit vaine ⁊ vuyde : ⁊ tenebres eſtoiẽt ſus la face de labiſme : ⁊ leſperit du Seigneur eſtoit porte ſus les eaues. Et Dieu diſt: Lumiere ſoit faicte:⁊ lumiere fut faicte. Et Dieu veit q̃ la lumiere ſeroit bonne:et diuiſa la lumiere des tenebres:⁊ appella la lumiere/iour/⁊ les tenebres nuict. Et fut faict veſpre et matin: vng iour. Dieu auſſy diſt: Le firmamẽt ſoit faict au milieu des eaues:⁊ ql diuiſe les eaues des eaues Et Dieu feiſt le firmamẽt:⁊ diuiſa les eaues q eſtoient ſus le firmamẽt/de celles q̃ eſtoient ſoubz le firmament. Et ainſy fut faict. Et Dieu appella le firmament/ciel. Et fut faict veſpre ⁊ matin: le ſecond iour. Et Dieu diſt: Les eaues qui ſont ſoubz le ciel/ſoient aſſemblees en vng lieu:⁊ que la ſeiche appere. Et ainſy fut faict. Et Dieu appella la ſeiche/terre : ⁊ appella les congregations des eaues/mers. Et Dieu veit ql ſeroit bon/⁊ diſt: Que la terre germe herbe verdoiante ⁊ faiſant ſemence/⁊ arbre portant põmes faiſant fruict ſelon ſon genre: duquel la ſemẽce ſoit en ſoy-

La saincte Bible 1530. no. 366.

366. **Bible** — La saincte — en Francoys, translatee selon la pure et entiere traduction de sainct Hierome, conferee et entierement reuisitee, selon les plus anciens et plus correctz exemplaires. Du sus ung chascun Chapitre est mis brief argument auec plusieurs figures et histoires: aussy les Concordances en marge au dessus des estoilles diligemment reuisitees. Auec ce sont deux tables, ... Imprimé en Anuers par Martin Lempereur 1530. f°. — Met houtsneden.

20 + 409 + 8 + 99 bladen (4 bl. ontbreken). Goth. letter, 2 kol. *Ned. Bibl.* 417. *Art typ.* Mart. de Keyser VI 22, 23.

Titel in rood en zwart, bovenste regel in houtsn., omlijsting in 4 houtsn. met bijbelsche voorstellingen en wapens. De kalender (2 bl.) ontbr. aan dit ex. Op de laatste bladz. van het voorwerk groote houtsnede: de schepping in 6 afb. In den tekst tal van kleine houtsn. en initialen. Vóór de Psalmen en de Spreuken grootere houtsn. Tusschen de gen. bl. 257 en 258 twee ingevoegde bladen. Aan de Table des Epistres et Evang. ontbr. het eerste en het laatste blad, bl. 2—7 zijn vóór het O. T. gebonden.

367. **Bible** — La Saincte — en Francoys, translatee selon la pure et entiere traduction de Sainct Hierome, derechief conferee et entierement reuisitee selon les plus anciens et plus correctz exemplaires. Du sus ung chascun Chapitre est mis brief argument. Auec ce sont deux tables, ... Oultre plus Linterprétation daucuns noms Hebraiques, Chaldeens, Grecz, et Latins. En Anuers, par Martin Lempereur 1534. f°. — Met houtsn.

22 + 396 + 8 + 102 bladen. Goth. letter, 2 kol. *Ned. Bibl.* 419.

Titel in rood en zwart, bovenste regel in houtsnede, omlijsting als de uitg. 1530, verdere versiering eveneens. Na den titel Privilege, kalender in rood en zwart, Le contenu de lescripture, Prologue, Interpretation des noms hebr. etc., Table. Op het laatste bl. v. h. voorwerk weer de groote scheppings-houtsn. De titel v. h. N. T. in dezelfde houtsneeomlijsting als de eerste titel.

Exemplaar behoorende tot de boekerij der Remonstrantsche kerk.

368. **Eusebe** de Cesaree, Lhistoire Ecclesiastique. Translatee de Latin en Francoys, par Messire Claude de Seyssel. Impr. en Anuers par moy Martin Lempereur 1533. 8°.

12 + 300 bl. Goth. letter. *Ned. Bibl.* 884.

Titel in houtsnee-omlijsting; Table 10 bl., een blank blad. De tekst in een Fransch-Goth. letter op de genummerde bladen; de nummering, herhaaldelijk foutief, loopt tot 297. Op het laatste blad colophon.

369. **Testament** — Le Nouueau — de nostre Seigneur Jesuchrist, seul sauueur du monde, nouuellement imprime, et corrige, auec diligence. En la fin sont adioustees les Epistres du vieil Testament, quon chante en leglise au long de lannee. Impr. en Anuers par la Vefve de Martin Lempreur 1538. 16°. — Met kleine houtsn.

9 + 386 (gen. 1—399) + 74 bl. Rom. letter. *Ned. Bibl.* 421.

Titel (in Gothischen druk) en kalender (rood en zwart) 9 bl., het N. T. op de foutief genummerde bl. Daarna „table pour trouuer les Epistres et Euangiles" en „les Epistres du Viel Testament". — Ex libris W. Jackson.

370. **Testamento** — Il Nuovo —, di Greco nuouamente tradotto in lingua Toscana, per ANTONIO BRUCIOLI, con bellissime Prefationi. Stampato nella nobile cita Danuersa, per Giovanni Grapheo 1538. 8°.

328 bl. (waarvan 3 blank). Rom. letter. *Ned. Bibl.* 422.

Op den titel schrijvende hand met de woorden „Scrutamini scripturas".

371. **Libro Aureo** de MARCO AURELIO Emperador, y eloquentissimo orador. Nuevamente impresso. [Door ANTONIO DE GUEVARA]. Z. pl. en j. 8°.

176 bl. (het laatste, blanco?, ontbr.). Goth. letter. Titel in houtsnee-omlijsting; houtsnee-initialen.

Misschien een Antwerpsche druk. Zie: José Maria Galvez, *Guevara in England*, Berl. 1916. Volgens Galvez is geen van de oorspr. Spaansche uitgaven bewaard; de oudste twee bekende zijn in 1529 resp. te Antwerpen en te Parijs verschenen.

372. **Erasmus** — An exhortacyon to the dylygent study of scripture: made by — of Roterodamus. And lately translated into Englysshe. Z. pl. en j. kl. 8°.

26 bl. Goth. letter. Misschien een Antwerpsche druk.

Aan het einde: „Here endeth a ryght frutefull exhortacyon to the dylygent study of scrypture, made by the famous doctor Erasmus of Roterdame, whiche he fyxed before the newe testament". Zijn oudste uitgaaf van het N. T. is van 1516. Van deze *exhortacion* — Eng. vertaling van de *Paraclesis* — verscheen in 1529 een uitgaaf „At Malborow in the lande of Hesse. By my Hans Luft" door M. E. Kronenberg toegeschr. aan Joh. Hoochstraten te Antw. Zie *Het Boek* 1919 blz. 269.

GRIEKSCH.

373. **Basilius Magnus,** *Ὁμιλία περὶ φθόνου.* Homilia de invidia. Louanii ex off. Rutgeri Rescii, sumpt. eiusdem ac Bartholomaei Grauii 1532. 8°.

12 bl. Grieksche letter (Lat. en curs. in titel en col.). *Ned. Bibl.* 249.

374. **Lexicon** graecolatinum [a JOHANNE SERVILIO (KNAPIO)]. Ut omnium quae hactenus extant vocibus copiosissimum, ita et sublatis mendis antehac a nemine animaduersis emendatissimum, omniumque nouissime excusum. Cum libellorum quorundam farragine. Antverpiae. Ex off. Ioannis Steelsii 1539. 4°. — Met titelomlijsting, initialen en drukkersm.

338 bl. Grieksche en Rom. letter, 2 kol. *Ned. Bibl.* 1898.

Titel in omlijsting van vier blokken met 9 tafereelen: schepping in 6 afb., oud en nieuw verb., verrijzenis van Christus en verkondiging van Gods woord. Aan het einde merk van Io. Steelsius.

375. **Caerte vander zee** — Dit is die — om Oost ende West te zeylen, ende is van die beste Pyloots ende wt die alderbeste caerten ghecorrigeert, diemen weet te vinden, ende elcke cust op tsijn gheset. Ghepr. bi mi Jan Jacobzoon van Amstelredam in dye vier Heems kinderen. Ende men salse te coop vinden op die oude Brugge 1541. 8°.

40 bl. Goth. letter. Drukkersmerken: wapensch. en heemskinderen. Moes, *De Amst. Boekdr.* I p. 183, Burger, *Tijdschr. v. b. en b.* VI 255. *Het Boek* II 1913 p. 283—285.

Dit boekje is een nieuwe uitgaaf van De kaert vander zee, Amst. Jan Zeversz. creupel 1532 (Moes l. c. p. 118, Burger, *Tijdschr.* l. c. p. 251 en v. Uitgeg. door Joh. Knudsen Køb. 1914). Het vormt een geheel met de Kaerte van dye Suyderzee, hier vroeger beschreven onder no. 151; door CORNELIS ANTHONISZ. Van beide boekjes bestaat een facsimile-herdruk, bezorgd door H. C. Rogge, Leiden 1885.

376. **Coopstadt** — Die vermaerde — van Amstelredam gheconterfeyt met alle zijn wateren, brugghen, straeten, kercken, cloosteren, huysen, toornen, poorten, ende mueren, ende omlegghende situatie, ghemaeckt ter eeren der K. M. ende oock den Eersamen Raedt der selver Stadt, ende allen Liefhebberen der Consten, etc. Wt ghegheven by CORNELIS ANTHONISZOON Schilder, met octroye ... ghedateert 1543. Amstelredam achter die nieuwe kerck by Cornelis Anthoniszoon Schilder inde Schrijvende hant 1544. 12 bl. plano.

Houtsnede in 12 bladen (105 × 108 cM.), meesterwerk van houtsneekunst en cartographie, onze hoofdbron voor de kennis van het oude Amsterdam. De titel, bovenaan op het tweede blad, is in boekdruk De afbeelding van de schrijvende hand met de woorden Daniel 5, Mane. Tekel. Phares is weggekrabt; zij is vermeld in eene beschrijving van een exemplaar, dat niet teruggevonden is. Zie E. W. Moes in *De Amst. Boekdr.* I 194, waar echter de titel niet juist is weergegeven; hij is ontleend aan een lateren herdruk. Aan dit ex. ontbreekt blad 3: Neptunus; de kaart zelve is compleet. Over Cornelis Anthonisz als cartograaf zie *Het Boek* II 1913, 273 en v.

Ter Gouw gaf bij zijne *Geschiedenis van Amsterdam* (dl. V, 1886) eene reproductie van dezen plattegrond in het licht, naar een gekleurd exemplaar van den herdruk.

377. **Cronijcke** — Dye — van Hollant Zeelant ende Vrieslant van alle geschiedenisse int corte, met die Cronijcke vanden bisschopen van Wtrecht, ende hoe dat Hollant eerst begrepen is, geduerende totten Jare 1543. Ghepr. tot Antwerpen Bij mi Willem Vorsterman. Ende men salse mede te cope vinden tot Aemstelredamme inden gulden Bijbel ten huyse van Bartholomeus Jacopzoon 1543. 8°.

88 bl. Goth. letter. Vier drukken van ditzelfde boekje waren reeds in de jaren 1538—1542 verschenen. Zie *De Amst. Boekdr.* I blz. 136, IV blz. 146. *Het Boek* 1912 blz. 366. Op den titel de Keizer in harnas te paard. De tekst is door eenige toevoegingen aangevuld. Aan het eind een Christus-houtsnede.

378. **Johannes Carethani,** Corte Instructie ende onderwijsinghe Vanden Aderlaten, ende die beduydinghe des bloets. Met noch een Tractaet van den tanden te trecken, ende die onderhoudinghe van dien. Nuttelijck voor allen Chyrurgien. Wten Hoechduytsche ghetranslateert. Ghepr. toe Campen, in die broederstraet by my Steuen Joessen. Ende men salse te coep vijnden tot Amstelredam bi Cornelis Karelsen, woenende by sinte Olofs Poorte, int gulden Missael. Voortstaende aent Paelhuysken, op die Nieuwe Brugghe 1551. 8°.

12 bl. Goth. letter. *Amst. Boekdr.* I 209 no. 148. Titelhoutsn.: aderlating, evenals de titel zelf rood en zwart. In den tekst een houtsnee: de mensch met de teekenen v. d. dierenriem.

Eigendom v. d. Maatsch. t. bev. d. geneesk.

379. **Franciscus Henrici,** Den troest der crancker menschen. Inhoudende dye rechte cure ende genesinge van allen siecten, de den mensche van binnen aencoemen mogen. Altesamen met schonen consten ende wel geprobeerden recepten geciert, so dat hem een yegelick hier wt wel sal moegen in rechter gesontheit houden sonder groten cost der Medicijnen. [Ghepr. toe Campen in die broederstraet by mi Steuen Joessen. Voor Cornelis Karelsen tot Aemstelredam, by sinte Olifs Poorte, int gulden Missael, vortstaende aent Paelhuysken op dye Nyeuwe Brugghe] 1551. 8°.

36 bl. Goth. letter. *Amst. Boekdr.* I 211 no. 150. — Het laatste blaadje ontbr.

380. **Symon Andriessen** van Aemstelredam, Vieruoudich Tractaet Boeck. Inhoudende vier delen ofte tractaten, soemen in dye naeuolgende tijtlien van elck tractaet metten registeren van dien claerlijcken sien ende aenschouwen mach. Nv eensdeels wten nieuwen vergadert. Het eerste tracterende van allen wijnen. Het tweede van diuersche verwen. Het derde van allen incten ende secreten van schrijuen. Het vierde van allen confituren ende diuersche mixturen. Ghepr. toe Campen in dye Broederstraet, by my Steuen Joessen. Ende men salse te coep vijnden tot Aemstelredam by Cornelis Karelsen, gheadmiteert Boeckuercoeper woenende by sinte Olofs poorte int gulden Missael. Voortstaende ant Paelhuysken op dye Nyeuwe Brugghe 1552. 8°.

64 bl. (het laatste blank). Goth. letter. *Amst. Boekdr.* I 212 no. 151. Drukkersmerk aan het einde (valk met CK).

381. **Cornelis Rauen,** Een seer schoen deuoet boecxken gheheten der Minnengaerdt, daer ons in verclaert wert, die warachtighe duecht des Charitaets oft der Liefden, enz. Ghepr. tot Aemstelredam, aen die oude sijde in sinte Annen straet, by my Willem Jacobzoon, in Engelenburch 1548. 8°.

52 bl. Goth. letter. Titel rood en zwart. Enkele houtsn. Naammerk van Willem Jacobsz. *Amst. Boekdr.* I 240 no. 167.

382. **Cornelis Rauen,** Een seer scoon deuoet boecxken geheten der Minnegaert, daer ons in verclaert wert die waerachtighe duecht des Charitaets oft der Liefden, enz. Ghepr. tot Aemstelredam, aen die oude side in Sinte Annen straet, by my Willem Jacobzoon, wonende in Enghelenburch. Z. j. 8°.

48 bl. Goth. letter. Titel in fraaie houtsneeomlijsting met drukkersnaam en stadswapen, rood en zwart. Teksthoutsneden. Drukkersmerk Enghelenburch. *Amst. Boekdr.* I 241 no. 168.

383. **Costumen,** vsantien, Pollitien, ende stijl van procederen, der Stadt Jurisdictie, ende vrijheyt van Vtrecht, gheapprobeert ende ghedecreteert, by de K. M. Onsen alre ghenadichste Heeren, als erfHeere der Stadt, Steden ende Landen van Vtrecht. In den Jare ons Heren 1550. Ghepr. tot Aemstelredam aen die oude side, in sint Annenstraet in Enghelenburch, by mi Willem Jacobzoon. Ende men salse te coop vynden binnen der stadt Vtrecht, ten huyse van Jan van Gelre. 4°.

18 (17) + 60 bl. Goth. letter. *Amst. Boekdr.* I 243 no. 169.

Titel en colophon, beide met wapen van Utrecht, beide rood en zwart gedrukt, de titel in 4 houtsneeranden. Privil. van 5 Dec. 1550. Tafel 29 bladzijden. Houtsneewapen en initialen. Op de laatste bladz. groot keizerl. wapen in 4 randen, waarin het wapen van Amsterdam, en de evangelisten. De in dit boek gebruikte houtsneden zijn afkomstig van Doen Pietersz., die vroeger in den „Engelenburch" drukte.

Twee exemplaren, in het eene achter het voorwerk een toegevoegd blad (sign. E) met aanwijzing der faulten.

384. **Boecxken** — Een seer deuoot — om een yeghelijck hem seluen inder Missen te oeffenen [Door JACOB ROECX]. Ghepr. tot Aemstelredam, aen die oude side in sinte Annenstrate, by my Willem Jacobzoon in Enghelenburch z. j. 8°.

28 bl. Goth. letter. Op den titel Jezus met de lijdenswerkt. in 4 boekdrukranden; op de keerz. initiaal A met S. Lucas. Aan het eind de Enghelenburch. *Amst. Boekdr.* I 258 no. 183.

385. **Costumen** vsancien ende stijl van procederen der Stadt vrijheyt, ende Jurisdictie van Mechelen met dye Additien, gheapprobeert ende gheauctorizeert by de Keyzerlijcke Maiesteyt, als Heere van Mechelen. Ghepr. Thantwerpen op die Lombaerde Veste in onse lieue Vrouwen Thoren bi mi Jan Roelants 1553. 8°.

66 bl. Goth. letter. Op den titel het wapen van Mechelen in 3 randen. Dit is weer geplaatst bl. Hiiij*verso* tot afsluiting van de Costumen en inleiding van de Additien van 29 Nov. 1541. Op het voorlaatste blad de dateering van de Coustumen: 21 Aug. 1535. Op het laatste blad Die Tafle, en colophon.

Achter dit boekje is gebonden: Hantvesten van Dootslaghen, enz. met aan het eind de mededeeling „Gheprint by my Willem Jacobsoon, in Enghelenburch" (no. 386). Wellicht is dit ex. vroeger in het bezit geweest van J. Koning, en bij verkoop van zijne boekerij verkeerd gecatalogiseerd als: „Costumen.... van Mechelen ghepubliceert 29 Nov. 1541. Amsterdam by Willem Jacobszoon in Enghelenburch." Zie Moes in *Amst. Boekdr.* I 260 no. 186.

Het ex. heeft toebehoord aan W. H. Suringar, en is nu eigendom van het Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen.

386. **Hantvesten** van Dootslaghen, ghewelt, Lamme leden, Leemten, Kuerwonden, vredebreeckinge, ende van menigerhande articulen, aengaende Justitie, ende den zeeburch. Ghegeven van Hartoch Aelbrecht, den goeden luyden van Aemstellant ende Goylant. Tot Amsterdam. By Willem Jacobsoon Engelenborg eerst gedruct. Z. j. 8°.

26 bl. Goth. letter. *Amst. Boekdr.* I 260 no. 187. — Op den titel een keizerportret, aan het eind een keizerl. adelaar.

Twee ex., waarvan het eene, gebonden achter de Costumen van Mechelen, eigendom is v. d. Maatsch. t. zedel. verb. der gevangenen.

387. **Artikelen** — Dit zijn die hondert — vander Passien ons Heeren Jesu Christi. Ghepr. tot Aemstelredam, aen de oude side in sinte Annenstraet, by my Willem Jacobzoon, woenende in Enghelenburch. Oock te coop by Jan Peterssoen woenende int groene Vallicxken z. j. 8°.

24 bl. Goth. letter. Titelhoutsn.: Gregoriusmis, en enkele kleinere houtsn. Hierachter twee andere devote boekjes (no. 388 en 389). Zie *Het Boek* 1922 blz. 325.

388. **Jacob Roecx,** Een seer deuoot boecxken om een yeghelijck hem seluen inder missen te oeffenen. Ghepr. Thantwerpen op die Lombaerde Veste inden witten Hasewint by my Jan van Ghelen 1569. 8°. — Met titelpr. en drukkersm.

28 bl. Goth. letter. Gebonden achter: *Die 100 artikelen* (no. 387). Zie *Het Boek* 1922 blz. 327; 1923 blz. 38.

389. **Bloetstortinghen** — Dit sijn die XV. — ons liefs Heeren Jesu Christi. Z. pl. en j. 8°. — Met houtsn.

16 bl.(?) waarvan er drie ontbreken. Zie *Het Boek* 1922 blz. 281.

390. **Chronijcke** — De Nieuwe — van Brabandt oft tvervolch vande oude. Midtsgaders Vlaenderen Hollandt en Zeelant, verhalende int langhe alle gheschiedenissen, handelen, gesten, crijghen, ende oorloghen inde voorseyde ende ander omliggende landen gebeurt ... beghinnende An. xv. C. ende xvi. ende eyndende An. xv.C.Lxv. incluz. Ghepr. Thantwerpen inde Cammerstrate inde Cammerpoorte ofte gulden Voet by Jan Mollijns. Ende men vindtse oock te coope tot Bruessel by Peeter van Hasselt, ende tot Amstelredam by Hendrick Aelbrechts. 1565. f°. — Met houtsneden.

231 bl. Goth. letter. 2 kol. *Amst. Boekdr.* I 220 no. 155.

Op den titel groot portr. van Karel V; op de keerz. privilegie van 1564; verder opdracht a. d. magistraat van Antwerpen en mededeeling aan den leser, met berijmde nota met beginletters IAn MOLLYNS. Na blz. 408 een ongen. blad met ornament-houtsn. en twee approbaties (een ged. 1562). Op blz. 409 en v. voortzetting van de chroniek over 1561 en volg. jaren, allereerst de viering van de opening van het kanaal van Brussel naar de Schelde, met een lang gedicht, en een houtsneeafb. op vier bl. met berijmd 16regelig bijschrift in druk:

Beminde Leser, hier moechdy aenmercken
Dat nieuwe ghegraef vander Bruesselsche Schipvaert
Van Tsuyde int Noorde met constighe wercken
Met vier ghemetste Spuyen elck nae haeren aert, Enz.

In den tekst enkele houtsneden. Op blz. 443 groote afb. van Antwerpen met ijsvermaak op de Schelde, op blz. 446 portr. van Philips II. Op blz. 447—457 beschrijvinghe van de Noordt Oost landen; blz. 458 Taefel.

Dit boek is altijd saamgebonden met „die Afcoemste der Hertoghen van Brabandt", een uitg. van Jan Mollijns van hetzelfde jaar (no. 391). Twee ex.; in het eene is het portrettenwerk voor, in het andere achter de Chronijcke gebonden. Aan het eerste ontbr. bl. 2.

391. **Afcoemste** — Dit is die — en de Genalogie der Hertoghen ende Hertoginnen van Brabandt, vande welcke de eerste was Saluius Brabon, met zyn huysvrouwe Swana lj. iaer voor Christus gheboorte tot op onsen alderdoorluchtichsten Key. Caro. de v. van dien name, ende met zynen sone Philippus Coninck van Spaengien. Anno M.D.lxv. Ghepr. Thantwerpen op de Cammerpoort brugge, inden gulden Voet by Jan Mollijns. 1565. f°.

37 bl. Titel met korten inleidenden tekst over „Die ghelegentheyt van Brabandt ende oorsaecke des naems"; daarna 71 groote houtsneeportretten; onder elk een tekst van weinige regels in Gothischen druk, elk blad in een drukwerkomlijsting, ong. 29 × 16 cM.. Achteraan één bladz. tekst bij het portret van Philippus II, hetzelfde portret als in de Chronijcke van Brabandt van 1565. Deze beide werken komen steeds tezamen voor. Ook van dit werk was zeker Hendrik Albertsz te Amsterdam medeuitgever. Op de laatste bladz. het Privilegie, verleend 9 Dec. 1561.

Twee ex., het eene compleet, maar in slechten staat; aan het andere ontbr. bl. E6 en F1 (4 portretten).

392. **Oeffeninge** — Dit is een seer schoone ende deuote — vander passien ons liefs heeren Jhesu Christi. Ghepr. tot Leyden By my Jan Matthijszoon wonende op S. Pancraes Kerckgraft. Ende men salse te coope vinden tot Amstelredam By my Heyndrick Aelbertzoon wonende inden Gulden Bybel z. j. 8°.

44 bl. Goth. letter. Titel in houtsneeranden, enkele houtsneetjes in den tekst, twee grootere (kruisiging en annunciatie) vóór en achteraan.

393. **Christus** — Hoe — ons leert bidden. Den Vader onse. Die XII. articulen des geloofs, ende die X. geboden. Duer die heilighe scriftuere opt cortste wtgeleyt, ende met schoone figueren verciert. Gedr. tot leyden by my Jan Mathijszoon woonende op S. Pancraes Kercgraft. Ende men salse te cope vinden tot Amsterdam bi Henrick Aelbertzoon wonende in die Waermoes strate inden Gulden Bybel. z. j. 8°. — Met houtsneden.

12 bl. Goth. letter. Titel in houtsneeomlijsting, waarin merk met letters HE. In den tekst kleine houtsneden in omlijstingen. Aan het einde groote Jezus-houtsnede. Approbatie van 1548.

In hetzelfde bandje: een deuote ende innige vermaninghe, van denz. drukker (no. 394).

394. **Vermaninghe** — Dits een deuote ende innige — totten Christenen ende geloouende menschen alssi op haer verscheyden ligghen. Ghenomen wt die heylighe Scriftuere. Gedr. tot Leyden Bi my Jan Mathijszoon z. j. 8°.

12 bl. Goth. letter. Titel rood en zwart. Titelprentje uit de reeks in: *Hoe Christus ons leert bidden* (no. 393), waarmede dit boekje is saamgebonden.

395. **Rosegaert** — Den — vanden beruchten vrouwen. Ghecorrigeert ende vermeerdert, wt dye boecken van dye alder experste schrijuers, dye van deser materien (te weten van dye secreten ontfanghinghe, baringhe, ende conste der Vroevrouwen) int Latijn gheschreven hebben, als Albertus Magnus, Aristoteles, Plinius, Auicenna, Marcus Varro, ende meer andere. Ende oock wt Jason a Pratis ... [Door EUCHARIUS RÖSLIN]. Noch zijn hier by gheset veel schone Addicien. Ghedr. tot leyden By mi Jan Mathijszoon wonende op die hoygraft. Ende men salse te coepe vinden tot Amsterdam By Henrick aelbertszoon wonende inden Gulden Bijbel.

88 bl. Goth. letter. *Amst. Boekdr.* I 230 no. 165. *Centralbl. f. Bibl.wesen* XVI, p. 117 sub 6. Titel rood en zwart. Behoort tot de boekerij v. d. Maatsch. t. bev. d. geneesk.

396. **Adam Sasbout,** Deuote ende seer gheestelijcke Sermonen inden Latijn eerstmael gehadt ende vercondicht voor den gheleerden ende studenten der vniuersiteyt van Loeuen. Ende nv ghetranslateert ende ouergheset in duytsche. Ghepr. tot Leyden by my Jan Mathijszoon, woonende op sinte Pancratius Kerckgraft. Ende men salse te coope vinden tot Amsterdam ten huyse van Henrick Aelbertszoon, wonende in die Warmoes straet, inden Gulden Bijbel 1569. 8°.

8 + 256 bl. (het laatste blank). Titel rood en zwart. Drukkersmerk aan het einde.

397. **Ween** — Dit sijn die seuen — van onser lieuer Vrouwen int lange. Ghepr. tot Leyden by mi Jan Bouwenszoon woonende op S. Pancratius kerckgraft. Ende men salse te coope vinden tot Amsterdam, ten huyse van Henrick Aelbertszoon, woonende inde Waermoesstrate, inden Gulden Bijbel 1571. 8°.

48 bl. Goth. letter. *Amst. Boekdr.* I 228 no. 162. Titelhoutsnee (Maria met de 7 zwaarden) tusschen boekdrukranden, en enkele houtsn. in den tekst.

EXPOSTVLATIO
DE TEMPORVM CALA-
MITATIBVS, AD DEVM
OMNIPOTENTEM.
ANTONIO DVETO AVTORE.
ITEM
PSALMVS. LXXIIII.
Eodem Interprete.

☞ Spernere vis mortẽ vis parã viuere vitã?

Vis fieri sapiens, virq́; probus? Vigila.

LEIDÆ
Excudebat Theodoricus
Gerardi Horſt
ſub Grue Aureo.
ANNO M. D. LXVII.

Titel van Antonius Duetus, Expostulatio, no. 400.

398. **Euangelien** ende Epistelen alsoomen die doort ghantsche Jaere op alle Sondaghen ende ander Heylighe dagen inder heyligher Kercken hout. Met schone figueren op elcken Euangelie gestelt. Ghepr. tot Leyden by my Jan Bouwenszoon woonende op sinte Pancratius kerckgraft. Ende men salse te coope vinden tot Amsterdam ten huyse van Henrick Aelbertszoon woonende in die Warmoesstraet in den gulden Bybel 1571. 12°.

12 + 132 bl. Goth. letter. *Amst. Boekdr.* I 228 no. 163.

Titel rood en zwart gedrukt in 4 houtsneeranden. Almanach rood en zwart, en Tafel. Op de genumm. bl. de Evang. en Epist. met tal van houtsneetjes.

399. **Antonius Duetus**, Carmen natalitium. Antverpiae ap. Io. Latium 1560. 8°.

16 bl. cursieve letter. *Het Boek* 1920 blz. 33. Kerstzang voor de leerlingen van het Amsterdamsche gymnasium, Nieuwe zijde.

400. **Antonius Duetus**, Expostulatio de temporum calamitatibus, ad Deum omnipotentem. Item Psalmus LXXIIII. eodem interprete. Leidae exc. Theodoricus Gerardi Horst sub Grue aureo 1567. 8°.

8 bl. cursieve letter. *Het Boek* 1920 blz. 35. Kerstzang voor de leerlingen v. h. Amsterdamsche gymn., Nieuwe zijde. Van belang is de beschrijving van de ziekte der weeskinderen in 1566. Zie hier enkele verzen:

Ora madent spumis, oculi vertuntur in orbem,
Membra solo collisa iacent, atrumque cruorem
Et caput, et reliqui distillant corporis artus.
Interius stimulis animos crudelibus urgent
Orcicolae, et falsas adigunt per guttura voces
Mittere, nunc tumido distendunt viscera flatu,
Nunc varias rerum species, conamine longo,
Ore vomunt, testas, et acus, et rudera, et uncos.

401. **Spiegel** — Den — van sassen van alle Keyserlike Rechten. Getranslateert wten latijn in duytsch, by ... meester Eyke [v. Repgow]. Ghepr. tot Aemstelredam aen die oude side in die Kerckstraet, By my Jan Ewoutzoon, Figuersnijder woenende inden vergulden Passer 1550. 4°.

44 bl. Goth. letter. *Amst. Boekdr.* I 159 no. 116.

Bovenste regel van den titel in houtsnede, rood gedrukt; daaronder 2 regels in druk, zwart en rood, en een groote houtsnee, geharnaste ridder met wapen, in 3 randen. Aan het einde, na Tafel en colophon het consent, geg. te Brussel 13 Sept. anno 47.

402. **Erasmus** van Rotterdam, Een wtlegginghe des Pater noster, op die seuen dagen vander weken. Ghepr. tot Aemstelredam aen die oude side in die kercstraet by my Jan Ewoutzoon Figuersnijder woenende inden vergulden Passer. z. j. 8°. — Met houtsn.

24 bl. Goth. letter. *Amst. Boekdr.* I 160 no. 117.

Op den titel portret in 3 randjes; kleine houtsneden in den tekst.

403. **Peter van Foreest**, [Prognosticatie ofte Almanach voor den Jare 1557]. Gedr. tot Aemstelredam By Jan Ewoutzoon Figuer snijder woenende inden vergulden Passer. 4°.

Fragment van een half blad; in den tekst wordt het jaartal vermeld; op de keerzijde de auteur en de drukker. Goth. letter. *Amst. Boekdr.* I 162 no. 119.

404. **Ordonnantie** statuyt, ende Permissie der K. M. vanden gouden ende silueren penninghen, cours ende ganck hebbende ouer alle zijne landen van herwaerts ouer. Ghepubliceert int Jaer M.D achtenueertich Den XVII. Julij. Ghepr. tot Aemstelredam aen de oude side in die Kerckstraet, By my Jan Ewoutzoon Figuersnijder Ghesworen boeckprenter der K. M. wonende inden vergulden Passer 1557. 8°. — Met houtsneden.

40 bl. Goth. letter. Op den titel houtsneeportret Carolus Quintus Imperator met wapen en jaart. 1557, in randjes. Tal van muntafbeeldingen. Op de laatste bladz. col. en jaartal. *Amst. Boekdr.* I 164 no. 120.

405. —— Herdruk, met jaar 1558 op den titel. Overigens alleen spellingverschillen. Geen jaartal aan het einde.

Amst. Boekdr. I 167 no. 123.

406. —— Herdruk. met jaartal 1560 op den titel. Inhoud dezelfde.

Amst. Boekdr. I 171 n. 130. — 2 ex.

407. —— Herdruk met jaartal 1566 op den titel. Inhoud dezelfde. Ook het col. hoewel Jan Ewoutz. reeds overleden was.

Amst. Boekdr. I 176 n. 137.

Dit boekje is altijd saamgebonden met twee andere muntboekjes: *Die Valuwacye* en *Die ongheval. munte.*

408. **Ordonnantie** ende Placcaete van dye Coninckljjcke Mayesteyt Beroerende van den Gouden ende silueren munten, Ghepubliceert inden Jaere ons Heeren M.D.Lix. Gepr. tot Aemstelredam aen die oude side in die Kerckstraedt, By my Jan Ewoudtzoon Fighuersnijder, woenende inden vergulden Passer 1559. 8°. — Met houtsneden.

6 bl. Goth. letter. Op den titel houtsneeportret van Philips II met wapen en jaartal, in randjes. Tekst met afb. van 14 munten. Twee drukken, behoudens spellingverschillen geheel overeenkomend. *Amst. Boekdr.* I 168 n. 124, 125.

409. —— Vermeerderde herdruk van hetzelfde jaar.

8 bl. Goth. letter. Zelfde titelportr. Afb. van 16 munten. Aan het einde col. met drukkersmerk (passer). Ook hiervan twee drukken met geene andere dan spellingverschillen. *Amst. Boekdr.* I 168, 170 no. 126, 127.

Dit boekje is bijna altijd saamgebonden met *Die Valuwacye* en *Die ongheval. munte.* Somtijds zit het met de ordonn. van 1548 in hetzelfde bandje.

410. **Valuwacye** — Die — vanden Gouden ende silueren penningen nv nieuws ghemunt, cours ende ganck hebbende ouer des Coninckljjcke Maiesteyts landen van herwerts ouer, met haren ghewichte ende waerde daer by. etc. Ghepr. tot Aemstelredam aen de oude side in die Kerckstraet, By my Jan Ewoutzoon Figuersnijder Ghesworen boeck prenter der C. M. wonende inden vergulden Passer 1557. 8°. — Met houtsneden.

4 bl. Goth. letter. Op den titel houtsneeportr. van Philips II met wapen en jaartal, in randjes. Afb. van 11 munten in houtsn. *Amst. Boekdr.* I 165 n. 121.

411. —— Ghepr. tot Aemstelredam enz. 1559. 8°.

4 bl. Goth. letter. Portret als in de vorige uitgaaf. Het aantal muntafb. met één vermeerderd. *Amst. Boekdr.* I 170 no. 128.

412. **Munte** — Die ongeualuweerde Ghouden ende sulueren — van dyuerschen Coningrijcken, Hartichdommen, Graefschappen, Heerlijckheden, Landen ende Steden. By consent vanden Houe 10 Maerte 1550. Ghepr. tot Aemstelredam aen die oude side in die Kerck straet By my Jan Ewoutzoon Figuer snijder Ghesworen boeck prenter der K. M. woenende inden vergulden Passer [1557]. 8°. — Met houtsneden.

100 bl. Goth. letter. *Amst. Boekdr.* I 166 no. 122. Op den titel drukkersmerk (Satis quercus), nagebootst naar Joos Lambrecht te Gent. Honderden houtsnee-muntafb.

413. —— Ghepr. tot Aemstelredam enz. 1559. 8°.

108 bl. Goth. letter. *Amst. Boekdr.* I 171 no. 129. Titel met houtsn. als in de uitg. van 1557. De muntafb. eenigszins vermeerderd. Aan het slot de spreuk Verbum domini manet in eternum (Lat. en Nederl.), met drukkersmerk: engel met keizerlijk wapen en die van Holland en Amsterdam.

414. —— Ghepr. enz. 1560. 8°.

112 bl. Goth. letter. Twee versch. drukken; in elk is het aantal afb. weer iets vermeerderd. *Amst. Boekdr.* I 173 no. 133, 134.

415. —— Ghepr. enz. 1565. 8°.

112 bl. Goth. letter. Onveranderd herdrukt naar den laatsten druk van 1560. Adres van Jan Ewoutsz, in der daad uitgaaf van zijn weduwe. *Amst. Boekdr.* I 176 no. 136.

416. —— Gepr. ... By die naeghelaten weduwe van Jan Ewoutzoon Figuersnijder, Gesworen Boecprenter der K. M. wonende inden vergulden Passer. 1568. 8°.

112 bl. Goth. letter. Behoudens gewijzigd adres en jaartal onveranderde herdruk. *Amst. Boekdr.* I 177 no. 139.

Bijna alle ex. saamgebonden met *Ordonnancie* en *Valuwacie.*

417. **Oordonnantien,** ende Willekeuren mitter Clocke binnen der Steede van Aemstelredammen ghepubliceert, den derden dach Martii. Anno 1567. Ghepr. tot Aemstelredam by die Weduwe van Jan Ewoutzoon saeligher ghedachten, Gheswooren boeckdrucker der Con. May. woenende in den verghulden Passer. 4°.

4 bl. Goth. letter. Op den titel initiaal, twee wapens en krulornament in houtsn., op de laatste bladz. het passer-merk met wapen v. Amst. en de letters J. E.

418. **Nicolaus Petri** f. Dauentriensis, Arithmetica. Practicque omme cortelijcken te leren chijpheren, nae allerleije Coophandelinghe, op Amstelredamsche maete, munte ende gewichte geordonneert (Alle Coopluyden seer profijtelijck). Gheprent tot Aemstelredam, aen die oude sijde in die Kerckstraet, By die naghelaten Weduwe van Jan Euwoutzoon, saliger ghedachten wonende in die vergulden passer 1567. 8°.

75 bl. Cilivité-druk· *Amst. Boekdr.* I 177 no. 138, III 1 n. 505.

Titel in houtsnede. Privil. voor 6 jaar.

419. **Bartholomaeus Sovvius,** Introductio ad eruditionem. Leydae in aed. viduae Joh. Mathiae 1569. 8°. — Met drukkersmerk.

8 bl. curs. letter. *Het Boek* 1912 blz. 51 en v. — Jaarzang v. d. Lat. school aan de Oude zijde te Amsterdam.

420. **Bartholomaeus Sovvius,** Carmen elegiacum de humanae vitae miseria et calamitate. Antuerpiae, ex off. Gul. Silvii 1571. 8°. — Met drukkersmerk.

8 bl. Curs. letter. *Het Boek* 1912 blz. 51. Jaarzang v. d. Lat. school a. d. Oude zijde te Amsterdam.

ARITHMETICA.
Practicque omme constelijcken te lerē chijphere/ nae allerleye Coophandelinghe, op Amstelredamsche maet/munte, ende gewichte geordonneert (: Seer Coopluyden/ seer profijtelijck:) Door mij Nicolaum petri f. Dauentriensem/etc.

Met Co: Ma: privilegie voor ses Iaer, 1567. –

Titel van Nicolaus Petri. no. 418.

421. **Simon Sovvius,** Carmen scholasticum. De disciplinae et consuetudinis efficacia. Amstelredami. Exc. Harmannus Joannis fi. 1573. 8°. — Titelomlijsting in houtsnee.

8 bl. Goth. letter. *Het Boek* 1912 blz. 51 en v. Jaarzang v. d. Lat. school a. d. Oude zijde te Amsterdam.

422. **Simon Sovvius,** Carmen elegiacum in natalem Christi, cum exhortatione ad pacem. Amstelredami. Exc. Harmannus Ioannis Muller 1576. 8°. — Met drukkersm.

8 bl. Rom. letter. *Het Boek* 1912 blz. 51 en v. Jaarzang v. d. Lat. school a. d. Oude zijde te Amsterdam.

423. **Martinus Duncanus**, Sommighe ghebeden in alle last ende noot van sienlijcke ende onsienlijcke vyanden. Ghepr. tot Aemstelredam aende oude side in die Kerckstraet By my Harmen Janszoon, Figuersnijder woonende in die vergulden Passer 1578. 8°.

Inleiding en goedkeuring van Jac. Buyck. Gekocht in 1923. Zie *Het Boek* 1923 blz. 127.

424. **Caerte** van noorthollant beghinende van Noortendt, zuijtwarts up tot om Leijden toe, voorts streckende Oostwaerts tot om Vtrecht, weder Noortwarts up inde Zuijder Zee, met alle sijn steden, dorpen, dijcken, weghen, wateren ende vaerten, daer inne begrepen elcx na sijnen rechte gheleghentheyt. Wt ghegeeuen by myn Joost Iansz (Bijlhamer) [Amsterdam] anno 1575. 6 bl. plano.

De geheele kaart, ong. 93 × 71 cM. groot, is een meesterwerk van cartographie en gravure; zij vormt den grondslag voor onze kennis van het oude noorderdeel van Holland. Zij is aan drie zijden gevat in een smallen ornamentrand; bovenaan behoorden waarschijnlijk nog twee breedere omlijstingbladen. Rechts eene uitvoerige versiering, met wapens, later toegevoegde opdracht van den uitgever Harman Allertsz. van Warmenhuyzen (c. 1600), titel, en verklaring van cijfers en teekens; daaronder een berijmde meedeeling over den maatstaf:

Beminde eedele heeren tot dienste en baet
van een ijgelick, es dees caerte geordineert
na matijmatijkaes conste, ons passer die staet
op een gemeen myle, dit wel consijdereert
esser ijet gemist off ontgaen ten besten dit keert.

Verder dateering en adres, en onderaan het octrooi en de maatstaf met passer. *Amst. Boekdr.* IV 339 no. 700.

425. **Kaart** — Vernieuwde — van Noordholland en Westfriesland, benevens het voornaamste gedeelte van Rhynland, en daar aan grenzende landen; met alle naauwkeurigheid gevolgd, naar de Caerte van Joost Jansz. Beeldsnyder a° 1575, door Jan van Jagen, 1778. Uitgegeeven by Yntema en Tieboel te Amsterdam. 2 bl. plano.

De oorspronkelijke kaart geheel nagegraveerd, met ornament en inschriften. Ook de opdracht van Harman Allertsz van Warmenhuijsen; hieraan is toegevoegd: „en, by vernieuwing, door my Joannes Le Francq van Berkhey A° 1778."

In den rechter benedenhoek in hs. de naam J. Le Francq v. Berkhey.

OVERZICHT NAAR PLAATSEN, DRUKKERS EN BOEKVERKOOPERS.[1]

[1]) De cijfers 1—209 verwijzen naar den in 1919 verschenen catalogus.

Antwerpen.

Brugge.

Brussel.

Delft.

Deventer.

Gent.

Gouda.

Haarlem.

's-Hertogenbosch.

Kampen.

Leiden.

Leuven.

Schoonhoven.

REGISTER.[1])

[1]) De cijfers 1 tot 209 verwijzen naar den in 1919 verschenen catalogus.

Drukkersmerk van de collatiebroeders te Gouda.

Deb Bind

